

Inu 21464

TH. D. SPERANTIA

Inu. 14782.

MIORIȚA ȘI CĂLUȘARII

URME DELA DACI

ȘI ALTE STUDII
DE FOLKLOR

79285

20145.

BUCUREȘTI
Institutul de Arte Grafice și
= Editura C. SFETERA =
62-64, Calea Moșilor, 62-64
1914.

394.3 (498)

20807

398 (498)

BUCUREȘTI

Cota 14782

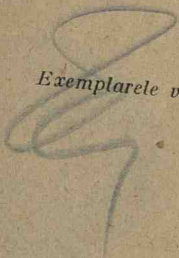
Inventar 20145

CONTINUT 1955

1956

1961

D

Exemplarele vor purtă semnătura autorului.

B.C.U. Bucuresti

C20145

Iluștrilor savanți,

Domnilor :

Franz Cumont,

Arnold van Gennep,

Gaston Emile Charles Maspero

închină aceste lucrări

AUTORUL.

IN LOC DE PREFAȚĂ

In prefața lucrării intitulate: Introducere în literatura populară română, publicată acum zece ani (1904) promiteam că voi da la lumină un tratat de literatură populară.

Acum voi să-mi modific promisiunea.

Din lucrările de față și mai ales din cea privitoare la originea poeziei, se vede că literatura populară nu e ceva secundar, un fel de adaos pe lângă literatura cultă, ci e sorgintea chiar a literaturii culte.

Frumoasele genuri literare de astăzi, acele elegante și bogate roze pe care le cultivă astăzi floarea poezilor culți, sunt derivate din vechea răsură populară.

Astăzi s'ar putea scrie o istorie universală a literaturii, în care partea generală ar fi literatura populară, iară speciile ar fi literaturile culte ale diferitelor popoare.

Dintre acestea eu mi-am pus în minte să încheg o istorie generală a literaturii noastre populare, dacă va vrea Dumnezeu.

AUTORUL.

MIORIȚA ȘI CĂLUȘARIU URME DELA DACI

Intr'o conferință despre : „*Cultul cabirilor egipteni în folklorul nostru*” pe care am ținut-o în 1912, la Galați, cu ocazia congresului „*Societății pentru înaintarea științelor*” și în alta despre : „*elementele egiptene în basmele române*” la congresul aceleiași societăți, la Târgoviște, am arătat în scurt legătura dintre *cultul cabirilor egipteni, jocul călușarilor, coloianul și poezia populară Miorița*.

Chestiunea *Mioriței* a ajuns și în ședințele celei mai înalte instituțiuni culturale românești în ședințele Academiei Române, adusă de d-nii membri Duiliu Zamfirescu și Barbu Delavrancea.

Despre *Miorița* a scris și mult regretatul membru al Academiei Alex. Odobescu, pe la 1861.

În articolul lui Odobescu se zice : „*Mioara este izvorită și dânsa din aceeași pornire de spirit, ca toate cântecele antice ce jăliau pe un tânăr*”

păstor, ucis fără vreme" 1). Și în alt loc: „O idee identică domnește în cântul vechiu al **Linului** și în balada **Mioara**" 2). Dar afirmarea lui **Odobescu** că ciobanul din Miorița e *Linus* nu e dovedită.

D-nii Duiliu Zamfirescu și Barbu Delavrancea au atins chestiunea Mioriței numai în treacăt.

D-l Duiliu Zamfirescu zice:

„Toate poeziile populare de oarecare consistență — deci și Miorița — nu sunt opera mulțimii anonime ci a unor indivizi, poeți de curte boerească sau cântăreți pribegi, Menestrel, Trubadur, Lăutar. . . .” 3).

D-l Barbu Delavrancea în privirea întrebării: cine să fie autorul Mioriței zice: „Sunt ani de când am căutat de n'aș afla vreo lumină în trecutul nostru, asupra acestei probleme. Și n'am găsit nimic" 4).

Atât d-l Zamfirescu cât și d-l Delavrancea acordă însă Mioriței o însemnătate deosebită, după cum și merită.

Noi socotim că poezia Miorița e un rest din cultul cabirilor.

Să vedem dar ce cuprinde această poezie.

1) Scrieri, vol. I, p. 210.

2) Ibidem, pag. 213.

3) Discurs de recepție 1909.

4) Discurs de recepție 1913.

I. Găsim amintirea unui omor între niște ciobani :

Citim în Miorița :

Trei turme de miei
 Cu trei *ciobăneji*.
 Unu-i Moldovean,
 Unu-i Ungurean,
 Și unu-i Vrâncean.
 Iar cel Ungurean
 Și cu cel Vrâncean
 Măre se vorbiră.
 Ei se sfătuiră
 La apus de soare
 Ca să mi-l *omoare*
 Pe cel Moldovean...¹⁾.

Cine este cel omorît ? Cine sunt acești ciobani ?

În folklor e deplin stabilit că : *Poporul în drumul vieții nu-și ia sarcini de prisos.*

Când în folklor găsim ceva care se pare a fi nefolositor poporului, trebuie să știm că acel lucru i-a fost odată trebuitor.

Aceasta ne îndreptățește dară să ne întrebăm :

Pentru ce se păstrează poezia aceasta Miorița ?

a) Este ea o legendă gustată astăzi de popor, privitoare la vr'un fapt care interesează actualmente pe popor ?

b) Ori a fost odată pe vremuri așa de trebuitor.

1) Colecția V. Alexandri.

toare că poporul nu se poate despărți de ea nici astăzi când nu-i mai trebuie?

Astea sunt condițiunile pentru păstrarea produselor folklorice.

Miorița legendă de actualitate nu e. Nici tradițiunea, nici documentele scrise nu ne spun nimic despre vr'un omor de felul acesta, petrecut pe undevă, pe la noi, ori în legătură cu noi, ori cu străbunii noștri de care ne mai amintim.

Numirile de moldovean, ungurean, vrâncean ne arată numai că avem a face cu un fapt legendar, cu un fapt care odinioară a fost în legătură cu un fapt real; sunt numai caracterele unei localizări.

În legenda *Mânăstirei de Argeș*:

„Pe Argeș în jos

„Pe un mal frumos

nu e numai termenul geografic *Argeș* care ne arată că această poezie e o legendă, ci e și numele lui Negru Vodă și poate și al lui Manole.

Caracteristice legendelor sunt mai mult numele de persoane, nume istorice, ca Negru Vodă, sau cel puțin nume așa zicând persistente, nume cari se găsesc în toate variantele.

Nici numele de persoane dintr'o poezie populară nu ne arată în totdeauna însă chiar pe eroul prim cu care s'a început legenda; căci, prin acumulare de attribute, o legendă trecând

dintr'un loc în altul schimbă numele eroilor, adăugând, la un nume din localitate nouă, atribute aduse din localitatea precedentă.

Legătura între faptele legendare și numele proprii se păstrează numai în anumite condițiuni. Astfel când faptul e nou și necunoscut, ca să poată fi crezut, i se dă ca sprijin nume de persoane și de localități cât se poate mai cunoscute, mai precise, adică întovărășite de atribute. Ex.: *Mitropolitul Veniamin Costache a jăcut la Iași Mitropolia cea mare cu patru turnuri, etc.* În măsura în care faptul ajunge cunoscut, numele și atributele dispar, începând cu cele mai particulare, mai neînsemnate. Dispare numele de *Veniamin*, și rămâne numai acel de *Mitropolit*, dispare și cel de *Mitropolit*, și rămâne numai: *Mitropolia cea mare din Iași*, adică numai numele localității.

În exemplul cu *Mitropolia din Iași*, numele localității fiind de mai mare importanță decât numele *Mitropolitului*, numele geografic *Iași* se va păstra în legenda *Mitropoliei* mai mult timp decât numele *Mitropolitului*. Totuși dacă în altă localitate, de pildă la *Constanța*, s'ar face o biserică a cărei legendă s'ar potrivi întru câtvă cu legenda *Mitropoliei* lui *Veniamin*, atunci poporul de pe la *Constanța*, auzind legenda din *Iași*, ar localiză-o la *Constanța*, înlocuind însă în ea numele *Iași* prin *Constanța*.

De aci se vede ce confuziune poate să urmeze, acelaş fapt apărând ca petrecut în două locuri. În Iaşi şi în Constanţa. Şi numele localităţilor pot să ajungă şi mai numeroase şi confuziunea mai mare.

Numele proprii de persoane se pot înlocui şi ele, de pildă : fapte atribuite odată Impăratului Iosef II au ajuns să fie la noi atribuite lui Cuza Vodă. Totuşi numele de persoane sunt caracteristica mai sigură a legendelor. Prezenţa unui nume de persoană arată cel puţin că faptul ce se povesteşte a fost odată în legătură cu un fapt real.

În Mioriţa n'avem nici un nume propriu persistent, de persoană, nici măcar geografic.

Numai într'o singură variantă din Mioriţa în cea din colecţia Tocilescu din Teleorman în loc de *Baciul Vrâncean* se găseşte : *Vătaful Ion*. Acesta însă nu e un nume persistent.

Mioriţa nefiind deci legendă de actualitate trebuie neapărat să fie o legendă veche.

Trebuie să mai adăugăm că pentru ca un fapt să fie cântat de popor atâta vreme, trebuie să fie fapt celebru, care l-a interesat, l-a mişcat pe popor. Într'o bună zi poporul poate într'o localitate să cânte şi faptele unui Pipa sau unui Zdrelea, dar aceasta nu durează. Se cântă azi încă Preotul Lucaciu din Ardeal, se cântă Iancu Jianu, dar nu se mai cântă Pipa.

Producțiunile populare care se consideră astăzi ca poezii se împart în două grupe :

1) Unele cu formă fixă.

2) Altele cu formă variabilă.

a) Cu formă fixă sunt *cântecele, doinele și unele formule cu caractere ritual* ca sorcova.

Cântecele și doinele sunt datorite în întregime inspirațiunii poporului. Fondul acestora variază cu încetul după timp și loc, în raport cu dorințele și înțelegerea poporului.

b) Cele cu forma variabilă au de obicei fond fix. Fondul lor este un fapt, care odinioară a fost real dar care cu vremea, prin trecere din gură în gură s'a modificat. Se înțelege, faptul trebuie să fi interesat pe vremuri o comunitate cât se poate de mare, pentru ca memoria colectivă să-l păstreze.

Poezii cu astfel de fond sunt de două feluri : *laice și religioase*.

Cele religioase se cântă ori recitează la anumite împrejurări ale cultului ; cele laice la serbări afară de cult și oricând.

Forma acestor poezii o dă omul cultului sau omul special — cântărețul laic sau religios — improvizând forma la ocaziune. Dacă ocaziunea se prezintă des, forma, prin repetiție, poate să capete oarecare consistență, poate să se cristalizeze mai mult sau mai puțin.

Miorița face parte din poeziile aceste cu formă

variabilă dar cu fond fix. Fondul ei e moștenit prin tradițiune, iar cântăreții poporului la fiecare dată îmbracă acest fond, această fabulă, improvizându-i forma.

Se 'nțelege că forma fiind variabilă, deci în totdeauna nouă, și limba din aceste poezii e nouă. Rar dacă se păstrează ceva mai mult timp unele versuri care ajung formule, ca :

Flueraș de os,
Ce zice frumos ;
Fluieraș de fag,
Ce zice cu drag ;

sau

Fețișoara lui,
Spuma laptelui ;
Mustăcioara lui,
Spicul grâului.
etc.

Bucățile acestea cu formă variabilă și cu fond fix sunt acele în care se cuprind lucruri care sunt sau care au fost cândva așa de trebuitoare poporului că el s'a obicinuit să le păstreze și le păstrează și astăzi, când poate nu-i mai sunt de folos.

Miorița nu este cântec sau doină, ci un *mit* sau *legendă rituală*.

Miorița este un rit care odinioară făcea parte dintr'un oficiu, dintr'o leturghie a cultului ca-

birilor, o legendă care se recită ori cântă la misterele cabirice, cum, de pildă, în cultul creștin se întrebuițează astăzi, la slujba de seară, citirea *parimiilor* și la slujba de dimineață: *Apostolul* și *Evangelia*.

* * *

Cabirismul sau cultul cabirilor a fost o religie care a trăit până la stabilirea creștinismului și a pierit în lupta cu Mitriacismul și Creștinismul când acestea pe rând au ajuns religii domnitoare.

Cabirii și cabirismul își trag începutul din vremi așa de îndepărtate că au avut tot răgazul de a se răspândi pe toată întinderea lumii cunoscute de cei vechi și totuși Archeologia n'a izbândit până astăzi să reconstituie întregul în care resturile cunoscute astăzi de noi au funcționat altădată ca părți.

Invățații deosebesc de obicei două feluri de cabiri: *cabirii fenicieni* și *cabirii pelasgici*; totuși găsim cabiri la Etrusei, la Germanii vechi, la Celți, la Irlandezi; în Grecia, în Tracia și în vechiul Egipt. Mai de însemnat e că urme din acest cult se găsesc și în vechea Dacie, și mai de însemnat că găsim urme chiar astăzi în folklorul român, în poezia noastră populară ca și în obiceiurile poporului nostru.

Lăsând la o parte chestiunea în ce țară și

în ce vremuri și-a luat început cabirismul, ne vom ocupa să arătăm numai întru cât cultul cabirilor se oglindește în poezia noastră populară și cu aceasta poate vom contribui cu o părțică și la restaurarea monumentului cabirilor pe care vremea l-a prefăcut în hârburi, astăzi atât de răzlețite și amestecate că trebuie mult timp și multă muncă până să se descurce.

Numele de Cabiri în mitologie se găsește alături și se confundă cu acela de *coribanți*, *cureți*, *dactili*, *gali*, etc. Ținuți ca preoți ai zeiților Cybela și mai ales Rhea.

Ca izvoare despre cabiri avem până acum câteva crâmpee de texte vechi; câteva aluziuni sau vorbe prinse în treacăt de pe la scriitorii vechi: Erodot, Strabon, etc. Avem numitele oglinzi etrusce; câteva monede și cunoscutele tablite sau iconițe cabirice.

Ce ne dau textele?

În unul citim, de pildă: „*In cultul cabirilor se cinstește fratricidul, căci unul din frații cabiri a fost ucis de ceilalți doi la poalele muntelui Olymp, și cel omorât este cabirul pe care Macedonenii îl adoră cu o patimă nebună* (Firmicus De Error“.

În altul: „*Coribanții erau trei frați. Unul din ei a fost ucis de ceilalți doi. Ei au învâlit corpul mortului într'o stofă de purpură, l-au dus pe*

un scut de bronz ca să-l îngroape la poalele muntelui Olymp, după ce-l vor încoronă. . . .“

Acestea le spune Clement din Alexandria care zice că, coribanți și cabiri sunt același lucru numai nume au deosebite.

Alte texte ne dau lucruri cam la fel, sau și mai puține.

Pe oglinzile etrusce și pe tăblițe sau iconițe vedem chipuri de oameni, de bărbați și femei, precum și chipuri de animale și lucruri. De obicei, *doi călăreți* mergând unul spre altul, iară jos la unul sub picioarele calului un om întins la pământ. Aiurea un om sub picioarele unui călăreț și un pește ori șarpe sau crocodil sub ale celuilalt. Aiurea la ambii călăreți câte un om pe jos. În alte locuri numai câte un călăreț. În altele călăreții merg în aceeași direcție.

Între călăreți sau în fața călărețului, când e numai unul, se vede și chipul unei femei, o femeie ce pare că are oarecare trecere, oarecare autoritate înaintea călăreților.

Se văd pe oglinzi și scene, unde un tânăr, un cabir e împresurat de doi cabiri mai bătrâni care se zice că vor să-l omoare.

Între simboluri sau ornamente vedem: *soarele, luna, stele, șerpi, taur, berbece, leu, câne om cu cap de câne, pasări, scarabeu sau cărbuș, etc.*

Un cult e greu de înțeles chiar când e descris

cu vorbe deamăruntul. Ce poți înțelege însă aci despre cultul cabirilor numai din niște chipuri mute care variază dela o tăbliță la alta ! Totuși din alăturarea și compararea tuturor acestor lucruri cu tot ce se știe din diferite texte, învățații au alcătuit schița unei legende despre cabiri.

Cuprinsul strict al acestei legende este că :
Unul din cabiri a fost ucis de ceilalți și o femeie de oarecare considerație urmărește moartea lui.

Intregul cult adică se face pentru cabirul omorît. Se pare că el eră considerat ca cel mai mare binefăcător al omenirii și totuși a fost ucis, a fost sacrificat pe nedrept.

Cine este cabirul omorît ?

Cine este această femeie ?

Cine sunt ceilalți cabiri ? Sunt ei frați, rude prieteni cu cel omorît ? Și sunt doi sau mai mulți ?

Diferiți interpretatori dau diferite răspunsuri.

Părerea mai răapândită e că au fost cabirii frați ; iar femeea mama lor, care muștră pe cei doi că au omorât pe fratele mai mic.

Cercetările arată că numărul cabirilor variază după localități.

Femeea ?

După unii ar fi mamă, după alții mamă și soție sau o femeie care s'a îndrăgostit de tânărul cabir.

Ca să știi cine e femeea, trebuie să știi de

unde sunt cabirii, din ce țară. Femeii i s'au atribuit toate numele feminine cunoscute în mitologie : *Demeter, Cybela, Rhea, Astarte, Astronoe, Isis, etc.*

Cabirul omorît e pus în legătură cu femeea, de unde alt șir de nume mitologice bărbătești în legătură cu cele de femei : ~~*Dionysos, Sabazius, Athys, Adonis, Eșmun, Osiris, etc.*~~

Iată câteva schițe din legendele cabirice cunoscute :

— a) Zeița *Cybela* se îndrăgostește de tânărul și frumosul păstor *Athys*. Dânsul fuge, se *mutilează* și moare. Zeița îl plânge, îl reînviază și-l ia între zei.

— b) *Astronoe* mama zeilor se îndrăgostește de *Eșmun* fiul lui *Sydyc*. El se *mutilează* și moare. Ea îl plânge, apoi îl învie și-l ia între zei. El e steaua polară.

— c) *Isis* e soția zeului *Osiris*. *Set* fratele lui *Osiris* ucide pe *Osiris*, îi taie corpul în bucăți și le răspândește ca să nu se mai găsească. *Isis* plânge și caută pe omorît. Găsește bucățile, le adună și-l reînvie; iar *Horus* fiul lui *Osiris* pedepsește pe omorîtorul *Set*.

— d) La Germanii vechi — după cărțile religioase scandinave : *Edda* veche sau poetică a lui *Saemund Sigfusson* și cea nouă prozaică a lui *Snorri Sturleson* — sunt patru frați : *Baldur*.

Hoedur, *Wali* și *Hermodr*. Principalii sunt *Baldur* și *Hoedur*.

Orbul și puternicul *Hoedur*, prin uneltirile viclene ale unui geniu răutăcios — *Loki*, ucide pe blândul și distinsul său frate *Baldur*. Pe *Baldur* îl plânge cu jale tot universul și soția sa *Nanna*. Fratele *Hermodr* se duce *călare* în domnia subpământeană a *Helei* — regina Iadului, și aduce pe *Baldur*; iar fratele *Wali* ucide pe omoritorul *Hoedur*.

La aceste 4 schițe se reduc toate legendele cabirice. Și aceste schițe, adică toate legendele se reduc la două tipuri :

1. *Tipul oriental*. Femeie sau zeiță îndrăgostită de un tânăr care fuge de ea. Ex. : *Cybela* — *Athys*, *Astronoe* — *Eșmun*. Tânărul se mutilează și moare.

2. *Tipul egipteano-german*. Tânăr ucis de frați și plâns de o femeie ori zeiță, soție ori mamă. Acest tip nu cuprinde mutilare ci *omor*.

Nouă ni se pare că în aceste două tipuri sunt confundate ori amestecate două teme deosebite și anume :

a) Cunoscuta temă biblică de origină egipteană : *Soția lui Putifar* — *Iosiif*,

b) Cunoscuta temă biblică : *Cain și Abel* — *Mama care plânge*.

Se 'nțelege că tema biblică a circulat la început numai oral, apoi a fost fixată și în scris.

Faptele fixate însă în scris, în Biblie, au rămas neschimbate, pe când cele luate de tradiția orală, fiind libere, s'au amestecat unele cu altele și s'au depărtat de cele scrise.

Când, apoi ca rezultat al amestecării, ajunse ca unul și acelaș personaj să acumuleze atribute contradictorii, atunci s'a produs lipsă de precizie. Astfel în cazul nostru, făcându-se legătură între ambele teme, s'a făcut legătură și între ambele grupe de atribute ale femeilor precum și ale tinerilor: *mamă și soție ori femeie îndrăgostită, fiu și bărbat ori tânăr îndrăgit.*

Negreșit că legendele nouă rezultate din amestecare caută să dea explicările trebuitoare, cum e — de pildă — cazul cu Cybela și Sabazius transformat în taur; însă amestecul de atribute contrazicătoare se păstrează.

În icoanele cabirice însă, legenda explicativă lipsindu-ne, rolul femeii de pe ele rămâne neprecis. Nefiind însă hotărît cine anume e femeia, nu putem hotărî nici cine este tânărul omorît: soțul, fiul sau iubitul ei? Tot așa nu știm despre Cabiri nici dacă erau frați. Sunt învățați cari au tradus numele de *cabur* al divinităților irlandeze prin *Dii Socii* adică *asociați ori tovarăși.*

Pentru lămurirea tuturor acestor lucruri va

20145

trebui să se țină seamă de legea acumulării atributelor, despre care am vorbit aiurea ¹⁾.

Mai sigur din toate e că existau niște mistere ale Cabirilor, niște slujbe religioase și noi credem că Miorița din folklorul nostru este tocmai un rest din aceste slujbe ori mistere cabirice.

Cu această ipoteză cultul cabirilor nu numai ne ajută să explicăm Miorița, ci și Miorița la rândul ei ne înlesnește să lămurim ceva din cultul cabirilor.

Când ți s'ar prezintă niște resturi de schelete : vr'o trei capete, vr'o nouă labe de mâni, vr'o cinci fluere de picior, vr'o șase degete, etc. cum ai putea să le cunoști care cu care au fost?

Tot așa de departe sunt resturile din cultul cabirilor.

Totuși elementele folklorice din Miorița nu se găsesc decât în aceste resturi ale cabirismului, deci Miorița face parte din cultul cabirilor și anume din cultul cabirilor egipteni-germani.

În materialul privitor la cultul cabirilor în general, găsim amestecate două lucruri : *omorul* și *mutilarea*, adică găsim amestecate amândouă teme biblice : tema *Cain—Abel* cu tema *Iosif—soția lui Putifar*.

¹⁾ A se vedea mai departe : Selecțiunea naturală în folklor.

In Miorița însă, în toate variantele găsim nu-
mai *omor fără mutilare*. Astfel :

La Alexandri în Miorița:

Ei se sfătuiră
La apus de soare
Ca să mi-l *omoare*
Pe cel moldovean

La Ghedem în Oea năzdrăvană:

Și mi s'au vrobit
Și mi s'au șoptit
La apus de soare
Să mi te *omoare...*

In Graiul Nostru, Putna, Găzești:

Ii mi s'o vorghit
Ca să ti *umoari*

In Graiul Nostru, Putna Câmpuri:

Ca să ți *umoari*
Ca ai oi mai multe.

In Graiul Nostru, Putna Câmpurile:

Că io-am auzit
Di doi veri primari
Ca să ti *umoari*

La Alex. Vasiliu, Suceava, Tătăruș:

Tovarăsâi tăi
 Țâ s'o sfătuit
 Șâ ii s'o vorbgit
 Ca să ti *omoari*

In Tocilescu:

Ca ei să-l omoare
 Pe vătafu Ion.

Tot numai *omor, fără mutilare* găsim și la Germanii vechi. După Edda: Hoedur ucide pe fratele său Baldur.

Faptul acesta că în țările noastre și le vechii Germani adică în Europa se găsesc urme numai de *omor fără mutilare*, este cu atât mai important cu cât știm că în Orient atât cabirii cât și ceilalți preoți ai Cybelei: cureții, dactilii, galii, mai toți se *mutilau*.

Din aceasta ar rezultă că au fost două feluri de cabiri: *Cabiri orientali* care practicau mutilarea și *Cabiri occidentali* sau europeni, care nu o practicau.

Și aceasta se acordă foarte bine cu existența celor două teme și anume că cultul Cabirilor europeni provine din tema simplă, ne amestecată: *Cain—Abel* sau *Osiris—Set*; iar cultul Cabirilor orientali provine din tema aceasta ame-

stecată cu tema: *Soția lui Putișar—Iosif* sau *Cybela—Athys*.

Nu putem ști dacă amestecul acestor teme s'a făcut în Orient, în Asia, sau chiar în Egipt; dar putem presupune că cultul cabirilor și-a luat naștere înainte de amestecul lor.

Și Alfred Maury găsește mare asemenare între perechea *Osiris—Isis* și *Cybela—Athys*, iar noi credem că cultul cabirilor este chiar egiptean, este cultul lui *Osiris* și *Isis*.

Dovada despre aceasta o găsim tot în folklorul nostru, pe care, păcat că nu-l cunoaște Alfred Maury.

În Miorița vedem pe Măicuța bătrână care caută pe mândrul ciobănel, tras printr'un inel, care nu e altul decât Osiris.

Iar dacă-i zări
Dacă-i întâlni
Măicuța bătrână
Din ochi lăcrămând
Pe câmp alergând
Pe toți întrebând

(*Alexandri, Miorița*).

Și aci o mărturisire. Când cauți adevărul trebuie să te îndoiești de toate, trebuie să cauți să te încredințezi singur. M'am întrebat oare Miorița e poezie populară? Nu cumva Miorița e inventată de Alexandri și diferitele ei variante,

imitații după dânsa? Din această îndoială însă m'a scos colecția Academiei Române, No. IV intitulată: *Cântece, Urături și Bocete de ale poporului*, adunate din Tătăruș, jud. Suceava, de învățătorul Alexandru Vasiliu, și tipărite de Academie după un raport favorabil al d-lui Titu Maiorescu.

M'a scos din îndoială poezia intitulată: *Maica Bătrână* pe care am găsit-o în acea colecțiune.

Această poezie deși se aseamănă la factură cu Miorița, totuș are mai întâiu meritul că nu poartă titlul de *Miorița*, adică nu ne face să bănuim că ar fi o imitație intenționată, cum e de pildă lunga variantă ardelenescă a d-lui Cătană. Al doilea merit e că n'are nici cuprinsul Mioriței, deși are părți asemănătoare.

Această bucată seamănă să fie nu o urmare a Mioriței, ci un fragment dintr'o bucată mai mare din care a făcut parte și Miorița. Se pare că la misterile cabirice din Dacia se întrebuiță ca *rit* recitarea sau cântarea legendei lui *Osiris*, sau a *tânărului cabir* omorît.

Iată bucata „Maica Bătrână”:

O maică bătrână
Cu cair de lână
Din fus sfârșiè
Lacrimni-i curgè
Pi lunci făcè
Cu negura si'ntîlnè.

Din guri dzicè:
— Sorî neguriți
Cum baș(i) dzîină luncile
Și noaptea preluncili...
Nu cumvâ-ai vădzut
Un fecioraş a mneu?

— Di l-am și vădzut
 Nu l-am cunoscut.
 — Cunoscut erà :
 Fâțișoara lui,
 Spuma laptelui ;
 Mustețile lui,
 Spicicu ordzului ;
 Sprincenile lui,
 Pana corbului ;
 Ochișori (I) lui,
 Muria câmpului.
 — O maică bătrîni,
 Cu cât ai grăit
 Ș'aci, c'ai greșit ;
 Eu nu l-am vadzut ;
 Cî eu di-l videm,
 Foarti-l cunoștem.
 Di acolu pornè,
 Din fus sfîrîie,
 Lacrîmni-i curgè.
 Și e(a) c'agiungè
 Tot pi Sfintu soari.
 Iarî cu Sfintu soari și'n tilnè,
 Sfintu soari mni-o'trebà :
 — O maică bătrîni,
 Cu cair di lîni ;
 (Din fus sfîrîie,
 Lacrîmui-i curgèà).
 Da e(a) cum îl agiungè,
 Il și întrebà :
 — Sfinti soari luminati,
 Trupusor făr'di pacati,
 Eu ti-aș întrebà :
 Imblin(d) n'ai vădzut
 Un fecioraș a mneu ?

— Di l-am și vadzut,
 Nu l-am cunoscut.
 — Cunoscut erà :
 Fâțișoara lui,
 Spuma laptelui ;
 Mustețili lui,
 Spicicu ordzului ;
 Sprincenile lui,
 Pana corbului ;
 Ocișori(I) lui,
 Muria cîmpului.
 — O măică bătrîni,
 Cu cât ai grait,
 Taci c'ai greșit ;
 Cî nu l-am vadzut,
 Eu sî-l ci vadzut,
 L'aș ci cunoscut.
 La vali facè,
 Da e(a) sî pornè,
 Din fus sfîrîie ;
 Lacrîmni-i curgèà.
 Mărgîn(d) măi la vali,
 Vedi-un om călari, (erà
 [Vântu)
 Vinè'n fuga mari,
 Muic și roșior
 Răpidi ușor.
 Da e(a) cî-l vidè,
 Din gurî strînge.
 La el sî ruga
 Și bgetu om sta.
 Da el o 'ntreba :
 — O maică bătrîni
 Cu cair di lîni,
 (Din fus sfîrîie

Lacrimui-î curgè),
 Ce mî-î întreba
 Şi mni-î cuvînta?
 — Ia eu m'oi(u) ruga
 Şi tî-oi(u) întreba:
 Nu cumvâ-ai vădzut
 Un fecioraş a mneu?
 — Di l-am şi vadzut,
 Nu l-am cunoscut.
 — Cunoscut erà:
 Făţişoara lui,
 Spuma laptelui;
 Mustiţili lui,
 Spicicu ordzului;
 Sprîncenili lui,*
 Pana corbului:
 Ocişori(i) lui
 Muria cîmpului,
 — Of, maici bătrîni,
 Cu cair di lîni,...
 Cu cât ai grăit,
 Tari n'ai greşit;
 Cî eu l-am vdzut.
 Şi l-am cunoscut
 Cî elu erà
 Supt umbrî di plop,
 Cu răniu di foc (a fost la
 [bătălie])
 Fugi şi ti grăbeşti
 Mă rog ti sileşti;

Cî di-î zăbăgi,
 N'ai cu cinî grăi;
 Foarti di-î sili,
 Tot giu li-î gâsi.
 Baba audzà
 Furca mni-o svîrlè
 Şi e(a) 'ngenîncè
 Şi din oci plîngè,
 Mătăni facè;
 Pisti cap s'o da,
 Un corb sî facè,
 Şi pi sus zburà,
 La el alergà,
 La, el agîungè;
 Şi cîn(d) îl vidè
 Di jăli cî-avè,
 E tot croncănè,
 Corbu mereu croncănè,
 Crengi cu gura cî rupè
 Şi pi el li slobodzà,
 Da el cî dzîcè:
 — Taci corbule, taci
 C'amuş oi(u) muri,
 Bini tî-oi(u) hrâni.
 Mă-sa cîn(d) vidè,
 Gîos sî scoborà,
 Din corb, mă-sa sî facè.
 Cîn(d) mni-l cuprîndè,
 Indatî-murè.

Alăturând această bucată pe lângă Mioriţa,
 se pare că Mioriţa cuprinde partea dela început,
înainte de omor, iar aceasta e cea de *după omor*.

Se poate foarte bine să mai fi fost între ele vr'o bucată la fel, de cântat, ori de recitat, care să descrie omorul și alta la sfârșit care să descrie învierea. Franz Cumont în *Religions Orientales* ¹⁾ arată că la Abidos din epoca dinastiei XII și chiar și mai înainte se celebrau un fel de mistere, care reproduceau peripețiile patimei și învierii lui Osiris. Se reprezentă Osiris eșind din templu, căzând sub loviturile lui Set. Se închiupiau plânsetele funebre, bocetele, apoi înmormântarea. Apoi Set învins de Horus și Osiris înviind intră iarăși în templul său.

De ce s'ar fi pierdut celelalte părți de pe lângă Miorița? Poate că se recită fiecare în deosebi și de aceea rezlețindu-se s'au pierdut. Poate că cea care descria omorul s'a asimilat cu vr'o alta și, după legea acumulării atributelor, a trecut asupra altui erou, ori s'a modificat de n'o mai cunoaștem. Acelaș lucru s'a putut întâmpla și cu cea care descria *învierea*. Sau poate că cea care descria învierea s'a confundat cu vr'una care descria învierea lui Mitra, apoi a lui Christ și în sfârșit a dispărut, lăsând loc riturilor creștine. Noi am dat însă peste urma unei *însce-nări*, a unui *rit* care reprezintă omorul. Am găsit așa ceva în obiceiurile poporului nostru, în

1) P. 146, 147.

cunoscutul *Joc al Călușarilor*, de care vom vorbi mai jos.

Mai observăm că explicarea ce se dă aci în poezia: *Maica Bătrână*, că feciorașul ei eră rănit :

„Cu răniu de foc,

„*Că a fost la bătălie*” poate fi un început de modernizare, care nu scade nimic din valoarea bucății. Se poate însă foarte bine că prin *bătălie* se înțelege lupta ce-a avut-o el cu cei ce l'au omorât.

Faptul că mama îl mai găsește încă în viață, poate fi modernizare ori poate fi chiar legendar.

De asemenea nu scade din valoarea bucății nici faptul că în ea se vorbește de o *mamă*, pe când *Isis* eră soția lui *Osiris*. Lucrul se explică prin acumulare de atribute. Ea a primit numele de mamă dela *Rhea* și *Cybela* cu care a fost confundată în urmă.

Varianta Mioriței, din Teleorman, din colecția Tocilescu, cuprinde și ceva despre *înviere* însă în scurt, fără descriere amănunțită. Tot pe scurt amintește și de săvârșirea omorului și de îngropare; iar mai pe larg se descrie sosirea *femeii* care caută pe mort.

Aci e o *călugăriță albă la peliță*, într'o *cucie* verde, un fel de car sprinten pe care îl întâl-

nim în traducere veche românească a Alexandriei ; iar *cucia* e condusă d'un mic *mocănaș* care poate fi *Anubis* conducând carul în care e *Isis*, *călugăriță* în loc de *zeiță*.

Iată textul :

Foae verde micșunea
Ciobanii sosià
Și mi-l *omorià*.
Unde mi-l *îngropà*?
Cam în dosul stâniei
Ca s'audă *câniei*.
Stâlp ce mi-i puneà?
Căvălașul lui.
Crivăț că-mi băteà,
Cavalul urlà,
Pe *Ion* 1) jălià.
Dar ei ce-mi făceà?
Ei mi se uità,
Și ei ce-mi vedeà?
D'o *cucie* verde
Sburând prin livede,
Cu doi călușei
Vineți, porumbei,
Lucii ca *șerpîi*
Și iuți ca *șoimii*
Dar cine-i mânà?
Cine-i biciuà?

D'un mic *mocănaș*
Cu gluga 'ntre spete,
Cu *baeru de bete*,
Fuge nu se vede.
Biciu cu zorzoane
Fug caii să moară
Cucia-mi veneà,
Mări mi-aduceà
D'o *călugăriță*
Albă la *pieliță*,
Neagră la *hăinuță*,
La *târlă*-mi *trăgeà*
Pe *Ion* strigà :
— Ioane, Ioane,
Vătafe 2) Ioane !
El nu răspundeà
La mormânt mergeà
Și ea *mi-l jălià*
Și mi-l *deșteptà* 3).
În brațe-l luà
În *cucie* mi-l puneà
Și acasă mi-l duceà.

1) E de observat corespondența dintre *Ion* de aci și *Iene* din *Scaloian* său *Caloian* : *Scaloienne*, *Iene*....

2) Compară *vătaf* de aci cu *vătaf* din *jocul călușarilor*.

3) *Deșteptà* = *învia* ?

Acı nu se spune cine e călugărița, nu se mai spune că e mamă. Se vede însă că e persoană distinsă : *albă la peliță* și în *cucie*. Alexandru Machedon umblă și el în *cucie*, deci un vehicul deosebit.

De oarece temele acestea sunt cuprinse și în Biblie, de oarece adică erau în circulație pe vremea lui Moisie, cu vr'o 1500 ani înainte de era creștină; în mai bine de trei mii de ani până astăzi, lumea a putut să-și schimbe părerea și să găsească mai potrivit ca *o mamă* să alerge să-și caute *feciorul* decât o soție, bărbatul.

În tot cazul, după toată mitologia, femeea care aleargă plângând în căutarea mortului, nu este nici Cybela, nici Rhea, nici Demetra, nici Afrodita, nici oricare alta decât Isis. Când în folklor se păstrează o bucată specială pentru a arăta peripețiile acestei căutări, acestei desperate căutări, aceasta înseamnă că și în cultul din care făcea parte acea bucată, trebuia să existe acel atribut special. Prin urmare femeea, care se vede figurând între Cabiri, trebuia să aibă acest atribut, și dacă îl avea, atunci nu putea să fie decât Isis. Deci Cabirul cel omorât nu poate fi decât Osiris.

Cine sunt însă ceilalți Cabiri?

După localități și după vremuri s'au înregistrat diferite nume de ale Cabirilor; din toate însă patru sunt mai alese : *Axieros*, *Axiochersa*,

Axiochirsos și *Casmilos*. Aceste nume însă par mai mult niște epitete sau titluri, de aceea s'au făcut tablouri întregi de nume proprii ale zeităților care s'au presupus că corespundeau acelor epitete. Intre aceste nume găsim : *Demetra, Juno, Persefona, Minerva, Hades, Zeus, Coelum, Jupiter, Apollon, Hermes, Dionysos, Mercur, etc.*

Câți interpretători atâtea serii de nume.

Ce persoane găsim în legenda lui Osiris?

După o legendă : Set care ucide pe fratele său Osiris, îi taie corpul în bucăți și-i împrăștie bucățile să nu se mai poată găsi și Isis care caută pe Osiris, găsește bucățile, le adună și le face înmormântarea cuvenită. În urmă Osiris învie.

După altă legendă :

Osiris a avut un copil cu sora sa Nephthys. Nephthys însă, de frica soțului ei Set, leapădă copilul. Isis aflând de aceasta și fiindu-i milă de copilul lui Osiris, s'apucă să-l caute și îl găsi cu ajutorul câinilor ei. Copilul se numia Anubis. Când s'a întâmplat în urmă că Set a ucis pe Osiris, atunci Anubis acoperit cu o piele de câne a întovărășit în toate părțile pe Isis ca să-și găsească bărbatul mort. Anubis a rămas tovarășul cel mai credincios al lui Osiris și Isis, și se vede întovărășind pretutindeni aceste două divinități în cultul lor. Eră în Egiptul de mijloc și un oraș pe care Grecii l-au numit Cynopolis.

Cultul lui Anubis a trecut în urmă și la Roma deși satiricii romani își bătuseră joc de el zicându-i: Latrator (lătrătorul).

Din această legendă și din acea care spune că Osiris a avut de fiu pe Horus, avem următoarele nume: *Isis, Osiris, Horus, Anubis, Nephthys* și *Set*. Noi credem că chiar acestea trebuie să fie numele cabirilor și aceștia sunt cabirii originari egipteni.

Și aceste persoane corespund pe deplin și cu cuprinsul bucășilor din folklorul nostru și cu tăblițele cabirice. Așa:

În tăblițe se vede de multe ori câte un om cu cap de câne, un câne, sau numai cap de câne. Toate acestea pot foarte bine să reprezinte pe credinciosul tovarăș Anubis. Tot Anubis poate fi reprezentat și ca acolit.

În Miorița vedem apoi că în mai toate variantele se vorbește de *câni* și se vorbește poate chiar prea mult față de rolul pe care îl pot avea niște câni la o stână.

În Alexandri:

Stăpâne, stăpâne,
Îți chiamă și-un *câne*,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc
Că l'apus de soare
Vreu să mi te omoare

Să spui lui Vrâncean
Și lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aicea pe aproape
.....
În dosul stâniei
Să-mi aud *câni*.

In Ghedem:

Trei turme de oi

De oi tot țigăi

Cu harnici dulăi

.....
In dosul stâniSă-mi aud *câni*

Ca ei de-o bătea

Stăpân c'or chemă

.....
Iar de-l omorâ

Și mi-l îngropă

.....
In dosul stâniUnde dorm *câni*.....
Vântul când lătră

In caval suflă

De jale-mi cântă

.....
Câni s'adună

Oile plângeă

Câni tot lătră*In Graiul Nostru,*

p. 294 :

Și să ti îngropi

In dosul stâni

Uni zac *câni*.*In Graiul Nostru,*

p. 298 :

Să să mi ti'ngropi

Din dosu stâni

Undi zaci *câni*.*La Vasiliu, Suceava,**Tătăruș:*

Să averea mni-o rămas

Pi mâna străinilor

Chiar în gura *cânilor*.

Dorul ciobanului după câni ar reprezenta dorul lui Osiris după Anubis fiul și credinciosul său.

In Miorița însă dispărând ideea de *înrudire*, câni au rămas de figurează mai mult printr'un fel de obișnuință. Câte mișcări, câte lucruri nu le facem decât pentru că ne-am obișnuit, deși nu mai avem nevoie de ele.

După folkor am avea prin urmare pe *Osiris tânărul* omorît, *Isis* femeea care-l plânge, *Set*

care l-a ucis și *Anubis* care întovărășia pe *Isis* în călătorie—câni.

În tăblițele cabirice, unde e un singur călăreț, am putea zice că *Set* este călărețul, *Osiris* omul lungit sub picioarele calului, *Isis* femeea din fața călărețului. Dacă mai e vr'un bărbat, acela ar fi *Horus* sau *Anubis*, dacă sunt doi bărbați or fi atunci și *Anubis* și *Horus*. Unde sunt două femei, or fi *Isis* și *Nephthys*.

Unde sunt doi călăreți călcând în picioare unul un om și altul un crocodil; am putea zice, că cel ce calcă peste om este omorîtorul *Set*, care calcă în picioare pe *Osiris*; iar cel ce calcă peste crocodil este *Horus* fiul lui *Osiris*, care calcă în picioare crocodilul, adică pe *Set*, reprezentat simbolic. Când ambii călăreți calcă peste oameni putem admite că *Set* calcă peste *Osiris* și *Horus* răzbunătorul, calcă peste *Set*.

Odată însă îndrumarea făcută, explicațiile se găsesc ușor, de aceea ne mărginim la acestea.

O parte importantă din *Miorița* este aceea descriptivă :

Că la nunta mea

A căzut o stea ;

Soarele și luna

Mi-au ținut cununa ;

Brazi și pâlținași

I-am avut nuntași.

Preoți munții mari ;

Păsări lăutari ;

Păsărele mii

Și stele făclii.

Partea aceasta corespunde foarte bine cu tăblițele cabirice. Ceeace ni se înșiră aci : *Soare*,

lună, brazi, munți, pasări, stele, toate se găsesc pe tăblițele cabirice.

Soarele și luna de obicei se găsesc pe tăblițe în partea de sus, fie cum se prezintă de obicei : soarele ca un disc cu raze și luna în formă de secere, ori ca oameni—busturi; soarele cu capul înconjurat de raze și luna cu brațele aduse în sus în formă de coarne, cum se vede pe tăblița de bronz, care se găsește la Antiquarium din Berlin. Stele de asemenea.

Brazi și păltinași și munți adică locuri muntoase, se văd în vr'o două tăblițe, din câte cunoaștem. Pasări sunt mai în toate.

Dar important este chiar cuprinsul descriptiv al acestei părți. Descripțiunea se găsește mai ales în *bocete*, iar *ritul* din care a făcut parte Miorița a ajuns cu vremea un fel de *bocet*.

Bocetul acesta a avut de sigur o întrebuintare — ca un plugușor — de pildă — sau ca un colind, dar întrebuintarea se vede a eșit cu vremea din obicei, n'a mai ajuns până la noi, ori n'am descoperit-o încă.

Nu mai repetăm ceea ce am spus altădată despre numeroasele elemente egiptene care se află în basmele noastre, prin urmare în folklorul nostru românesc. Adăugăm numai că mai toate semnele ori simbolurile de pe tăblițele cabirice se găsesc și în mitologia egipteană. *Șerpia* prin care trece soarele în timpul nopții; *Ber-*

becele, chipul care îl ia soarele în timpul trecerii; Corbul care e chipul lui Horus, și mai ales scarabeul sau cărăbușul și *crucea* cu toartă.

Dar părerea noastră că Miorița este un bocet cabiric e cu atât mai întemeiată cu cât vedem că bucăți care sunt în legătură cu Miorița se găsesc și prin Transilvania, bucăți oarecum uitate și întitulate Doine. Astfel avem bucata întitulată *Doina ciobanului*, culeasă de învățătorul M. C., și auzită dela N. N. Fruntesiu din Șirnea, lată cum sună această bucată care nu e Doină. ci un bocet, un rit ca și Miorița; și în care, ca și în Miorița, se găsesc cu acelaș înțeles: *ciobănași, miori, munte, brazi, soare, lună, pasări, flueraș, prin care să bată vântul, oițe și miorele care se adună și-l plâng cu jale pe ciobănaș*:

Foaie verde de trei flori
Ciobănași dela *miori*
 Und' ți-a fost soartea să mori?
 Sus la vârful *muntelui*,
 Sub cetina *bradului*,
 În bătaia vântului
 Și'n urletul lupului
 Foaie verde mărgărit,
 De ce moarte ai murit?
 De trăsnet când a trăsnit
 Și pe mine m'a omorît!
 Lumina cin' ți-a ținut?
 Soare când a răsărit.
 Candela cin' ți-a aprins?

Luna dalbă când a fost sus.
 De scăldat cin' te-a scăldat?
 Ploaea când s'a revărsat,
 Și pe mine m'a scăldat!
 De 'mpânzit cin' te-a
 'mpânzit?
 Frunza când s'a risipit
 Și pe mine m'a 'mpânzit!
 De jălit cin' te-a jălit?
 Pasările au ciripit
 Și pe mine m'au jălit.
 Dar tămâie cin' ți-a dat?
 Ceața jos când s'a lăsat
 Pe mine m'a tămâiat.

Acest rit mimic e cunoscutul joc al *Călușarilor*. În dicționarul Academiei de A. Treb. Laurianu și J. C. Massimu, citim la litera C: „**Callusiaru**. „s. m. *sallus, saltor*; june adornatu, între altele și cu clopotelli la petiore care în dillele „Rosa-„lieloru salta cu mai multi assemini sie unu „saltu, care pare una reminiscentia a saltului „vechilor *Salli*, sau a celui din tempulu lui Ro-„mulus, candu se rapira Sabinele, *saltus eque-„stris*“.

Mulți cred și astăzi ca autorii vechiului dicționar al Academiei. Studiul folklorului ne prezintă însă lucrurile altfel.

Iată jocul călușarilor cum se practică, de pildă în comuna *Călugăreni, jud. Vlaşca*.

Il dăm înpărțit în bucăți așa cum ni s'a comunicat și *facem observările trebuitoare la fiecare bucată*.

Titlurile bucăților sunt :

- I. Formarea călușului.
- II. Jurământul.
- III. Exerciții de joc.
- IV. Imbrăcămintea călușarilor.
- V. Inceputul jocului.
- VI. Disparația unui din călușari.
- VII. Al doilea joc — jocul războiului și
- VIII. Sfârșitul.

I. *Formarea căluşului.* (In localitate se numeşte **căluş**).

„Cu patru zile înainte de Rusalii, vătaful alege unsprezece tovarăşi cu care să poată forma căluşul (care se compune din doisprezece oameni). Astfel găsiţi, îi rândueşte : *Unul stegar, care poartă steagul; unul mut, vătaful, doi lăutari şi ceilalţi căluşari.* Sâmbătă, în ajunul Duminecei Rusaliilor, toţi aceştia se adună şi pe la ora patru după amiază, cu toţii pornesc la **pădure**, unde leagă la o prăjină înaltă steagul tricolor şi o panglică iarăşi tricoloră. In urmă se ia dela toţi cei doisprezece — ce compun căluşul — câte o *căpăţână de usturoiu* şi câte un *fir de grâu* care de asemenea se leagă ca şi panglica tot la vârful steagului.

François Lenormant, ca şi alţi învăţaţi, vorbind despre legenda lui Osiris zice : „Moartea lui Osiris, durerea zeiţei Isis, îngenuncherea fiinală a lui Set, toate acestea dădură legendei o *temă neseacă de creaţiuni*, care amintesc ceia ce se găseşte în diferitele religiuni din Orient, şi, mai ales istoria Cybelei şi a lui Atys, a zeiţei Venus şi Adonis”.

Şi mai departe adaugă : „*Această doctrină se scoboară în Egipt până la cea mai adâncă antichitate*” ¹⁾.

1) *La Magie che les Chaldéens, etc.*, p. 73—75.

Lăsând la o parte că legenda Cybelei cu Atys și a zeiței Venus cu Adonis, cuprind amândouă temele egiptene de care am pomenit mai sus : *Cain—Abel și Iosif—soția lui Putifar*, subliniem numai că legenda lui Osiris a fost un izvor *ne-secat de creațiuni* și că sunt din vremurile *cele mai vechi*.

Analizând jocul călușarilor observăm următoarele :

1. Jocul călușarilor dela noi prezintă uciderea lui Osiris și călușarii reprezintă pe oamenii lui Set. Probabil că vătaful este însuși Set.

Ori ca o amintire că Set a fost odinioară persoană reală, ori prin acumulare de atribute, Set se prezintă ca un rege, ori ca un șef militar.

Oamenii lui poartă un steag. Steag modernizat cu culorile naționale ale noastre, dar steag.

2. *Călușarii se adună la ora patru după amiază ca să se ducă la pădure.*

Timpul acesta *despre sară* și dusul la *pădure* corespunde cu partea din Miorița.

„*La apus de soare*

„*Ca să mi-l omoare....*”

Să-l omoare în *pădure*, *către sară* când eră pe cer și *soarele și luna*.

Soarele și luna

Mi-au ținut cumuna.

3. *Fiecare călușar aduce câte o căpățână de usturoiu care se pune la steag.*

Egiptenii făceau din usturoiu un zeu. Grecii nu-l puteau suferi. La Roma cine mănca usturoiu era oprit de a intra în templul Cybelei. Știm că Cybela a fost identificată cu Isis, soția lui Osiris. Era natural deci ca soția lui Osiris să nu poată suferi mâncătorii de usturoiu, ucigașii soțului său, pe care aci îi reprezintă călușarii. La Roma usturoiul simboliză viața militară — poate împrumut dela Egipteni.

II. *Jurământul călușarilor.*

„După ce steagul s'a legat, mutul înfige *sabia* „lui de metal în prăjina steagului și toți ceilalți „trec pe sub sabie și se leagă astfel: Jură cu „toți în frica lui Dumnezeu că vor *ascultă* or- „dinele vătafului, că se vor *purtă cinstit* cu lu- „mea și nu vor ascunde nimic unul de altul; „iar mutul să nu vorbească în timpul jocului”.

Analizăm.

1. *Sabia* ca și steagul ne arată pe călușari ca ostași.

2. *Jurământul* e făcut sau pentru a tăinuî crima — uciderea lui Osiris; ori reprezintă vechiul obicei de angajare al ostașilor jurând supunere regelui, șefului.

3. *Mutul* jură să nu vorbească. Acest jurământ

nu poate fi făcut decât pentru *a tăinui omorul*, deci și ceilalți jură tot în acest scop.

De ce numai unul să fie mut?

Explicări se pot da cât de multe; poate însă că tot secretul rămâne mai mult asupra unuia sau poate acel unul e un simbol.

În tot cazul și *mutul* și *jurământul* se potrivesc foarte bine cu *făptuirea unei crime*; omorîrea cabirului, omorîrea lui Osiris.

Mai e de observat și legătura care poate fi între *mut* și numele *căluș*, care se dă jocului călușarilor. Căluș e tocmai numele unei bucăți de lemn care se pune în gura unui om, ca să i-o țină căscată să nu poată vorbi. Vor fi întrebuintat oare călușarii pe vremuri călușul? Nu știm.

Numele de călușar mai lesne pare a veni dela căluș decât dela *cal*, cum se credeă până acum.

III. *Exerciții de joc.*

„După primirea jurământului, vătaful dă ordin ca toții călușarii să treacă în rând. Lăutarii încep apoi să cânte călușul, iar călușarii la un *semn* dat de vătaf prin cuvântul: *auzi, auzi*, încep să facă exerciții de joc. Și terminând se înapoează la gazdă”.

Observăm ca și mai sus: călușarii se prezintă ca *militari* sub comanda șefului.

IV. *Imbrăcămintea călușarilor.*

„Vătaful poartă în cap *șes turcesc*. Mutui ține în mână o *sabie*, în cap are o căciulă cu *mască*, *caraghioasă* și haine *foarte murdare*. Lăutarii sunt cu hainele lor. Și călușarii în general cu **nădragi** (*poturi*) **negri**; *cămașă frumoasă*, în-
 „cînși cu câte **cinci perechi** de bete cu mărgele și fluturi. La mijloc poartă *batiste* alese și cu fluturi. În cap cu *pălării cu cordele tricolori*.
 „În picioare cu opinci și cu obiele *frumoase* le-
 „gate cu *târsâne* și la călcăe poartă fiecare *pin-*
 „*teni* legați, cu câte *cinci dinți* și *cinci clopoței*
 „cari fac sgomot. Fiecare călușar poartă în mână
 „câte un *ciomag* bun. Atât betele cât și ba-
 „tistele călușarii le împrumută de pe la fetele
 „mari”.

Observăm :

Pe lângă *sabie* și *steag* care sunt semnele oastei, călușarii mai poartă și *pintenii* ca ostașii și încă ostași călăreți.

Dar acești călăreți cari se pregătesc să săvârșească un omor corespund foarte bine cu călăreții care se văd pe tăblițele cabirice.

Un călăreț găsim și în poezia populară *Maica bătrână*. *Maica bătrână*, umblând plângând și căutându-și feciorul, se întâlnește cu *Negura*, cu *Soarele* și cu *Vântul*. *Vântul* în chip de om călare :

Mergând mai la vale
 Vezi un om călare
 Vine 'n fuga mare,
 Mic și roșior,
 Răpidi ușor.

Se poate ca pe tăblițele cabirice să fie reprezentat tocmai momentul unde Isis întâlnește pe Vânt călare și chiar în fața lui Set — reprezentat tot călare. Vântul spune către Isis unde a văzut el pe cel căutat.

Se poate însă ca Vântul călare să fie creațiune cu totul independentă.

Mai observăm apoi că și încălțăminteă călușarilor cu opinci și *obiile frumoase* legate cu *târșâne*, precum și găteala capului cu *pălării* și *cordele*, arată tot un fel de uniformă militară.

Fesul turcesc al vătafului cred că trebuie să fi amintind o uniformă străină, africană poate, pe care ar fi purtat-o Set, fratele ucigaș al lui Osiris.

Nădragii sau poturii negri pe care îi poartă călușarii trebuie să fi reprezentând *picioarele negre*, adică pielea neagră a picioarelor goale a ostașilor lui Set, ostași recrutați din populațiunea neagră din Egipt. Batistele alese cu fluturi, trebuie să fie tot în legătură cu uniforma militară a unei țări călduroase ca Egiptul, unde omul aveă nevoie să-și șteargă sudoarea.

Imbrăcămintea deosebită a mutului cu *căciulă* poate să fi însemnând că mutul nu eră din nu-

mărul acelorași ostași, ori poate e în legătură cu partea morală, arătând pe un om ordinar, poate chiar și de alt neam, cu atât mai mult cu cât vedem că poartă și o *maskă* urâtă, *caraghioasă* și *haine foarte murdare* deosebite de ale călușarilor.

Clopoței și betele de încins de asemenea trebuie să fi amintind tot o veche uniformă militară egipteană.

Cinci perechi de bete, pintoni cu *cinci* dinți, *cinci* clopoței, numărul *cinci* trebuie să fi însemnând ceva dar până acum nu știm ce.

Că fiecare călușar poartă în mână câte un *ciomag bun*, aceasta poate să arate dacă nu pe o bandă de asasini, cel puțin tot niște ostași, ciomagul închipuind o armă.

V. Inceputul jocului.

Acî observăm că jocul începe în Duminică Rusaliilor, pe la prânz, adică prin luna lui Iunie. Se știe că în Iunie soarele e aproape de solstițiul de vară adică în cea mai mare strălucire. Osiris reprezentând soarele poate că moartea și învierea lui, se serbau tocmai în acest timp. Jocul se face tot sub un fel de comandă militărească. La un semn dat călușarii ridică ciomegele și strigă : auzi, auzi, după care încep a lovi în pintoni și în pământ tare, strigând : *Salt*

aişa şi iar aişa. Mişcarile jocului parcă ar imita mersul călăreţilor.

VI. *Dispariţia unuia din căluşari.*

„In timpul jocului vătaful observă că unul din
 „căluşari lipseşte şi dă ordin mutului să-l caute
 „şi să-l aducă. După puţin timp mutul îl aduce.
 „Vătaful dă ordin căluşarilor să-l ridice pe cio-
 „mege. Il ridică aşezat cu faţa în sus. Vătaful
 „îl întreabă : — Unde ai fost? El răspunde :
 „— In pădure, după. . . . flori şi mure ! Necre-
 „zut îl ia la bătaie lovindu-l cu ciomegele la
 „tălpile picioarelor, apoi vine mutul şi-l ia pe
 „seamă că nu este vinovat. Atunci vătaful dă
 „ordin căluşarilor să-l lase pe cel bătut şi să
 „ridice pe mut pe ciomege. Căluşarii îl ridică,
 „dar îl trântesc în cap la pământ şi lumea face haz.

„După aceasta începe jocul zis al lui Florea,
 „şi vătaful strigă cu toţi căluşarii. Florea ici,
 „Florea colea. In acest timp căluşarii lovesc în
 „palme, căci ciomegele le-au lăsat jos. Apoi toată
 „lumea se prinde de mâni cu căluşarii şi joacă
 „hora mare după care se termină primul joc”.

Observaţii.

Dezertarea aceasta a căluşarului poate să amintească vr'un amănunt din legenda lui Osiris. Cine va fi Florea nu putem şti, poate Osiris.

VII. Al doilea joc — jocul războiului.

„Vătaful dă ordin de se adună toți călușarii.
 „Stegarul înfige steagul în pământ. Patru că-
 „lușari țin cu putere prăjina și alți patru se
 „sue pe cei ce țin steagul și strigă : Război lele,
 „război dragă ! Apoi se dau jos și se fac : unul
 „popă, unul turc, unul cazac și unul femeie, apoi,
 „încep să joace. Întâiu joacă turcul jocul tur-
 „cesc (geamparalele), apoi ese femeia și vine,
 „ia în brațe pe turc și joacă împreună. În tim-
 „pul jocului vine cazacul și lovește pe turc, îi dă
 „peste mână. Turcul fuge și se duce la cei doi
 „călușari care în timpul jocului se făcuseră în
 „formă de măgăriță. *Incalică* pe ea și merge
 „din nou la cazac, unde joacă cu femeia jocul
 „căzăceasca. Turcul poartă în mână o scândură
 „iar cazacul o oală cu cenușă. Când se apropie
 „unul de altul, cazacul lovește cu oala pe turc,
 „atât de tare că oala se face cioburi, cenușa
 „face praf, lumea râde ; iar turcul cade jos ca
 „trăznit. Atunci femeia, după ordinul vătafului
 „se duce la popă țipând și rugându-l să vină
 „să grijească pe turc. Popa ia o oală cu lapte
 „bătut și cu o lingură mare de lemn, se apropie
 „de turc, ia cu lingura lapte bătut din oală și-i
 „bagă turcului în gură. Apoi presupunând că
 „turcul a murit, vine un călugăr cu o roabă și
 „ridică pe mort.

Observări.

Suirea celor patru călușari pe spatele celor patru din jurul steagului și strigând : războiu lele, război, dragă ; poate să amintească vr'un mod de a declara ori cel puțin de a vesti războiul.

Numărul persoanelor de patru sau cinci și femeea corespunde cu numărul cabirilor — neapărat aceste persoane, prin acumulare de atribute, modernizate sau localizate : *Osiris* din egiptean devenit *turc* ; *Set* vrăjmașul lui *Osiris*, adică al turcului devenit *muscal*. Femeea reprezentând pe *Isis* soția lui *Osiris*, căci turcul joacă cu dânsa. Ceilalți doi cabiri deveniți unul *popă* și altul călugăr.

Jocul poate simboliză ocazia ori împrejurările în care s'a petrecut un fapt și poate ca să arate legătura între cei doi soți : *Isis* și *Osiris*.

Lovitura pe care cazacul o dă turcului poate însemnă prima lovitură dată de *Set* lui *Osiris*, când l-a închis pe *Osiris* în ladă și l-a dat pe apă.

Încălecarea pe măgăriță, plecarea și întâlnirea din nou cu cazacul poate însemnă schimbare de loc.

Scândura poate însemnă scândura pe care a scăpat din apă *Osiris*.

Oala cu cenușă poate însemnă o armă cu care *Set* a lovit pe *Osiris*, — poate o măciucă. De obicei la jocurile acestea, populare, la rituri,

de pildă, la moșul de turcă, măciuca e făcută dintr'un băț în vârful căruia este o cârpă umplută cu cenușă.

Mersul călare se potrivește cu cabirii călări.

Grijania se vede că e modernizare, deoarece pune pe un popă creștin să grijească pe un turc. E o parodie.

Călugărul trebuie să fie vr'un preot străin, egiptean.

În sfârșit aci se reprezintă *omorul*.

Sfârșitul.

„Călușul ține o săptămână.

„După trecerea acestui timp toți călușarii se duc din nou la pădure, în acelaș loc unde au legat steagul și aci cu toții apucă steagul cu mâinele și-l apleacă jos. Țin toți de el, iar vătăful desleagă steagul și panglica pe care le dă stegarului; iar *usturoiul* îl dă înapoi călușarilor, fiecăruia câte o căpățână. După aceasta vătăful ia ciomegile tuturor și sabia *mutului*, taie din fiecare câte *trei așchii* și apoi merge de le îngropaă la rădăcina unui copac.

„În urmă vătăful dă ordin tuturor să se risipească în *fuga mare*, și se întâlnesc pe *dijerite poteci*, întrebându-se de *sănătate*.

„Când toți s'au adunat din nou, lăutarii încep să cânte și călușarii pornesc cu toții spre sat.

„Merg la cârciumă, împărțesc banii și lâna ce
 „au câștigat în timpul jocului, și apoi se cinstesc.
 „Apoi își iau ziua bună și se duc pe la casele lor.
 „Usturoiul se crede că este bun pentru friguri”.

Observații.

Sfârșitul întărește părerea noastră că jocul cu toată înscenarea reprezintă omorul. Cu omorul ia sfârșit totul. Steagul se desface și oamenii se împrăștie.

Oamenii se împrăștie însă pe furiș ca pe urma unei crime. Apucă fiecare pe poteci deosebite și când se întâlnesc, se întreabă de sănătate, ca unii ce nu s'ar fi văzut de mult, ca să nu dea de bănuț cuiva că ei au fost împreună.

Tot tăinuirea omorului trebuie să însemne și îngroparea în pământ a ciomegilor și a săbiei.

Împărțirea usturoiului ca bun pentru friguri credem că are deosebită însemnătate.

Frigurile în vechime erau o boală din cele mai grozave. Erau și omoritoare și erau și considerate ca boală necurată — adică pricinuită de diavolul, căci prin tremurul sau scuturatul prin care se manifestau erau puse alături cu epilepsia. Iar epilepsia și dedeochiul știm că erau puse alături cu lepra, cu mușcăturile de șarpe, de vipere, de crocodili și alături chiar de ciumă.

Tocmai folosul usturoiului împotriva frigu-

rilor credem că a ajutat la păstrarea jocului călușarilor. Jocul călușarilor se făcea oarecum pentru a consacra ori sfinți usturoiul. Să nu uităm că țara usturoiului a fost Egiptul.

Probabil că și cele trei așchii tăiate din cio-mege aveau vr'un scop la fel.

Vr'o însemnare trebuie să fi avut și lâna care se dă călușarilor. Jocul călușarilor practicându-se tocmai pe vremea când se tund oile se poate că s'a obișnuit a se da lâna numai ca plată pentru usturoiu; totuș lâna corespunde prea bine cu mioriță și ciobani și stână.

Se admite azi că expediția Argonauților în Colhida după lâna de aur, este o încercare de reîn-toarcere în patrie a acestor Argonauți ai căror strămoși altădată veniseră din Colhida ¹⁾. De obicei cei plecați odată din patrie, din vale, se duc la munte și după un timp, urmași de ai lor se reîntorc și cuceresc pe cei din vale. Așa se pare că s'a întâmplat cu Jupiter, care în urmă a fost și zeificat; așa a fost cu Radu Negru al nostru și poate și cu transilvanenii care vin la noi. De ce n'ar fi fost astfel și cu Osiris? Strămoșii lui Osiris, un însemnat masiv etnic din valea Nilului să fi venit pe vremuri cu turmele pe aceste locuri muntoase, ca păstori, și

1) L'Histoire expliquée par la science sociale : La Grèce ancienne par G. D'Agambuja, p. 472.

apoi niște urmași ai lor, cu Osiris, scoborând înapoi în vale, rudele de acolo, fratele Set, îl omoară și cu oastea de negri (a lui Set) caută să pună mâna pe averea mortului, pe oile lui Osiris.

C'are oi mai multe,
Mândre și cornute.

pe oi și pe *lâna* oilor.

Poate aceasta să însemne luarea lânei de către călușari. Oricum ar fi, e o explicație pe care o dăm și noi din multe care se pot da.

Plata trebuie de asemenea să fi ajutat mult la păstrarea acestui obicei, mai vârtos în timpii din urmă când poate usturoiul dela călușari nu se mai întrebuințează ca leac de friguri.

Dealtfel, în folklorul nostru lupta lui Osiris contra lui Set este reprezentată prin lupta lui Iorgovan contra șarpelui sau balaurului, luptă care aiurea a fost reprezentată prin Heracles sau Hercules contra Hidrei.

* * *

Acuma ne întrebăm : Cine e autorul Mioriței, adică cui se datorește *fondul* și cui *forma* acestei poezii ?

Fondul, adică faptul e faptul real păstrat de memoria colectivă — moartea lui Osiris.

Forma de astăzi este o improvizare modernă,

făcută însă după chipul și asemănarea altor improvizări anterioare, din care improvizatorul a trebuit să cunoască vr'o ediție — orală. Se înțelege, că acest improvizator ca să poată da o ediție bună, a trebuit să fie un om mai deosebit nu orice *căscăund* — cum a zis d-l Delavrancea.

Ca încheiere, din cele arătate. :

1. Miorița cât și Călușarii sunt rituri de origine egipteană.

Că Miorița este un *rit* se dovedește pe deo parte prin cuprinsul ei, pe care l-am analizat ; iar pe de altă parte prin existența bucății : *Mama Bătrână* și a bucății din Ardeal intitulată : *Doina Ciobanului*, care se leagă cu Miorița și o completează.

Că Jocul Călușarilor este un *rit*, aceasta se dovedește :

1. Prin cuprinsul lui, pe care l-am analizat, și

2. Prin părțile acelea pe care am putea să le numim *intime*, adică acelea care nu sunt destinate a fi văzute de public, ci se petrec numai între cei care se fac călușari, așa de pildă : *jurământul, aducerea usturoiului; legarea, purtarea și distribuirea lui; adunarea călușarilor în pădure, ascunderea armelor, fuga, etc.*

Numirea de *joc* nu trebuie să facă să ne gândim că *Jocul Călușarilor* ar fi o jucărie. Cuvântul *joc* (*jocus*) s'a întrebuițat de mult pentru înscenări și reprezentațiuni, religioase, teatrale

chiar serioase, așa de pildă : *Jeu de Robin et de Marion, Jeu de Pelerin, Jeu de la Passion, etc.*, la Francezi; *Mirale-Plays de Chester*, la Englezi; *Abele Speelen*, la Neerlandezi, etc.

II. Urmele acestea de fapte vechi care se păstrează în folklorul nostru sunt cu mult, cu foarte mult mai vechi decât data colonizării romane a Daciei și cu mult mai vechi decât chiar Romanii. Și nici nu se găsesc la Romani. Deci nu le avem dela Romani, nici prin Romani și cu atât mai puțin prin alți coloniști. *Cu cât un fapt de memorie colectivă se păstrează mai mult, cu atât presupune existența unei colectivități mai mare, unui masiv etnic mai puternic, mai însemnat.* Trebuie dar ca urmele acestea să le avem dela un însemnat și puternic masiv etnic care a stăruit în aceste locuri. Dar cel mai însemnat masiv etnic care a stăruit aci n'a putut fi decât Dacii: trebuie deci ca noi să le fi primit dela Daci, la care știm că a existat Cultul Cabirilor. De unde le-o fi primit ei? Dela Egipteni direct pe calea păstoritului, ori indirect prin Etrusci, Tirenieni, Pelasgi, Celți, Germani?...

Și dacă folklorul românesc ne păstrează lucruri de care istoria nu ne spune nimic, vedem de ce importanță este folklorul nostru.

III. Dacă Cultul Cabirilor ne lămurește ce sunt : *Miorița și Jocul Călușarilor*; în același timp *Jocul Călușarilor* și *Miorița* ne lămuresc

asupra Cabirilor, ne arată că la misterele cabirice se întrebuișă recitată sau cântată o legendă din care făcea parte *Miorișă* noastră și se întrebuișă o înscenare anuală din care nouă ne-a rămas *Jocul Călușarilor*.

IV. Dacă în folklorul nostru păstrăm încă dela Daci atâtea bogății, atunci Dacii n'au murit, Dacii trăesc; iar noi suntem urmașii romanizați ai Dacilor. Cei care se bucurau deci când teoria roesleriană ne tăgăduia dreptul asupra pământului pe care-l stăpânim, n'au de ce să se mai bucure. Noi stăpânim acest pământ nu numai dela Romani ci și dela Daci. Impăratul Aurelian putea să fi trecut dincolo peste Dunăre oricâți coloniști, pe noi cei ce aveam *Miorișă* și *Călușul*, pe noi care eram Daci nu ne-a strămutat! Noi am stat aci, am cântat *Miorișă*, am jucat *Călușarii* și ne-am păzit pământul.

DOBROGEA IN FOLKLORUL NOSTRU

În credințele poporului nostru se găsesc și astăzi urme de fapte istorice privitoare la Dobrogea.

Și ce e curios și interesant în același timp e că aceste amintiri le aflăm în afară de Dobrogea și chiar departe de ea, în Basarabia, Moldova, Bucovina, Transilvania de nord-est și Maramureș, și nu le aflăm în Muntenia, Banat, Ungaria, nici în Transilvania sud-vestică.

În aceste țări românești, poporul ține o sărbătoare numită Paștele Blajinilor sau Paștele Rohmanilor.

Blajinii sau Rohmanii se zice că sunt niște creștini, Români de-ai noștri, care trăesc într'o țară îndepărtată, tocmai pe la marginea mării, pe unde se varsă apele cari curg din Bucovina. Acolo ei se află sub putere păgână și n'au de unde află nici măcar când sunt Paștele. Numai

când văd pe apă multe găoci de ouă roșii atunci știu că sunt Paștele la noi, și se apucă de fac și ei Paștele, fac și ei pască și cozonaci și ouă roșii, ca și noi. De aceea prin mai toate țările pe unde se țin Paștele Blajinilor, și mai ales în cele mai despre nord: *Transilvania, Bucovina, Maramureș*, femeile au grijă la Paște să adune toate cojile de ouă și să le dea pe gărlă, ca din gărlă în gărlă apa să le ducă până în țara unde sunt Blajinii.

Obiceiul de a se arunca pe apă găocile de ouă roșii se găsește până și în unele comune la Românii din Galiția.

Paștele Blajinilor se serbează în unele locuri Mercuria după Paști, în altele după Duminica Tomei și în săptămâna a treia și a patra după Paști.

Lăsând la o parte amănuntele asupra acestei serbări populare, în cea mai mare parte datorite fantaziei și care împreună cu datele bibliografice se găsesc în scrierea „Sărbătorile la Români” de Sim. Fl. Marian, trecem la câteva chestiuni importante.

Cine sunt Blajinii sau Rohmanii?

Din tot ce se spune despre ei culegem că :

- a) Trăesc pe lângă Mare.
- b) Trăesc pe unde se varsă apele din Bucovina.
- c) Trăesc în țară păgânească.

După doamna Voronca ¹⁾ Blajinii sau Rohmanii ar fi un popor din cele emigratoare ce au trecut peste poporul nostru, și care prin bunătațea și blândețea lui ni s'a făcut simpatic. Inșă de oarece poporul spune că locuința lor e peste mare, e mai posibil ca Blajinii să fie *un popor pe care ai noștri l-au trecut în emigrarea lor încoace*, ori că l-au avut ca *vecin sau frate* și l-au lăsat acolo peste mare, de unde ai noștri au venit.

După un comunicat de Vas. Lucan : Poporul din Mihalcea spune că : „*Rohmanii sunt Români ca și noi, ba încă mai buni chiar decât cei din Moldova.*”

Noi credem că *Rohmanii* sau *Blajinii* sunt *Români* și adică *frați* de ai noștri pe care i-am lăsat, nu peste Mare, cum zice Doamna Voronca, ci la *Marea*, în partea unde se varsă apele Bucovinei, adică Dobrogea.

Unul din popoarele năvălitoare, Visigoții ori poate mai târziu Bulgarii, ocupând Dobrogea, parte din Români de acolo au părăsit această regiune, retrăgându-se la munți, spre nord, parte au rămas pe loc.

Cei rămași pe loc au putut foarte bine să fie numiți *blajini* de către cei care au plecat, pen-

1) Sim. Fl. Marian, Op. cit, p. 188.

trucă *blajin* tocmai însemnează *blând, suferitor, răbdător*.

Cei plecați din Dobrogea cu vremea, din cauza diferitelor năvăliri s'au tot ridicat spre Nord și au ajuns până la Maramureș unde au dus cu dânșii și amintirea despre frații lor cei blajini care au rămas la Mare.

Cuvântul *blajin* fiind slav, trebuie să admitem că părăsirea Dobrogei, sau despărțirea de Blajini s'a făcut în urma contactului cu slavii, prin urmare cu mult mai târziu decât năvălirea Visigoților. Năvălitorii deci au putut mai probabil să fie Bulgarii. Zicem Bulgarii, pentru că spre a face pe o parte a populațiunii din Dobrogea s'o părăsească, și să fugă spre Nord, trebuia să fie niște năvălitori cari să vie în Dobrogea, și să ocupe Sudul mergând spre Nord.

Noi zicem apoi că țara Blajinilor este la *Mare și nu peste Mare*, căci vărsarea apelor bucovinene este dincoace de Mare. În decurgerea atâtor veacuri imaginațiunea poporului neavând nici un punct de reazăm a putut prea bine să schimbe adevărul istoric. Și l-a schimbat chiar în deajuns. De pildă, „Românii din Boian și Comănești zic că Blajinii trăesc într'o pustietate foarte mare de pe țărmul Mării; cei din Suceava, Rădăuți și fundul Moldovii zic că trăesc în *Ostroavele Mărilor*; cei din Ilișești spun că trăesc într'o *țară păgânească*; cei din Marginea zic că ar fi

undevă într'o țară foarte depărtată dela răsărit, niște închisori în cari se închid creștinii pe viață; cei din Mihalcea spun că Rohmanii sunt Români și trăesc foarte departe peste Mare, tocmai acolo de unde-s *Jidanii*, la Ierusalim, dar mai încoace de ei. Alți Români, tot din Mihalcea, spun că Blajinii trăesc sub pământ, pe cealaltă lume, unde sunt orașe și sate ca și la noi; iar cei din Băeșești cred și spun că trăesc în hotar cu Raiul și că la ei e totdeauna cald.

Noi credem că descălicarea Moldovii cu Români din Maramureș sub conducerea lui Dragoș, nu e decât o reîntoarcere de Români din Maramureș în Moldova, adică o revenire în patrie. Acest fel de reîntoarceri în patrie sunt destul de cunoscute în istorie. Expediția Argonauților n'a fost decât reîntoarcerea în Colhida ¹⁾.

Ceeace spune tradiția că Blajinii trăesc într'o țară de *păgâni*, corespunde de asemenea faptelor istorice. Aceasta însemnează că la despărțirea lor Români ca și Blajinii erau creștini, iar cei ce au venit peste ei erau păgâni, cum au fost de pildă Bulgarii când au năvălit.

Noi știm că la 1877 am luat Dobrogea dela Turci și că mai înainte de Turci ea a fost când a Românilor, când independentă, când sub stăpânirea imperiului Româno-Bulgar, când sub a

¹⁾ Vezi loc. cit. L'Histoire de la Grèce, par G. D'Agam-buja p. 472.

celui Bizantin ; iar la 680 știm că a fost cucerită de Bulgari. Cucerită deci de Bulgari înainte de a fi creștini. Poporul însă nu le știe toate acestea, el ține minte numai faptul inițial că cei ce au venit peste Români, și sub stăpânirea cărora au rămas Blajinii, erau păgâni.

Noi susținem apoi că Blajinii sunt Români, pentrucă altfel Români n'ar fi avut nici un interes ca să-i țină minte, ar fi uitat de dânșii cum au uitat de mulți alții. Inșă fiind Români, de acelaș neam, negreșit că cei rămași erau în înrudire de aproape cu cei ce au plecat. Cei rămași vor fi fost frați, feciori, părinți, rude ai celor ce au plecat, vor fi fost persoane iubite și scumpe, pe care într'o vreme de restriște, la o cumpănă, la o nevoe mare i-au părăsit, dar pe care în urmă inima nu i-a lăsat să-i poată uita.

Această dragoste explică și păstrarea amintirii, și pedepsele ce s'au pus ca sancțiune pentru păstrarea obiceiurilor legate de aceste amintiri. Astfel, se zice că e foarte mare păcat a nu serba Paștele Blajinilor. Cine nu serbează, ori vorbește ceva rău de această sărbătoare îl trăznește Dumnezeu.

Dacă aceste credințe se găsesc și la populația slavă care conlocuește cu Români, e posibil că slavii s'o fi împrumutat dela Români, și e posibil chiar ca împreună cu Români să fi emi-

grat în sus și parte din Slavii de pe lângă Dunăre. Ori cum ar fi, însă, Blajinii trebuie să fie români, căci masivul etnic cel mai mare la care se găsește această tradițiune este alcătuit din populația română din Basarabia, Moldova, Bucovina și Maramureș.

Din faptul că poporul știe că Blajinii sunt pe lângă Mare, rezultă de asemenea că într'o vreme au trăit împreună, și amintirea că Blajinii sunt pe lângă Mare, e tocmai amintirea că i-a lăsat pe lângă Mare și deci că Blajinii sunt Români ca și ei.

Părerea noastră e sprijinită și de faptul că această credință nu se găsește la Românii din partea de jos a Basarabiei și a Moldovei, și nici la cei din Muntenia, din Banat, din Ungaria și din partea sud-vestică a Transilvaniei. Aceasta tocmai dovedește că Românii plecați din Dobrogea, tovarășii și rudele Blajinilor, s'au retras numai la Nord, iar părțile de sud erau cucerite și ocupate de năvălitori.

Din întrebuițarea acestor două numiri : *Blajini* și *Rohmani*, rezultă încă ceva : Numirea Blajini e întrebuițată de obicei de către Români, cum e și firesc : știindu-i că sunt rude de ai lor, nu-i mai numesc și Români, ci le zic numai Blajini, ca și cum ar zice : *ai noștri, cei blajini*, iar străinii îi numesc *Rohmani, Rohmani, etc.*, adică întrebuițează cuvântul : *Ro-*

mani pronunțat așa cum au putut să-l pronunțe niște străini. Deci chiar cuvintele *Blajini* și *Rohmani* arată că Blajinii sunt Români.

Acestea toate ne arată pe de o parte legăturile noastre din vechime cu Dobrogea, iar pe de altă parte de ce importanță este folklorul — studiul legendelor, obiceiurilor, credințelor și al tuturor producțiilor intelectuale, estetice ale poporului, care poate să dea istoriei un material pe care cercetările arheologice n'au putut să-l procure.

ELEMENTELE EGIPTENE IN BASMELE ROMANEȘTI

N'am gând să vorbesc de basmul sau mai bine de cunoscuta anecdotă egipteană raportată de Erodot cu vr'o 400 de ani înainte de Chr. Basmul sau anecdota cu comoara unui împărat și cu zidarul care a lăsat în zid o piatră slobodă să se poată scoate lesne.

Nu voiu să vorbesc de acest basm pentru că, fiind raportat de Erodot — s'ar putea crede că noi l-am luat dela Greci nu dela Egipteni.

Zic, *s'ar putea crede*, pentru că se știe că literatura scrisă are puțină influență asupra popoului. A. Lang vorbind despre teoria care susține origina indiană a basmelor europene, zice :

„Cum a dovedit foarte bine într'un articol „din *l'Atheneum* (23 April 1887) versiunile literare ale poveștilor, au exercitat probabil numai „o influență mărginită asupra povestirilor din

„popor, asupra cumetrelor și bunicelor dela sate.
 „Nici o colecțiune de povești tipărite n'a fost
 „mai populară decât cea a lui *Charles Perrault*,
 „care vreme de atâția ani a fost publicată nu
 „numai în cărți foarte eftine, ci și în foi volante
 „încă și mai eftine. Și cu toate acestea d-l Se-
 „billot și alți folkloriști francezi au cules din
 „gura sătenilor versiuni din *Cenușereasa* (*Cen-*
 „*drillon*) care n'au fost suferit de loc influența
 „versiunii lui Perrault și care erau foarte bo-
 „gate în urme arhaice : de pildă, un animal ma-
 „gician ținea locul zânei care fusese nașa Ce-
 „nușeresei. Acest amănunt se găsește în varian-
 „tele *cafre*, *santale* și *fineze* tot așa de bine ca
 „și în variantele *celtice* și *scoțiane*, și s'a păstrat
 „în tradițiunile poporului francez în ciuda in-
 „fluenței lui Perrault. De altă parte d-l Carnoy
 „n'a putut descoperi decât urme foarte slabe
 „din influența a *O mie și una de nopți* cu toată
 „extrema lor popularitate. Sătenilor, poveștile
 „din cărți li se par cu totul deosebite și oarecum
 „în afară de patrimoniul legendar pe care l'au
 „moștenit dela strămoși ¹⁾.

Și când basmul acesta, care se găsește la Ero-
 dot, are variante populare la noi, de pildă, *Hoț*
împărat al lui Ispirescu ; localizarea de pe vre-
 mea lui Bujor banditul din colecția Sevastos ;

¹⁾ A. Lang. p. 6ro.

anecdota cu cei 300 de raci ca să ducă pe popă în raiu ; precum și varianta macedoneană : am avea tot dreptul să vorbim de acest basm și să-l considerăm ca venit pe altă cale decât prin scrierea istoricului grec. Avem însă ceva mai bun, de aceea îl lăsăm la o parte.

Voim să vorbim de elementele cari alcătuiesc cheresteaua basmelor noastre, *de acele credințe și practice* pe cari spiritul omenesc și-le creează precum larva își alcătuește acel adăpost vremelnic din cele mai subțiri fire, pe cari noi le numim mătasă. *Voim să vorbim de acele fire de obârșie egipteană, pe cari le întâlnim în pânza basmelor românești.*

Păturile scoarței pământești studiate de geologie, cuprind fosile și urme materiale din viața fizică a omenirii.

Producțiunile spiritului omenesc, studiate astăzi de știința numită folklor, alcătuiesc un mare fluviu care cuprinde rămășițe sau urme din viața sufletească a popoarelor.

Elementele egiptene pe cari le găsim în basmele noastre sunt urme din viața sufletească trecută a poporului nostru.

Înainte de a păși la cercetarea acestor elemente vine întrebarea : De unde sau prin cine au putut veni elementele egiptene în basmele noastre ?

Calea cea mai dreaptă la care ne gândim mai întâiu, este calea romană: prin Romani.

Pela 330 a. Chr., Alexandru cel Mare cucerește Egiptul. Urmașii lui, Ptolemeii, mai ales Ptolemeu Soter, răspândesc pretutindeni cultul egiptean al lui Serapis.

Cu vr'o 30 de ani înainte de Chr. Romanii cuceresc Egiptul; iar pe la 107 cuceresc și colonizează Dacia.

Deci dela 107, populația din Dacia se găsește în acelaș imperiu, sub aceeaș stăpânire ca și Egiptul.

Cultul și obiceiurile egiptene se pot deci transporta în Dacia prin negustori, prin marinari, prin sclavi, prin meșteșugari, prin învățați, prin soldații liberați și mai ales prin legiunile de pază, prin soldații recrutați din Egipt și aduși ca străini supuși și ascultători să țină ordinea în imperiu.

Cităm câteva locuri din Analele Muzeului Guimet, tom XXIV:

„Cultul egiptean care s'a răspândit în lumea greco-romană a eșit din Serapeum din Alexandria fundat de Ptolemeu Soter 1).

„Serapis erà de origină indigenă sau a fost adus din Sinope, din Seleucia ori chiar din Babilon? 2).

1) Loc. cit. p. III.

2) Ibid.

„Un punct rămâne câștigat: Serapis și Osiris au fost sau identici dela început sau identificați imediat...

„Serapis este un zeu cu totul egiptean, cel mai popular dintre toți zeii din Valea Nilului...

„Serapis din Alexandria ajunge firește sub Ptolemei una din principalele divinități ale țării ¹⁾.

„Ptolemeii voiau ca acest zeu să reunească într'o comună adorațiune cele două rase cari populau regatul lor ²⁾.

Notăm că Isis și Osiris începuseră a deveni cunoscuți Grecilor încă înaintea de a scrie Erodot. *Osiris* se identificase cu *Dionisos* și *Isis* — soția lui Osiris — cu *Demeter*.

„Această religie a fost adoptată pretutindeni pe unde se întinseseră relațiunile mării Metropole Comerciale din Alexandria.

„Lagizii au făcut-o să fie primită de prinții și de popoarele cu cari ei încheiară alianțe. Regele Nicocreon a introdus-o în Cipru... Agathocle în Sicilia...

„In Antiohia Seleucus Callinicus clădi un sanctuar pentru a așeză în el o statuă a zeiței Isis... Ptolemeu Soter introduse în Atena zeul său, Serapis, și Arsinoe, mama lui ori soția lui

1) Loc. cit. p. 112.

2) Loc. cit. p. 113.

„zidi acestei zeități un templu la Halicarnas pe la 307 a. Chr. ¹⁾).

„Chiar dela începutul imperiului roman, cultura egiptiană cuprinse puțin câte puțin centrul și nordul Italiei și se întinse în provincii. *Comercianții, marinarii, sclavii, meșteșugarii*, învâțați egipteni, chiar soldații liberați din cele trei legiuni cantonate în valea Nilului ajută la răspândirea lui. El pătrunde prin Cartagena în Africa, prin marele târg din Aquileea în țările dunărene...

„Cu începutul erei noastre se naște această mare mișcare de convertire, care trebuie în curând să facă a se adora Isis și Serapis dela marginea Saharei până la valul din Bretagne, și din dealurile Asturiilor până la gurile Dunărei ²⁾.

„... Isis și Serapis fură adorați în lumea latină într'o perioadă de mai mult de cinci sute de ani ³⁾.

Iată acum câteva elemente egiptene, cari se găsesc și la poporul nostru și de cari în treacăt pomeneste d-l *Franz Cumont* în *Analele Muzeului Guimet* :

„1. Sub protecțiunea escadrelor egiptiene ma-

1) Loc. cit. p. 119.

2) P. 125.

3) P. 128.

„rinariii și negustorii răspândeau în acelaș timp
 „cultul zeiței Isis, patroana navigatorilor, pe
 „toate coastele Syriei, Asiei Mici și Greciei, în
 „insulele Archipelului și până în Helesponte și
 „în Tracia ¹⁾.

Credința într'un protector al navigatorilor și
 al navigațiunii, trăește și astăzi la noi, cu sin-
 gura deosebire că prin acel fenomen de psiho-
 logie socială, pe care îl numim *acumulare* ~~la~~ *atri-*
bute, Isis a fost înlocuit prin Sfântul Nicolae.
Sf. Nicolae la noi e ținut ca patronul navigato-
 rilor și chiar al contrabandiștilor.

2. Sfințenia apei.

„In Egipt preotul aprindea focul sacru și fă-
 „cea libațiuni cu o apă rece care trecea ca fiind
 „din Nilul cel zeificat ²⁾.

„La Roma chiar, credincioșii zeilor Alexan-
 „drini înscriu adesea pe mormântul lor dorința :
 „Fie ca Osiris să-și dea apă rece” ³⁾.

Aci amintim obiceiul poporului la noi, de a
 face fântână de sufletul morților.

Zeificarea apei nu se putea face decât într'o
 țară, unde lipsa de apă eră așa de mare ca în
 Africa. Obiceiul deci de a considera apa ca sfântă
 nu poate să fie decât de acolo.

1) Franz Cumonr. Soc. cit. p. 120.

2) P. 143.

3) P. 152.

Poporul nostru crede apa ca sfântă. Un om din popor se spală cu apă din orice șanț și se crede curățat.

Unii atribue credința în sfințenia apei faptului că Christ a fost botezat în apă, dar se poate că și Christ s'a botezat în apă fiindcă și pe acolo, pe la Iordan, se răspândise această credință egipteană și se ridicase și Iordanul la aceeași demnitate pe care o avea Nilul.

Și cine știe dacă și în Grecia nu se făceau pe vremuri libațiuni cu apă, după obiceiul egiptean și apoi s'a înlocuit apa prin vin, care în Grecia eră mai rar, mai căutat decât apa, ținând socoteală că *Osiris* zeul Nilului în Grecia se identifică cu *Dionisos*.

3. *Ortoepia rituală.*

Se știe că una din condițiunile practicei magiei eră *pronunțarea exactă* a cuvintelor și mai ales a numelor.

„Acel ce știe să pronunțe adevăratul nume „al unui individ sau al unei divinități, se face „a fi ascultat de dâșii ca un stăpân de robul „său. De acolo nevoia de a *păstră forma originală* a acestui cuvânt misterios”¹⁾.

Asta explică pentru ce la noi se crede că descântecele n'au putere dacă nu se spun vorbele *intocmai cum trebuie*. Iară pe de altă parte chiar

1) P. 143.

întrebuințarea descântecelor la noi pare o practică de magie egipteană, căci la Egipteni toată puterea magiei stătea mai ales în *cuvinte*. În niște manuscrise egiptene a căror traducere d-l Maspero le publică în *Les Contes Populaires de L'Egypte Ancienne* sub titlurile de : *Le conte des deux frères* și *Conte de Satni-Khamois*, al căror cuprins sunt niște basme, se găsesc destule exemple de magie verbală.

4. *Impodobirea sfinților* sau mai bine obiceiul de a pune diferite podoabe zeilor. În ziua de astăzi când grație creștinismului, nu mai avem idoli, poporul nostru pune diferite găteți icoanei Maicei Domnului : *beteală, salbe, etc.*

Citim în analele Guimet :

„E probabil că în fiecare zi se făcea toaleta „statuei ; o îmbrăcă, o coafă. Am văzut că această grijă era în deosebi încredințată unor „împodobitoare sau stoliste. Il îmbrăcau pe idol „cu vestminte scumpe, îl încărcau cu juvaeruri „și pietre scumpe. O inscripție ne-a păstrat inventarul sculelor prețioase pe care le purta Isis „în vechiul Cadix : găteala ei este mai strălucitoare ca a unei madone spaniole (p. 144, 145).

5. *Zeități cu chip de animale.*

În Catania, în Sicilia, la serbarea Sfintei Agata, la 5 Fevruarie, se văd oarecari urme ale unui cult care seamănă cu serbările egiptene de început de sezon. La noi în ajunul Sf. Vasile,

anul nou, se joacă *brezaea* sau *capra*, însoțită de personaje travestite.

Se știe că *brezaea* la noi are cap de capră și mai ales bot de capră. Se știe apoi că la Sf. Vasile se mai poartă și chipuri de alte animale : *urs*, *căluț* și chiar ceea ce în Moldova se cheamă *buhaiu*.

Mai caracteristic din toate acestea este un fel de *brezae* care se face în județul Iași, comuna Lunganii de Sus. E *capra* cu două capete : unul capul propriu zis, acel cu bot și cu urechi ca de capră, botul purtând chiar și barbă ca la capră, și un alt cap așezat deasupra acestuia în formă de disc rotund, ținut într'un plan vertical și perpendicular pe botul propriu zis. Acest disc închipuește o față de om cu ochi, sprâncene, nas, gură, așa cum se închipuește soarele. Seamănă deci să fie un simbol al soarelui, adică al lui Osiris.

„Iată, după Apuleus, descrierea serbării *Navigium Isidis*: „La 5 Martie, în momentul când „se redeschidea navigația întreruptă în lunile „de iarnă, o procesiune măreață se îndreptă spre „țârm și se puneă să alunece pe valuri un vas „afierosit zeiței Isis, protectoarea marinarilor. „Un grup burlesc de personaje travestite deschidea „cortegiul. Apoi veneau femeile în rochii albe „semănând flori, stoliștii agitând ustensilele de „toaletă ale zeiței, dadoforii ținând *torțe aprinse*;

„himnozii, ale căror cântece alternate se ame-
 „stecau cu glasul ascuțit de flaute și cu răs-
 „netul sistrilor de aramă, apoi mulțimea îm-
 „pinsă de inițiați și preoți cu capetele rase, îm-
 „brăcați în robe de in de o albime strălucitoare
 „și ducând *chipuri de ale zeilor cu figuri de ani-*
 „*male, cu simboluri deșănțate*, ca, de pildă, o
 „urnă de aur cu apă sfântă din Nil. Se opriau
 „în fața altarelor unde aceste obiecte sfințite
 „se oferiau venerațiunii credincioșilor. Pompa
 „măreață și bizară desvelită la aceste serbări,
 „lăsă în poporul de jos doritor de spectacole
 „o impresiune de neuitat (p. 146—147).

6. Torța.

Pe lângă asemănarea în total între această procesiune și cea dela noi, dela Sf. Vasile, cu capra, în Moldova mai ales, e de observat și singurul caz în care poporul întrebuițează torță. În loc de torță în Moldova se dă foc unei *păcornițe* care e pusă într'un țăpoi sau furcă de fân, și umblă cu ea noaptea în loc de torță.

Am citat aceste lucruri ca specimene de elemente caracteristice. Ceeace face să le luăm ca venind din Egipt și nu din alte țări, este faptul că se găsesc mai din vechime în Egipt. Vine însă întrebarea : Dar aceste elemente nu cumvâ pot să fie de natură antropologică, adică nu s'ar putea oare aplica aci mai curând cunoscuta teorie : *Völkergedanke* a lui Bastian și a continua-

torilor săi, *că pretutindeni spiritul omenesc rămâne identic cu sine însuși și lucrează în aceleași direcțiuni asupra datelor procurate de experiență?* (A. Van Gennep : *Formation des Legendes*, p. 49)

Această explicație nu e suficientă, zice d-l A. Van Gennep, *căci în fața experienței omenii din diverse regiuni și rase, fac ipoteze și lucrează în mod diferit* (Ibid).

Basmul egiptean a cărui traducere o publică d-l Maspero, sub titlul : *Povestea celor doi frați*, este din timpul dinastiei XIX adică vr'o 1400 a. Chr.

Cuprinsul lui e următorul : Doi frați *Anupu* și *Bitiu*. Soția lui Anupu se amorozează de Bitiu. Acesta o refuză. Ea se plânge bărbatului de siluire. Urmează ură între frați. Anupu vrea să omoare pe Bitiu. Bitiu venind cu vitele dela câmp, o vacă îi spune că Anupu vre asă-l omoare.

Bitiu fuge. Anupu îl urmărește. Bitiu se roagă lui *Fra-Harmacuti* (soarelui) care pune între ei și Anupu o apă plină de crocodili.

Apoi Bitiu ca să se îndrepteze în fața fratelui se mutilează și îi spune : *Mă duc în valea salcâmului. Imi voi vrăji inima și o voi pune pe floarea salcâmului. Dacă cineva va tăia salcâmul și va cădea jos inima atunci voi muri. Tu vei ști de moartea mea căci îți va clocoli în mână berea din urcior. Atunci să pleci numai decât în valea salcâmului să-mi cauți inima șapte*

ani. După ce vei găsi-o s'o pui într'un vas cu apă proaspătă și eu voiu învia și voiu trăi și mă voiu răzbună.

Bitiu se duce în valea salcâmului și face cum a zis. Trăește acolo, doarme sub salcâmi, ba își face și o vilă. Trinitatea zeilor însă trecând pe acolo își face milă de el și-i face o femeie.

Bitiu spune femeii secretul vieții lui și-i mai spune să se păzească să n'o răpească râul.

Odată în lipsa lui râul vrea s'o răpească dar o scapă salcâmul care dă râului o cosiță din părul ei.

Râul duce cosița până la Faraon în Egipt.

Faraon după *sfatul magilor* trimite oameni s'aducă pe stăpâna cosiței. Cu dânșii trimite și o femeie cu daruri ca s'o ademenească.

Soția lui Bitiu descopere trimișilor secretul puterii sau al vieții soțului. Trimișii tae floarea salcâmului, de unde cade inima lui Bitiu și el moare. Dânșii iau pe soție și-o duc la Faraon.

Când moare Bitiu, fierbe berea în urciorul lui Anupu.

Anupu se duce să caute inima fratelui. O găsește abiă peste trei ani. O pune într'o ceașcă cu apă proaspătă. Inima se umflă bine de apă apoi o dă fratelui de bea. Inima se așează la loc și Bitiu învie și caută să-și răzbune pe soția necredincioasă.

El se preface în taur și zice lui Anupu : în-

calecă pe mine și îndreaptă-mă să mergem necunoscuți unde e soția mea.

Anupu dăruiește lui Faraon taurul cel frumos. Faraon îi dă daruri.

Taurul intră în harem și ceartă pe soția lui. Dânsa stăruie la Faraon și tae taurul.

Două picături de sânge cad la poarta împăratului. Din ele cresc doi pomi.

Soția lui Bitiu face pe împărat să tae pomii să-i facă niște scânduri.

O surcică din pomi sare în gura soției lui Bitiu, care rămâne însărcinată și copilul ajunge împărat.

Împăratul care e Bitiu, adună sfat, osândește la moarte pe soție și lasă de moștenitor la împărăție pe frate-său Anupu.

Ce găsim în acest basm?

1. Mai întâiu începutul ca în basmele noastre : *A fost odată...* E adevărat că din toate câte știm până acum, vedem că în toate timpurile și în toate locurile basmele încep cu : *a fost odată...* Întrebarea însă vine : acest : *a fost odată*, răsare independent pretutindeni și în totdeauna, ori a răsărit odată undeva și s'a răsândit pretutindeni? În acest caz trebuie să ținem socoteală de vechime. Deși China are vechime foarte mare, totuși ni se impune vechimea Egiptului. Din vreo treisprezece bucăți din colecțiunea Maspero, toate acele care au un început încep cu : *a fost odată*.

2. *Animal prieten* care destăinuiește că va fi omorît. În basmul egiptean este *vaca*. La noi avem cunoscută *miorița* cum avem și *bou* și *cal* și *câine*. Mai ales sunt multe povestiri, care circula neîncorporate în basme, în care se spune că vitele vorbeau între ele despre moartea stăpânului. În *Povestea Poveștilor este o oae* ¹⁾.

3. Soarele pune ca *despărțitură* între frați o apă plină de crocodili. Această apă despărțitoare o întâlnim în basmele noastre, fie în formă de *lac* fie ca gârlă. Ba am întâlnit-o chiar în formă de gârlă a cărei apă eră ridicată ca un zid afară din matcă, ca în Apocalips, într'un basm unde eră un frate cu o soră și urmăriți de un smeu.

4. *Șerpi și crocodili*. În basmul egiptean apa e plină de crocodili. În basmele noastre pentru că pe aici nu sunt crocodili, găsim în asemenea cazuri șerpi, năpârci, șopârle și viermi neadormiți.

În legenda lui Corbea găsim în închisoare cu el șerpi, șopârle și broaște.

5. *Semn care vestește moartea*. Când moare Bitiu fierbe berea în urciorul lui Anupu. Semne de acestea avem și în basmele noastre. Așa avem în basmul *Busuioc Verde* ²⁾ unde cad trei picături

1) Vezi Th. D. Sperantia : *Proza*.

2) Vezi Th. D. Sperantia : *Proza*.

de sânge dintr'un inel; în alte basme, dintr'o batistă și altfel de semne.

6. *Inima în apă proaspătă*. În basmul *Poveștea Poveștilor*¹⁾ băiatul — eroul — caută în cenușa focului, în care a ars trupul stăpânului, și în loc de inimă găsește în fiecare lună câte un osuleț. Le adună toate și le udă cu apă de pe lumea cealaltă, și stăpânul învie. Probabil că și în basmul venit la noi a fost pe vremuri inimă, dar în decursul vremii a intervenit obiceiul cremațiunii, arderea, și atunci ne mai putând să rămână ceva neconsumat decât doar oase, în loc de inimă, s'a pus osulețe.

Transformarea aceasta deci a inimii în oase, urma aceasta din basmul egiptean, ne îndreprețește să presupunem că între poporul nostru și poporul de origină a basmului, s'a interpus un popor sau o vreme în care s'a practicat cremațiunea. Noi am luat elementul acesta de basm de cândvâ sau de undevâ unde eră obiceiul cremațiunii. Acesta poate fi, deci, un element mai nou ca celelalte.

7. *Cosița de păr*. Semnul acesta îl găsim și la noi în basme. În *Mreana de aur* se găsește un fir de păr de aur al Ilenei Cosinzenii. Este chiar vorba: *Stăpâna cosiței*. Așa găsim în *Bu-suioc verde*: *Mreana a înghițit firul de păr și*

1) Vezi Th. D. Speranția : *Proza*.

a pierit și au găsit-o corăbierii și au dus-o la împăratul ¹⁾).

Dar se găsește și : *Stăpâna papucului* acolo unde semnul este un papuc, ca în variantele dela *Cenușereasa*. *Cosiță* însă, fir de păr sau papuc sunt tot niște semne întrebuițate cu acelaș scop : descoperirea fetei celei frumoase.

8. *Femea cu daruri* trimisă de Faraon să ademenască pe frumoasa soție a lui Bitiu.

În basmele noastre, de pildă în *Busuioc verde* în loc de femeie este o *babă* trimisă cu daruri. Nu știu dacă specificarea aceasta, adică îmbătrânirea aceasta e datorită Românilor, sau dacă nu cămvă traducerea basmului egiptean din colecția *Maspero*, n'ar fi trebuit ca în loc de femeie să fi avut cuvântul *babă*.

9. *Secretul puterii sau al vieții*. Nu mai vorbesc de cazurile clasice și biblice cum e cazul lui Samson cu Dalila, care probabil sunt tot egiptene ; dar în basmele noastre e foarte des întâmpinat secretul acesta al puterii. Așă de pildă e cazul cu puterea lui *Spulberă Vânt* din basmul *Busuioc verde*.

10. *No. trei și șapte*. Anupu să caute inima șapte ani. El a căutat-o *trei* ani. Numere sacramentale. Numărul *trei* și *nouă* îl avem în trinitatea zeilor egipteni.

1) Vezi Th. D. Sperantia : *Proza*.

11. *Transformarea în taur*. Aceasta se găsește și în basmele noastre.

Băiatul Făt-Frumos se transformă în taur sau în cerb cum e de ex. într'o variantă a basmului *Copiii rătăciți în pădure*. Avem apoi boul sau cerbul ca protectori ai eroului, ca cerbul din *Povestea poveștilor*.¹⁾ Taurul acesta nu trebuie să fie străin de boul Apis.

12. *Metamorfoza*. Bitiu se face *taur*, apoi din două *picături de sânge* se fac cei doi *pomi*. Apoi *surcică*, apoi *copil* care se naște. Așa ceva întâlnim în povestea cu *Cei doi fețilogofeți*; în frațele și sora, etc.

13. *Învieerea*. Bitiu moare și învie și eroii din basmele noastre, de asemenea. Se pare că Egiptul e țara în care se naște ideea învierii. Învie Osiris, adică răsare soarele care a apus și de acolo înviera se întinde și la oameni.

14. *Concepția miraculoasă*. În basmul egiptean e pricinuită de o surcică. În basmele noastre pricina concepției poate fi orice lucru: o surcică, un fruct, o scântee. Într'o variantă din cei doi fețilogofeți, când ard scândurile, sar două scântei în niște tărâțe din care mănâncă o capră și capra face doi iezi cu lâna de aur.

Observăm că până aci am numărat 14 puncte și că aceste 14 puncte de asemănare între bas-

1) În Proza d. Th. D. Speranța.

mele noastre și cele egiptene, le-am găsit numai într'un singur basm egiptean. Dar câte se vor găsi în celelalte?

De pildă în basmul *Satni Khamois* din vremea lui *Ptolemeu Soter*, 117—81 a. Chr., tot din colecția Maspero, notăm următoarele puncte :

1. *Ascunzătoarea concentrică multiplă*. E vorba despre o carte de magie care e ascunsă undevă :
 „Cartea de care e vorba este în mijlocul fluviului
 „Coptîlor, într'o lădiță de fer. Lădița de fer
 „este într'o lădiță de bronz ; lădița de bronz
 „este într'o lădiță de lemn de finic ; lădița de
 „lemn de finic este într'o lădiță de fildeș și de
 „abanos ; lădița de fildeș și de abanos este într'o
 „lădiță de argint ; lădița de argint este într'o
 „lădiță de aur și cartea este în aceasta. Și este
 „o mișunare de șerpi și de tot felul de reptile
 „împrejurul lădiței în care este cartea, și este
 „un șarpe nemuritor împrejurul lădiței de care
 „e vorba”.

Observăm iarăși șerpi și alte reptile.

Iată acum și în basmul românesc *Busuioc Verde*, unde e ascunsă puterea lui Spulberă Vânt :
 „Puterea mea este la Lacul cu laptele. Acolo
 „este un gligan, în gligan este un ogar, în ogar
 „o prepeliță ; în prepeliță, o răcliță și în răcliță
 „trei gărgăuni. Când o ucide cineva acei trei
 „gărgăuni atunci mor și ei”.

2. *Lupta în răstâmpuri*. Satni care umblă

după cartea de magie, scoboară în mormântul lui Noferkephtah fiul regelui Miniphtah și se ia la luptă cu dânsul. Lupta însă nu constă în trântă ca în basmele noastre ci într'un fel de joc de dame la care câștigătorul trebuie să facă **52 de puncte**. De câte ori *Satni* nu făcea numărul de puncte cerut, Noferkephtah spunea niște vorbe de magie și *Satni* se afundă în pământ. „Noferkephtah câștigă o partidă de joc lui *Şatni*, „recită asupra lui un verset, îi puse pe cap tabla „de joc care era dinaintea lui, și-l făcu să intre „în groapă *pân' la glezne*. Făcu a treia partidă „de joc, o câștigă dela *Satni* și-l făcu să intre „în groapă *pân' la brâu*. Făcu jocul pentru a „șasea partidă, și făcu pe *Satni* să intre în groapă „*pân' la urechi*” ¹⁾.

În basmele noastre jocul de dame a fost înlocuit cu *trânta dreaptă* pentru că poporul se vede a fost mai obișnuit cu dansa și mai puțin obișnuit cu jocul acela, și probabil pentru că nu credea ori nu era așa de familiarizat cu magia încât s'o crează îndestulătoare pentru a face pe cineva să intre în pământ așa dintr'o vorbă.

3. *Afundarea în pământ prin luptă*. La noi Făt-frumos îl trânteste pe smeu în pământ până la gât și apoi îi taie capul.

4. *Eroul cere ajutor*. În basmul egiptean Nofer-

1) Maspero p. 69.

kephtah cere ajutor la fratele său Anhathore-roou : „Ne tarde pas à remonter sur la terre... et apporte-moi les talismans de mon père Phtah...”

În basmele noastre eroul cere ajutor unui corb sau unui vultur : Corbule, corbule, ia o gură de apă și stinge flacăra cea roșie... etc...

Busuioc verde cere ajutor la fata popii care îi vine cu un corn de prescure și c'un pahar de vin — lucruri moderne, împrumutate dela creștinism.

5. *Trecerea pe tărâmul celalt.* La Egipteni eră scoborîrea în pământ adică în morminte, care erau foarte adânci. La noi s'au confundat mormintele acestea adânci cu lumea cealaltă.

6. Credința că pe lumea cealaltă e ca și aci, oamenii urmând acolo după moarte tot ocupațiile care le-au avut dincoace.

7. *În fine, credința în strigoi.* În colecția Maspero se mai găsesc și niște bucăți sub titlul de : „Trois fragments d'une histoire de revenant” (XX dinastie). Din aceste bucăți se vede că strigoii egiptean e întocmai ca strigoii noștri. Povestește el cum a fost îngropat, etc...

8. *Inima locul vieții.* Chiar din basmul celor doi frați s'a văzut că egiptenii consideră inima ca sediul vieții. La noi de asemenea se găsește în popor această idee, de oarece oamenii, pentru că să nimicească viața strigoilor, nu găsesc alt

mijloc decât să le bată în morminte câte un par
ascuțit și lung care să le pătrundă *inima*.

De unde vin aceste elemente egiptene în bas-
mele noastre? Ziceam mai sus că de obicei
noi ne gândim la Romani. Ne-au venit ele însă
prin Romani? Dar Romanii cuceresc Egiptul
cu vr'o treizeci de ani a. Chr. și Traian supune
Dacia pe la 107. Deci 130 sau 140 de ani
fost-au oare de ajuns ca atâtea elemente su-
fletești să treacă dela un popor la altul prin
mijlocirea unui al treilea : să treacă adică din
Egipt în Dacia prin mijlocirea Romanilor?

Și dacă lucrul acesta se poate, cum se face însă
că n'au rămas și la ceilalți Romani?

După cercetările lui Lang și Cosquin vedem
că elemente egiptene din *basmul celor doi frați*
se găsesc răspândite la multe popoare, dar câte
puține, unul, două, cel mult trei. De pildă, *ani-
male prietene omului*, găsim : la Greci *oaea*, la
Indieni și Albanezi *peștele*, în America de Nord,
cânele. Obstacol despărțitor în Scoția, Rusia,
Japonia, India, Samoa, Zulu. *Inima locul vieții*,
în Rusia. *Semne prevestitoare de moarte* în Franța
și Australia. *Cosița de aur* prin regiunea Siâmului,
Concepția miraculoasă în Hesa, Rusia, Lidia.

Cu alte cuvinte din toate țările numai în Ru-
sia se găsesc mai multe elemente de acestea și
anume trei : *obstacolul*, *inima* și *concepția mi-*

raculoasă. Iar la noi se găsesc toate câte le-am văzut mai sus.

Dar să nu uităm că suntem vecini cu Rusia adică voiui să spun că se găsesc în părțile Rusiei care sunt mai vecine de noi, ori poate cele culese din Rusia sunt culese chiar de la Români de pe acolo.

Dar noi aci am presupus că elementele acestea ne-au venit numai prin coloniștii Romani. Să punem însă un timp mai lung. Să luăm lucrurile de mai departe. Zicem : că cultul egiptean a început a se răspândi în imperiul roman încă depe la timpul Ptolemeilor, de pe la 330 a. Chr. Așa că pe timpul colonizării Daciei, cultul putea să fie foarte răspândit, coloniștii puteau să-l aducă în Dacia.

Ne lovim însă iar de greutatea de mai sus. Dacă l-au adus coloniștii din imperiul roman de ce n'a mai rămas și pe urma lor? Ce? Toț care aveau credinți egiptene au venit ca coloniști în Dacia?

Și de greutatea asta nu scăpăm nici când am vrea să lungim timpul de după colonizare și să zicem că elemente de acestea au venit până la păsăsierea Daciei sub Aurelian (270 a. Chr.) deși pe acele vremuri vine creștinismul și odată cu creștinismul și alte culturi orientale ca de pildă mitriacismul.

S'ar putea găsi și altă cale. In loc de mijlo-

cirea romană să admitem pe cea greacă, macedoneană. Egiptul înainte de a fi sub puterea romană a fost sub cea macedoneană. Astfel dacă plecăm dela Alexandru cel Mare atunci crește și intervalul de timp. în care să se facă transplantarea acestor elemente punând începutul introducerii lor în Dacia odată cu supunerea egiptului de Alexandru. Nici ipoteza aceasta nu-i îndestulătoare. Dacă am căpătat aceste elemente prin Greci, de ce nu le mai găsim și acuma la dânșii?

Și observăm că la noi găsim elemente de acestea nu numai în basme, ci și în credințele popoului.

A trebuit prin urmare un contact îndelungat ca să se introducă aceste credinți. Și de unde s'au introdus ele când vecinii nu le au?

Și mai observăm că elementele acestea care trăesc astăzi la noi le găsim la Egiptenii vechi într'un basm vechiu, care s'a scris cu vr'o 1400 ani înainte de Christ, înainte și de Greci și de Romani și chiar de India istorică.

Revenind la faptul citat mai sus, că *basmele când trec dela un popor la altul își schimbă haina de credinți și moravuri*, și ținând seamă că basmele noastre cuprind credinți egiptene care se găsesc la noi și în basme și în afară de basme, urmează că n'a fost aci o trecere de basme dela un popor la altul, ci parcă basmele acestea s'ar

fi găsiind aci la noi, dela un popor strămoş al nostru care ar fi avut aceleaşi basme şi obiceiuri ca şi poporul egiptean. Dar acel popor nu putea să mai fie nici cel roman nici cel macedonean.

Trecem cu gândul prin urmare dincolo de colonizare şi poate chiar dincolo de Daci.

Se pare că şi basmele şi credinţele acestea egiptene, coloniştii le-au găsit aci şi le-au primit dela oamenii ce locuiau aceste locuri, dela Daci şi Dacii cine ştie dela ce strămoş ori rudă a lor.

E lucru destul de simplu că coloniştii din Dacia au trebuit să vorbească limba latină, limba imperiului care le eră comună, şi nu alte limbi. Cu toate acestea mulţi istorici au căutat să ucidă pe toţi Dacii ca să facă pe colonişti să vorbească latineşte.

Iar pierind Dacii fireşte că noi Românii rămâneam fără nici o legătură cu lumea neromană şi trebuia să ne explicăm *toate* ca venind numai dela Romani.

Se vede însă că, cu toate stăruinţele atâtor istorici, Dacii nu s'au prăpădit de tot ci au împărtăşit coloniştilor romani elemente de acestea egiptene, pe care şi ei cine ştie de unde le moşteniseră. Aceste elemente deci n'am putut să le căpătăm decât prin Daci. Le putem numi deci urme dela Daci.

Cum manuscrisul basmului de mai sus datează de pe la 1400 a. Chr., gândul deci ne poate

duce la vremurile de prosperitate ale Egiptului, la culmea de înflorire și putere a acestei țări, cu vr'o 1600 ani înainte de Christ când Egiptul s'a întins peste Asia occidentală, când poate stăpâniă și el lumea și stăpâniă și *Europa Orientală* și s'a găsit și vr'un popor de sub puterea lui *morală*, *cel puțin* dacă nu politică, vr'un popor care a venit și a adus pe pământul nostru credinți, obiceiuri și basme egiptene sau comune cu Egiptenii. Cine știe însă dacă nu cumvâ de pe la noi vor fi trecut spre Egipt !!

Ce popor va fi fost acela, vremea îl va descoperi, sperăm.

Pentru moment însă constatăm că în basmele noastre și în folklorul nostru avem elemente egiptene.

Iar dacă elementele acestea vin dela alt popor decât Romanii, rămâne atunci să fim încă și mai mândri de origina noastră. Origina de două ori strălucită, una prin poporul care a domnit asupra lumii acum în urmă, — Romanii, — și alta prin acel popor care pe la 1600 a. Chr. aveà o literatură populară așa de înfloritoare.

SELECȚIUNEA NATURALĂ IN FOLKLOR

In colecțiunea de folclor a Academiei Române :
Legende, tradiții și amintiri istorice. No. X, găsim lucruri ca următoarele :

1. Impăratului Traian i-a picat dragă soră-sa.

Fata ca să scape îi dă să facă lucruri peste puterea omenească : să facă pod peste Dunăre.

El face podul dar fata se înneacă (pag. 14).

2. La Mehadia se află de mult un balaur care mănca vitele oamenilor. Traian s'a luptat cu el și l'a gonit în spre Cheea. Pe unde a trecut balaurul a lăsat dâră care se cheamă azi brazda lui Traian (pag. 14, 15).

3. Intr'un puț, prin Mehedinți, eră un șarpe cu șapte capete care mănca pe cine se ducea să ia apă.

Un voinic — Iorgovan, îi taie șase capete și balaurul cu un singur cap fugi lăsând o brazdă care și azi se cheamă „brazda lui Iorgovan ori

„brazda lui Novac, dar de cele mai multe ori „îi zic și brazda lui Traian, că lui Iorgovan i-au „mai fost zicând bătrânii și Traian” (pag. 15—17).

4. Un șarpe mare făcea stricăciuni la Marea Neagră și prin țară.

Șarpele o ia la fugă spre Mehadia.

Iorgovan se ia după dânsul și pe unde îl ajunge tot îl taie până ce îi lasă numai capul.

Iorgovan pune corman la sabie și trage cu ea, o brazdă până la Marea Neagră (pag. 17, 18).

5. La Cheea, la hotar era un balaur.

Un voinic, *Novac*, ucide balaurul, scapă pe fata împăratului, se însoară cu ea și ajunge împărat.

Novac ajuns împărat, spre aducere aminte, trage cu sabia prin toată țara o brazdă care se cheamă a lui Novac.

6. În munții Godianului un șarpe, care încolăcea un munte de trei ori și avea nouă capete, era să înghiță o fată a unui sătean.

Voinicul Iorgovan l-a biruit.

De pe vremea lui Iorgovan a rămas vadul căruia îi zic *Vadul lui Traian*, că șarpele pe care-l gonise voinicul, pe unde trecea, *irugă* făcea (pag. 19—21).

Ce vrea să zică acest amestec de istorie cu legende, mitologie, basme? Traian cu Iorgovan

și Novac; Podul și Valul lui Traian cu balaurul cu șapte capete și cu fata împăratului?

Traian și faptele lui sunt cunoscute din istorie, dar unde documentele istorice ne lipsesc, cum vom putea deosebi adevărul?

„Dacă considerăm în bloc legende istorice — zice d-l Arnold van Gennep — constatăm că ele se supun la două tendințe opuse: ori *îmbătrânesc* ori *întineresc* faptele.

Iată câteva cazuri de *îmbătrânire*:

Aproape pretutindeni în Franța se întâlnesc ziduri ruinate, rămășițe de temelii, dărâmături de pietre, care sunt resturi de fortărețe din Evul Mediu. La întrebări țărani din împrejurimi răspund numai decât că aceste ziduri datează dela Romani.

De asemenea în Savoia, de ordinar se atribue Saracinilor ruinarea sau arderea unor sate, ale căror charte și acte de tot felul le arată existența ori le fixează distrugerea la o dată cu trei patru veacuri mai încoace de năvălirea Arabilor în țară.

În Westphalia este în curs o legendă în care se spune că Suedezii luterani au fost bătuți de catolicul Carol cel Mare, care avea un mare *tun de fier*¹⁾.

Această tendință se exprimă numai arareori în formă așa de precisă. De obicei împingerea

1) La anul 814 d. Chr (1).

în trecut e vagă și confuză și în așa chip că toate faptele mai însemnate se atribuesc unor ființi mistice cari au trăit pe la începutul lumii, ori cel puțin într'o vreme așa de îndepărtată că nici o amintire exactă n'a putut să mai rămână. Astfel trecerea Ebreilor din Arabia în țara lui Ur, apoi în Mesopotamia superioară și în sfârșit în Chanaan, Biblia o pune într'o epocă nehotărâtă, care totuși astăzi poate fi aproximativ stabilită cu ajutorul cercetărilor asiriologilor.

Chiar cartea Facerii ne dă un exemplu de tendință la *concentrare*, așa de caracteristică legendelor istorice. Dacă comparăm distanțele străbătute de Abraham și timpul în care se face mișcarea nomazilor, vedem lămurit că migrațiunea, care se zice că s'a făcut sub conducerea lui Abraham, a trebuit să fi durat mai multe veacuri, nu câțiva ani numai. Fapta mai multor generații Biblia o mărginește într'o singură viață de om.

Această tendință este universală.

Dar dacă migrațiunile Ebreilor, ca și ale triburilor ce au colonizat Grecia, pot fi controlate prin descoperirile archeologice; migrațiunile japonezilor, Polinezienilor, Negrilor, etc., ne sunt cunoscute numai prin povestiri legendare fără control propriu-istoric posibil.

La popoarele lipsite de scriere, această transportare în trecutul mistic este foarte repede,

căci pentru dânsule actualitatea istorică nu durează — precum am spus — decât două trei veacuri cel mult. Dincolo de aceasta este un fel de chaos de timp, în care durata nu mai prezintă nici o margine distinctă. Altfel vorbind, categoria noastră logică de timp nu e de loc cea a semicivilizațiilor, nici a maselor rurale din Europa.

De aci rezultă cealaltă tendință contrară celei dintâiu, tendința la întinerire. Astfel un mare număr de minuni, de construcțiuni, de ruine, de arme și de oseminte îngropate în pământ, etc., în Spania, Germania, Rusia, sunt atribuite armatelor lui Napoleon. Blöckel a reunit mai multe legende germane din acest tip : astfel în Hessa se află încă multe locuri pe care se zice că ar fi fost sate, care după documentele istorice au fost deja distruse înaintea de secolul XIV și XV, poporul însă atribue distrugerea lor războiului de treizeci de ani. Sau încă, o movilă din vremea marilor invaziuni, dacă nu mai din 'nainte, se zice că adăpostește osemintele ostașilor căzuți în războiul de șapte ani" ¹⁾.

Și în alt loc vorbind de legendele privitoare la personagiile istorice :

„Categorica cea mai însemnată de legende e datorită interpretării *numelui* unui personaj isto-

1) Formation de Légendes p. 166—169.

ric *real*, alipit prea târziu la un fenomen natural sau artificial sau la un eveniment.

Dacă am luă în serios toate numirile și toate legendele franceze relative la Cesar, am fi nevoiți să recunoaștem țăranilor noștri o memorie colectivă de o tenacitate admirabilă.

Dar cum arată în detaliu P. Sébillot, formulele despre Anibal, Marius și Cesar în mică parte au fost acreditate de istoricii Renașterii și în cea mai mare parte de arheologii veacului XVIII, XIX, de călăuzi și de turiști. La Felletin, în Creuse, este un dolmen care se numiă *La Cabane des Féés*; în 1771 președintele din Saint Fargeau i-a impus numele de *La Cabane de Cesar*. Săriturile și pașii lui Anibal, băile și porțile lui Marius; podurile, drumurile, lagărele lui Cesar n'au altă origină. Și de îndată ce un nume a fost fixat într'o localitate, locuitorii s'au îngrijit repede să dovedească prin o legendă explicativă că în adevăr acești mari căpitani au trecut pe acolo și au dat chiar în acel loc lupte eroice.

Adeseori de asemeni descoperiri arheologice rău interpretate de țărani, au atribuit epocii romane schelete din Evul Mediu, sau încă și mai nouă¹⁾.

Deci *îmbătrânire, întinerire, acreditare, rea in-*

1) Loc citat p. 184—185.

terpretare ar fi procedări prin care faptele istorice se amestecă cu cele legendare.

Reaua *interpretare*, și *acreditarea* deși la prima vedere par două lucruri, nu sunt însă decât unul, pentrucă amândouă au aceeași bază: mărturia oamenilor, indiferent dacă acei oameni sunt crezuți pe cuvânt, ca oameni cunoscători și de bună credință, ca istoricii, călăuzii, turiștii; ori dacă apar convinși de descoperiri arheologice

Intinerirea și îmbătrânirea atârnă însă de fenomenul pe care noi îl numim: *acumulare de attribute*. În literatură ca și în lumea organică neîncetat se produc schimbări.

Literatura se înnoește într'una, se schimbă, și aceste schimbări, aceste înnoiri se fac — am putea zice — după anumite legi. Literatura ca și lumea organică e supusă legii evoluțiunii.

Și când zicem literatură nu înțelegem cărțile care umplu bibliotecile. Cărțile prezintă numai niște copii, fotografii ale momentului, care odată imprimare nu se mai schimbă.

Vorbim de literatură, de acele producțiuni ale minții omenești ale căror forme le înregistrează atât scrisul cât și vorba vie.

Literatura scrisă și cea orală alcătuiesc două straturi care se alimentează unul pe altul.

În lucrarea de față însă vorbim mai mult de literatură orală.

Ceeace leagă împreună aceste două straturi de literatură sunt *temele* sau *atributele*.

Ce înțelegem însă prin teme sau atribute?

Lupta voinicului cu balaurul, cum vorbiam la început, este o temă; tragerea brazdei, altă temă.

Sunt *teme* întrucât pot servi ca punct de sprijin pentru întemeierea unei legende; sunt *atribute* însă, întru cât se atribuesc unei persoane: atributele lui Traian, sau Iorgovan sau Novac, în exemplele de mai sus.

Temă este travestirea în haine a unui sultan care umblă incognito spre a-și da seamă ce se petrece în țară. Acest lucru însă poate fi atribut al unei persoane, de pildă, atribut al Domnului Cuza, când i se atribuiă asemenea faptă. Temă și atribut este cazul lui Iosif cu soția lui Putifar; al lui Bitiu cu soția fratelui său Anupu din basmul egiptean; copilul aruncat, ca Moisi ori Oedip; puterea ascunsă într'un lucru, ca în părul lui Samson; puterea sau viața în inimă, ca în basmul egiptean al celor doi frați; puterea lui Spulberă Vânt; din basmul Busuioc Verde; părinte nenorocit ca Regele Lear și împăratul din „Sarea în bucate”, etc.

Temele sau atributele leagă între ele cele două straturi de literatură scrisă și orală. Trec dintr'un strat într'altul, se înrădăcinează, cresc, se modifică, se înmulțesc, dând loc la construcții

nouă și ajung că d'abiã se mai aseamănã cu ceea ce a rãmas în stratul celalt, care la rândul său a crescut de asemeni, s'a modificat și s'a înmulțit dând loc la alte construcții.

Rolul temelor sau atributelor în literatură și anume în viața legendelor, se aseamănã cu rolul pe care îl au însușirile sau caracterele viețuitoarelor, în viața speciilor.

Viața speciilor se susține prin însușirile indivizilor. Viața legendelor să sprijine pe teme sau atribute.

Tot ce este mai persistent în viața speciei sunt calitățile sau însușirile. Acestea favorizează pe indivizi în lupta pentru viață și deși indivizii mor, ele trec prin moștenire la alți indivizi care le urmează și care rămân ca reprezentanți ai speciei. Astfel ele continuă a se păstra și se păstrează până când ajung să nu mai fie folosite și până când chiar în loc de calități, ajung să fie defecte, în loc să ajute la conservarea indivizilor îi fac, din contră, să fie învinși prin concurența vitală, îi fac să moară.

Tot ce e mai persistent în viața legendelor sunt temele sau atributele.

Un frumos exemplu de păstrare de temă avem în literatura noastră populară. E foarte cunoscută tema cu *Arcul lui Ulise* din Odiseea. Penelopa și-a dat cuvântul că va luã de bărbat

pe acel dintre pretendenți care va putea încorda arcul soțului ei, Ulise.

Și nici unul n'a fost în stare să-l încordeze.

Și acest arc era greu și anevoie de încordat.

Iată ce găsim în *Mihu Copilul* din colecțiunea Alexandri :

....Ianoș Ungureanu
Mihul Moldoveanu,
De-o parte se duc
La luptă s'apuc.
Cruntă-i lupta lor
Că e pe omor...

.....
Iată, măre, iată
Că Mihu deodată
În loc se oprește,
Pe Ianoș sucește
Și'n genunchi îl pune
Și capu-i răpune.
Iar Ungurii toți
Lui Ianoș nepoți
Stau încremeniți,
De moarte 'ngroziți,
Mihu mi-i trezește
Și astfel le grăește :
Voi copiii
Haraminilor,
Care s'a află
De va ridică
Buzduganul meu
Cât este de greu,
Și zalele mele
Cât îmi sunt de grele,

Acela să vie
Cu mine'n frăție,
Ca să vitejească,
Numele să-i crească !

*

Ungurii se'ntrec,
La pământ se plec
Și'nzadar se'ncerc !
Nici unul nu poate
Să ridice în spate
Armele culcate,
Cu-aur îmbrăcate,
Cu fir jerecate.

*

Voi mișeilor,
Haraminilor,
Codrul mi-l lăsați,
Jugul apucați ;
Că nu sunteți voi
Oameni de mândrie,
Buni de vitejie ;
Ci oameni de gloată
Buni de sapă lată.
Și cum zice 'ndată

Mihu cel voinic
 Cu degetul mic
 Armele-și rădică,
 Plecând pe potică,
 Cu murgul voios,
 Prin codrul frumos.
 Și'n urmă-i vueste,

Codrul clocotește
 De-un mândru cântec,
 Cântec de voinic,
 De-un glas de cobuz
 Dulce la auz;
 De cobuz de os
 Ce sună frumos...

Și acelaș lucru se găsește în colecția G. Dem. Teodorescu, în bucățile *Miul Cobiul*¹⁾ și *Miul Sglobiul*²⁾

Dela Ulise și până acuma s'a schimbat și felul armelor și obiceiul de a pune pe cineva la probă, cum a făcut Penelopea. Ar fi trebuit deci ca în legende să nu se mai pomenească nici de acel obicei, nici de acele arme. Totuși în legende se păstrează și obiceiul și niște arme, care dacănu sunt chiar ca ale lui Ulise, sunt însă grele ca acelea.

Mihu Copilul nu mai are arc, ci buzdugan și zale, dar sunt așa de grele că nu se găsește om să le ridice.

Și în zilele noastre, adică pe vremea lui Mihu Copilul, trebuiau să fie întrebuințate arme de foc, flinte; totuși cântecul păstrează arme vechi. Pentru ce? Pentrucă voinicul aci n'are nevoie de arme cu care să învingă vr'un vrăjmaș. Când a avut de învins vrăjmaș a întrebuințat *trânta dreaptă*, ca în basme. Aci e nevoie de o alegere,

1) P. 490.

2) P. 496.

e un fel de concurs, un caz asemănător cu cel din Odiseea.

În tema veche se cuprindeau două lucruri : felul de arme grele, și punerea la probă. Tema așa cum o avem în MiHU Copilul cuprinde și arme grele și punerea la probă. Și dacă e interesant lucru păstrarea felului de arme, e mult mai interesantă însă păstrarea obiceiului, care în societate nu mai ființează de mult.

În lumea fizică, a viețuitoarelor, însușirile se păstrează prin exercițiu și prin impulsivitatea vitală, prin instinctul de conservare, pe când în folclor temele se păstrează numai prin *interesul* prin serviciul ce pot să aducă.

Care poate fi însă aci interesul ori serviciul care a păstrat temele de față?

Tema *greutății armelor* și tema *punerii la probă* mai pot servi astăzi : nu ca mijloc de alegere, ci ca mijloc de convingere.

Povestitorul popular ca să fie crezut caută să dea povestirii o nuanță corespunzătoare timpului în care s'au petrecut faptele, nuanță de vechime și pentru aceasta pune la contribuție toate cunoștințele sale, utilizează tot ce știe.

Împrejurările în care mai putea fi nevoie de așa fel de alegere s'au îpuținat așa de mult până în ziua de astăzi că poporul n'a simțit nevoie să-și creeze mijloace nouă, a rămas tot la cele vechi.

Singură nevoea deci de a da faptelor povestite

o nuanță de vechime poate fi motivul care a ajutat păstrarea acestor teme. Și dacă acest motiv nu e îndestulător, atunci cu atât mai mult ni se arată ce mare putere de persistență au temele, trăind ca niște rudimente de organe ale căror funcțiuni au încetat de mult.

O temă iarăși destul de veche este cea cuprinsă în versurile de mai jos :

Cântec de voinic,
De-un glas de cobuz
Dulce la auz.
De cobuz de os
Ce sună frumos

Cobuzul acesta este o temă mitologică, un atribut al lui Pan sau al lui Apollon.

Zicem Pân sau Apollon pentru că nu știm cu siguranță dacă e vorba de fluer-instrument de vânt, sau de vr'un instrument cu coarde.

Prin cobuz mulți vor să înțeleagă fluer, dar sunt niște versuri populare după care cobuzul are coarde.

Iată aceste versuri :

A ce sameni, frate,
A ce sameni, dragă,
A cobuz cu strune,
Saracan-de-mine !

Și acest cobuz cu strune, te face fără voie, când e vorba de legende, să te gândești la un instrument cu coarde, la o liră ca a lui Apollon.

Altă temă foarte cunoscută este cea a părintelui nenorocit, reprezentat de Shakespeare sub nume de Regele Lear, iar la noi de Petru Ispirescu prin împăratul din basmul : „Sarea în bucate”.

Vine acum întrebarea : Care teme se păstrează de obicei ?

Răspunsul e simplu : Acele care nu se uită, acele pe care memoria colectivă nu le uită.

Dar care sunt acelea ?

Exemple :

Un rege nou urcă pe tron.

Acest nou rege poate fi ca cel precedent, mai bun ori mai rău.

Dacă e ca cel precedent, lumea n'are nimic de înregistrat ori cel mult zice : e tot ca celalt.

Dacă e mai rău, lumea îi pune în evidență defectele și laudă calitățile predecesorului. Și cu cât pare mai rău cu atât calitățile predecesorului sunt mai lăudate, mai exagerate chiar. Exagerate până acolo că i se vor adauge predecesorului chiar calități străine, calități de ale altor regi, din alte vremuri, și chiar din alte locuri.

1. Exagerarea aceasta dă loc la *creări de calități nouă*. Ca să laude mai mult pe vechiul rege, îi atribuesc și fapte inventate, imaginare.

Un exemplu de fapt cu siguranță inventat este *negarea morții reale* a unui om. N'a murit — zic

oamenii — ci numai s'a retras undevã; dar într'o zi va veni și își va desãvârși opera, sau împlini chemarea

În această categorie intrã Budha, intrã marele Lama; legendarii: Frederic Barbaroza, Carol Temerarul, Carol XII, Napoleon și am puteã adãugã și pe Cuza al nostru.

D-l Gennepe dã explicația psihologicã a acestei credinți zicând cã omul ordinar, a cãrui personalitate este absorbitã de personalitatea altuia, e incapabil a-și închipui cã personalitatea absorbantã a putut sã disparã.

Apoi de îndatã ce a inventat o calitate nouã, poporul pentru a-i stabili realitatea inventeazã numai decãt și o legendã, cãreia dãnsa îi servește ca temã. Astfel la noi poporul spuneã cã corpul lui Cuza, care s'a adus de s'a îngropat la Ruginoasa, nu erã corpul lui, ci erã fãcut de cearã. Acelaș lucru s'a spus și de Regele Carol I.

2. Exagerarea în loc de a creã calitãți nouã se mãrginește a însuși personajului calitãți pe care le-au avut alții, fie cã ele au fost reale ori inventate.

Astfel însușirea nemuririi pomenite mai sus, a fost de sigur creatã numai pentru unii din cei vechi dela care a fost împrumutatã apoi de alții mai noi.

Bãnuiala de împrumut pentru personagiile mai nouã pare destul de îndreptãtitã.

Nemurirea atribuită lui Napoleon, lui Cuza și Regelui Carol I sunt cu siguranță împrumuturi.

Obiceiul de a inventa calități nouă și a împrumuta de cele vechi e așa de răspândit că zilnic le întâlnim, numai nu le dăm atențiune sau pe cele prea exagerate pur și simplu le trecem în categoria minciunilor.

Am zis, ca exemplu, că dacă unui rege bun îi urmează altul rău, atunci se formează legende de laudă pentru cel bun. Tot așa se formează însă legende și pentru cel rău. Cum s'au format pentru un Cuza ori Napoleon așa s'au format și pentru un Țepeș ori Lăpușneanu ori Ludovic al XI.

Dar nu numai cu regii se întâmplă acest lucru, ci cu orice om mai deosebit în bine sau în rău, care a avut legături cu o colectivitate cât de mică.

O comunitate vorbește de preotul care l-a avut și-l compară cu altul — vorbește de Popa Tanda; un regiment vorbește de comandantul său; un grup de soldați vorbește de căpitanul sau de sergentul major; mahalaua, de un oarecare Hagi Tudose; elevii unui internat, de un pedagog al lor, etc.

Înăuntrul colectivităților mici și mari se formează sutele și miile de *teme*, împrejurul cărora se clădesc sute și mii de legende, gata a se grupa

împrejurul unor nume mai mult ori mai puțin cunoscute. Și cu cât tema ori legenda se leagă de numele unei personalități cunoscute de o colectivitate mai mare, cu atât ajunge mai cunoscută.

Pretutindeni și în toate timpurile se creează atribute bune și rele și pe baza acestor atribute ca teme ori ca nuclee, se alcătuiesc legende.

Unele atribute sunt așa de răspândite ori adunate împrejurul unor nume relativ nouă că nu ne-ar veni a crede că sunt lucruri din vechime modificate și adaptate împrejurărilor de astăzi.

„Din toate solemnitățile isiace, zice d-l Franz Cumont, cea mai mișcătoare și cea mai sugestivă eră comemorațiunea *Descoperirii lui Osiris*. (*Inventio*). Antecedentele sale se ridică la o vechime foarte îndepărtată. Din epoca dinastiei XII, și fără îndoială chiar mai înainte, se celebră la Abydos și aiurea o reprezentațiune sacră — analoagă misterelor noastre din Evul Mediu — care reproducea peripețiile patimei și învierii lui Osiris. Noi i-am conservat ritualul: Zeul eșind din templu cădea sub loviturile lui Set; se închipuiau împrejurul corpului său plânsetele funebre, îl înmormântau după rituri; apoi Set eră învins de Horus, și Osiris înviat reintră în templul său, după ce a fost biruit moartea.

Acelaș mit, în fiecare an la începutul lui Noem-

vrie, se reprezintă la Roma aproape în aceleași forme ¹⁾).

Isis împovărată de durere în mijlocul plânsetelor sfâșietoare ale preoților și ale credincioșilor, caută corpul divin al lui Osiris, ale cărui membre fuseseră împrăștiate de Typhon. Apoi când cadavrul era regăsit, reconstituit, reînsuflă, se făcea o lungă exploziune de bucurie, o jubilație exuberantă de care răsunau templele și stradele așa că ajungeau până să nemulțumească chiar pe turiști ²⁾).

Antecedentelor acestor solemnități isiace, vedem că d-l Franz Cumont le dă o vechime care le pune în timpul dinastiei XII, adică între 3700—3400 a. Chr. Vechime destul de considerabilă și totuși urme sau teme din legenda aceasta a lui Osiris se găsesc și astăzi la noi.

Legenda lui Osiris e destul de cunoscută:

Ură între doi frați. Set înșală pe fratele său Osiris de intră într-o ladă. Il închide în ea și-l aruncă pe Nil.

Isis soția lui Osiris îl caută desperată. Niște

1) In misterele dela Abydos, zeul Thot eșia în corabie pentru a pescui corpul lui Osiris. Aiurea Isis se ducea cu corabia să-l caute. Nu știm dacă această scenă era jucată la Roma, dar ea era de sigur la Galipoli: pescari fictivi închipuiau aci mânuirea mrejei într'un Nil convențional. Ibid. Notes p. 346).

2) Religions Orientales p. 146—147.

copii înștiințează pe Isis pe unde au văzut ei lada. Isis găsește lada. Set însă izbutește să pună mâna pe corpul lui Osiris, îl taie în bucăți, și împrăștie bucățile să nu se mai poată găsi. Isis adună însă bucățile și le face înmormântarea cuvenită. În urmă Osiris învie.

Dintre temele cuprinse aci :

1. Ura între frați,
2. Inchiderea în ladă,
3. Darea lăzii pe apă,
4. Femei care plânge cătând pe mort, și
5. Învierea.

nu e nici una care să nu se afle la noi. Așa e cea cuprinsă în obiceiul cunoscut la noi sub nume de *Scaloian* sau *Caloian* și cea din prea cunoscuta poezie populară Miorița.

Scaloianul este un mit care la noi variază după localități. Dar adunând variantele care se completează una pe alta găsim în întregime mitul lui Osiris.

În unele locuri mitul Scaloianului se mărginește numai la îngroparea de către copii a unei păpușe. În altele se face anume un om de lut, se pune într'un sicriu și se dă pe apă.

Faptul că în unele localități se face numai *îngroparea* fără aruncare în apă; iar în altele numai *aruncarea* în apă fără îngropare, arată că *timpul poate să descompună un mit în elementele sale.*

Elementele cuprinse în Scaloian sunt următoarele :

1. Sicriul reprezentând lada făcută de Set,
2. Copiii care fac îngroparea reprezentând pe copiii care au vestit pe Isis,
3. Fetița care bocește ori plânge după mort, amintind pe Isis,
4. Darea pe apă a sicriului cu scaloianul,
5. Ingroparea cu praznicul.

Dacă în unele localități fetița care bocește se zice că e mama lui Scaloian, se poate foarte bine ca timpul să fi făcut această schimbare, ori schimbarea să se fi făcut cu vremea, prin înlocuirea zeiței Isis care plânge pe Osiris, prin Cybela care plânge pe Atys, Cybela însă cu atributul de mamă — Magna Mater.

În Miorița unde e încorporată tema femeii care plânge, această femeie e reprezentată ca mamă :

Iar dacă-i zări,	Cine mi-a văzut
Dacă-i întâlni	Mândru ciobănel
Măicuță bătrână	Tras printr'un inel.
Cu brăul de lână,	Fețișoara lui
Din ochi lăcrămând,	Spuma laptelui,
Pe câmp alergând	Mustăcioara lui
Și la toți zicând :	Spicul grâului
Cine-a cunoscut,	etc., etc.

Astfel cuprinsul Mioriței se acordă în acest punct cu mitul Scaloianul.

Păstrarea acestei teme însă ne arată ce putere de persistență au temele.

Și încă în Scaloian păstrarea se poate înțelege mai lesne, pentru că Scaloianul e un mit care pentru un popor prezintă un interes — se întrebuițează contra secetei, ca să facă să plouă. Dar tema Mioriței e mai greu de înțeles pentru ce s'a păstrat.

Se poate foarte bine ca pe vremuri acest pasaj din Miorița să fi făcut parte ca rit din exhibițiunea dramatică a Scaloianului și apoi să se fi despărțit, rămâmând să trăiască izolat.

În tot cazul tema aceasta e veche. Nu discutăm aci de unde ne-a venit, dacă a venit direct din Egipt, ori cum a venit. Zicem numai că e veche.

Poporul își păstrează temele create de el, însă cum le păstrează?

Lui Cuza i se atribue faptul că din când în când umblă schimbat în haine ca să fie necunoscut. Dar acelaș lucru i se atribue vestitului Harum-al-Rașid, califul Bagdadului (între anii 765—809).

Aceasta însă e o temă populară foarte veche. Poporul nostru o atribue lui Cuza, în Bagdad s'a atribuit lui Harum-al-Rașid și în câte țări s'o fi atribuit și atribuind la diferite persoane. Chiar în Bagdad de atunci și pân'acum s'o fi mai atribuit și la alții. Și la noi poate cu vremea

se va uita de Cuza și se va atribui altui personaj cunoscut țării, se va lega de alt nume al vremii.

Zic că se va uita de Cuza. Da. Un grup colectiv cu cât e mai mare cu atât are o memorie mai tenace. Amintirea unui preot care a făcut un lucru însemnat despre care s'a vorbit într'o comună, amintirea unui Popa Tanda durează mai puțin decât amintirea unui mitropolit care a făcut un lucru însemnat despre care s'a vorbit într'o țară întreagă. Dar și în comună și în țară *amintirea lucrului însemnat va dura mai mult decât numele* preotului și decât al mitropolitului. Cine numai prin memoria colectivă, fără să fi auzit la școală, ori să fi citit undeva, mai știe azi că mitropolia din Iași e făcută de Mitropolitul Veniamin? Puțini mai sunt care știu cel mult că a fost făcută de un Mitropolit.

Numele persoanelor le țin minte exact mai mult contemporanii care le-au cunoscut; iar urmașii din ce în ce mai puțin, de aceea când se întâmplă să urmeze un om cu acelaș nume, generațiile următoare îi atribuesc lui faptele predecesorului omonim. Dacă va mai fi fost prin Bagdad vr'un alt sultan bun numit tot Harum-al-Rașid, e foarte probabil că poporul să-i fi atribuit lui faptele vechiului calif omonim. Lui Frederic II de Hohenstaufen i s'a atribuit fapte de-ale lui Frederic Barbaroza, pentru că eră tot Frederic.

Asemănarea de nume face astfel ca faptele

celebre ale unui om, ale lui X, să treacă la o serie întregă de persoane. Și dacă acele persoane au fost născute în localități diferite, se găsește în urmă că X s'a născut în mai multe locuri.

Lui Esop, de pildă, i se atribue ca loc de naștere : Samos, Sardes, Mesembria, Catyeum ; ceea ce dovedește că Esop e un tip în care s'au concentrat mai mulți fabuliști, care au trăit în aceste diferite localități. La noi pentru poporul puțin cititor, Alexandri e singurul poet care a scris pasteluri, alte nume nu se mai cunosc.

Acelaș lucru e, de pildă, cu Erythia, țara unde Eracles a ucis pe monstrul Geryon. După unii această Erythia eră insulă în Ocean ; după alții, localitate lângă muntele Oeta ; după alții în Spania, în Portugalia, în Epir, lângă Marea Neagră. Lucrul se poate explica așa :

Că diferiți monștri de prin diferitele localități cu vremea s'au confundat într'un singur nume, Geryon ; iar din diferitele localități pe unde au fost ei, a rămas numai numele Erythiei.

Cevă la fel e și faptul că introducerea scrierii în Grecia se atribuie atâtor persoane, lui Cadmus, Cecrops, Orpheus, Lemis, Palamed.

Acî însă nu memoria colectivă a păstrat atâtea nume, ci scrierea, monumentele scrise. Tot scrișului se datorește și faptul că avem atâtea locuri în care ni se spune că se găsiă Erythia.

Memoria colectivă păstrează oral un singur nume, până când îl schimbă ori îl uită.

Faptele se grupează însă împreună, nu numai după nume, ci și după asemănările lor interne. De pildă, faptele eroice la un loc, minunile la un loc, etc. Și orice fapt nou se produce, cu timpul se alătură la grupa lui și se atribuie eroului sau personajului comun, sau numelui care servește ca sâmbure de concentrare.

Așa se explică acumularea atâtor fapte împrejurul unui singur nume, de pildă, cele douăsprezece izbânzi mari ale lui Heracles.

Apoi toate isprăvile acestui erou grec prin oarecare asemănare de nume și în același timp prin asemănarea internă se grupează împrejurul eroului latin Hercule.

Astfel numărul faptelor adunate împrejurul numelui lui Hercule este compus din : 1) grupa faptelor sale proprii, și 2) din grupa faptelor lui Heracles.

Însă faptele lui Heracles, la rândul lor, cuprind și ele două grupe : 1) Faptele sale proprii și 2) Faptele zeului fenician Melkarth venite prin asemănare internă.

Dacă punem apoi la socoteală că faptele atribuite lui Melkart sunt faptele unor persoane reale, ale unui renumit rege al Tyrului sau al Sidonului ; că faptele atribuite lui Hercule latin, au

putut să fie faptele atâtor curagioși și voinici păzitori de vite, care au trăit înaintea lui, precum faptele atribuite în urmă lui *Recaranus* ori *Garanus*, vedem că sunt faptele lui Hercule; vedem atunci câte atribute se pot concentra împrejurul unui nume. Iar pe de altă parte mai vedem că în măsură ce faptele se aglomerează, numele din contră se împuținează, se uită de memoria colectivă. Dacă ni s'au păstrat până azi nume ca Melkarth, Heracles, Hercule, aceasta se datorește numai monumentelor scrise. Memoria colectivă nu le-ar fi păstrat oral, cum n'a păstrat atâtea altele.

Această adunare de fapte, împrejurul unui singur nume e ceea ce noi numim *acumulare de atribute*.

Exemplele de acumulare sunt nenumărate. Așa împrejurul numelui *Roma* se acumulează toate legendele care pe vremuri se atribuiau diferitelor orașe italice de 'naintea ei.

Imprejurul numelui eroului italic Hercule se acumulează atributele eroului grec Heracles, și pe lângă ele și toate atributele vechilor eroi itali.

Lui Hercule i se atribue faptul de a fi fost tatăl lui Aventinus născut din Rhea; tatăl lui Latinus născut din soția lui Faunus; străbun al familiei patriciene Flavia.

„Hercule — zice d-l A. V. Gennep — asimilă diferite divinități germane care se mai găsesc

în epitetele: Hercule Saxanus, Deusoniensis, Magusanus, etc. L'a identificat mai ales cu Donar, zeul care purtă un ciocan ca Hercule măciucă, și se pare că eră o legendă explicativă, după care Heracles ar fi venit în Germania și ar fi ridicat niște coloane în țara Frisonilor...

„Legenda următoare face din Heracles chiar cel întâiu străbun al poporului celtic: Mânând înaintea lui vitele luate dela Geryon, Heracles ajunsese în țara lui Britanos (Bretagne). Acesta aveă o fiică numită Keltina, care prinzând dragoste de erou îi ascunse vitele și nu-l lăsă să plece. Ea avu cu dânsul un fiu, Keltos, din care urmă neamul Celților și deci al Bretonilor”.

D-l Franz Cumont vorbind de asimilarea zeițărilor grece Dionysos și Demeter, cu cele egiptene Osiris și Isis, zice: „Intr'un memoriu ingenios d-l Foucart s'a apucat să probeze că această asimilare nu este arbitrară, și că Osiris și Isis, trecând în Creta și în Atica, în epoca preistorică, au fost confundați aci cu Dionysos și Demeter. Fără să ne ducem până la acele vremuri îndepărtate, ne mulțumim a constată cu dânsul că misterele lui Dionysos erau unite cu cele ale lui Osiris, nu prin asemănări superficiale și fortuite, ci prin înrudiri profunde. De ambele părți se comemoră istoria unui zeu care prezidă în acelaș timp vegetațiunea și stăpâniă lumea subterană, a unui zeu omorât de un vrăj-

maș și rupt în bucăți, a unui zeu pe ale căruia membre împrăștiate, le-a adunat o zeiță ca să-l readucă în mod miraculos la viață. Grecii trebuiau deci să fie înclinați a îmbrățișa un cult în care regăseau propriile lor divinități și propriile lor mituri cu ceva mai interesant și mai măreț ¹⁾".

Noi constatăm numai că primirea de către Greci a zeităților egiptene se face prin acumulare de atribute, însușind zeilor egipteni atributele zeilor greci și viceversa. Și adăugăm în trecut că poate acestui amestec dintre zeii greci și egipteni se datorește faptul că la noi pe lângă mitul Scaloianul, în care se aruncă în apă un chip de om, mai este și mitul Paparuda (de pildă în jud. Prahova, comuna Măneciu-Pământeni), în care se aruncă în apă o fată, amintind poate cum a fost aruncată în apă Semela, fiica lui Cadmus, mama lui Bacchus sau Dionysos-Osiris grec.

Atributele lui Dionysos ori Bacchus, trecând în Italia, se acumulează împrejurul numelui zeițății locale — Liber, fiul zeiței Ceres — Demeter italică.

Dovadă că Bacchus e un centru de acumulare de atribute, e faptul că din vechime se disting vr'o șapte Bacchus. Iată atribute de ale lui :

1) Annales du Musée Guimet, XXIV, p. 115, 116.

1. A fost scos din apă ca Moisi, atribut care ne face să-i bănuim originea egipteană.

2. S'a îndrăgostit de frumoasa Ariana, părăsită de Perseu. Temă care se păstrează până azi în basmele noastre : fata frumoasă pasărită în pădure, de care se îndrăgostește feciorul de împărat.

3. Ca să-l piarză pe Bacchus, copil, fiul lui Zeus și al Persephonei, Junona a dat poruncă Titanilor să-i scoată inima. Titanii duc lui Zeus inima copilului. Zeus mănâncă inima, ori o dă Semelei ; dar din această inimă se naște un alt Bacchus theban.

Atributul acesta de concepție miraculoasă, seamănă tot de origină egipteană, ca și cea din basmul egiptean a celor doi frați Anupu și Bitiu, din colecția Maspero. El se găsește și în basmele noastre și face parte din cele mai vechi tradițiuni populare ale Grecilor.

4. Bacchus are attribute comune cu Heracles ca : lupta cu Amazoanele, scoborîrea în infern, etc.

Mercur, zeul roman, de asemenea e un tip de acumulare și dovadă de aceasta e că sunt mai mulți Mercur.

Să nu uităm apoi că Mercur acumulează la Romani attributele zeului grec Hermes și că Hermes acumulează attributele zeului egiptean Thot.

Mercur acumulează atributul lui Cacus care furase boii lui Hercule.

El încă fiind copil fură vitele lui Apollon, și le face să meargă îndărăt cum făcuse și Cacus, spre a nu se cunoaște după urme încotro au fost duse.

Acumulează attributele lui Hercule căci se luptă și ucide un monstru — pe Argus, cel pus de Junona să păzească pe Io transformată de Jupiter în juncă.

Acumulează atributul de a se fi scoborît în infern, și pe acela de a conduce în infern sufletele morților, însărcinare care în creștinism a trecut asupra unui Archangel. Iar atributul lui Mercur de a purta pe umeri un berbec — ca păstor — în iconografia creștină a trecut asupra lui Christ, care e reprezentat purtând pe umere un miel.

Prin acumulare de attribute divinitatea primitivă italică, Faunus a ajuns a se asemăna cu Pan al Grecilor; iar Faunii cu Satirii.

Prin acumulare de attribute se explică *asemănarea* între două sau mai multe divinități, persoane ori locuri mitice, ori legendare, de pildă:

Melkarth fenician cu *Heracles* grec; *Astarte* feniciană, cu *Aphrodita* greacă; *Heracles* grec cu *Hercule* latin; Apollon grec cu Osiris și Horus egipteni. Ceres cu: Gaea, Rhea, Demeter și

Cybela, și în special Rhea cu Gaea, Cybela cu Demeter și Rhea cu Cybela.

Prin acumulare de atribute se explică atributele comune unor divinități ori personaje diferite între ele, precum și temele comune unor legende ori mituri diferite. De pildă uciderea unui șarpe ori balaur se atribue lui Bacchus, lui Hercule care ucide Hidra lui Apollon care ucide pe Python; și, după cum am văzut la noi, pe Trajan, Iorgovan și Novac ucizând șarpele ori balaurul de pe la Mehadia.

Prin acumulare de atribute, din oameni, din ființe reale s'au făcut zei și aștri.

Ceremoniile funerare în onoarea soarelui, de pildă, au ca sâmbure de concentrare onorurile care într'o vreme îndepărtată s'au adus unui personaj real. A fost peste putință ca omul primitiv, care nu-și putea explica faptul firesc al concepției socotind că o femeie poate ajunge mamă pentrucă a înghițit o surcică, ori a mirosit o floare; acest om primitiv să-și poată închipui noțiunea abstractă de *sezon*, să serbeze nașterea primăverii sau moartea iernei, cum cu atâta siguranță ne încredințează teoriile mitologice de până mai ieri.

Osiris înainte de a fi soare a fost om.

Legea acumulării de atribute ne limpezește întregul câmp al mitologiei.

După cele arătate până aci, comparând deci, ceea ce se petrece în viața și variațiunea speciilor animale, cu ceea ce se petrece în viața și variațiunea legendelor, vedem că viața speciilor animale se susține ori se conservă prin niște însușiri, numite *cele mai potrivite*, pe care le capătă unii indivizi, care ajutați de ele se înmulțesc ori lasă moștenitori.

Viața legendelor se susține și ea prin teme ori atribute, care se acumulează împrejurul unor nume, care prin aceasta devin ilustre.

Numele ilustre din legende corespund indivizilor așa numiți *mai bine adaptați*, care sunt reprezentanții speciilor.

Precum indivizii din specii mor și sunt înlocuiți cu alții care le urmează, așa și numele ilustre din legende dispar și se înlocuiesc cu altele. Dispare Hermes și urmează Heracles, dispare Heracles și urmează Hercule, dispare Hercule și urmează Garanus, sau dispare Garanus, și urmează Hercule, etc.

Indivizii din specii mor, dispar din lume prin concurența vitală, învinși de alții mai bine adaptați. Numele ilustre din legende dispar prin mărginirea memoriei colective, prin uitare.

Calitățile indivizilor din specii se capătă și se mențin prin impulsivitatea vitală. Temele sau atributele din legende se susțin prin *interesul* pe care îl prezintă pentru colectivitatea respectivă.

Speciile animale sunt niște organizațiuni variabile în timp și spațiu, produse ale solului. Legendele sunt organizațiuni variabile în timp și spațiu, produse ale lumii morale, ale sufletului omenesc. *Selecțiunii naturale* din viața speciilor corespunde *acumularea de attribute* în viața legendelor.

Și acum o observațiune.

În mersul firesc al lucrurilor pe cale orală, acumularea de attribute se face în ordine cronologică : attribute vechi se acumulează împrejurul numelor nouă, pentru că memoria colectivă păstrează mai mult timp attributele sau temele — precum am văzut — și mai puțin timp numele proprii, de altfel mai puțin interesante.

Monumentele scrise, interpretările archeologice, acreditările și cazurile de întinerire, de care am pomenit mai sus, turbură însă mersul firesc, rechemând la viață nume care pentru memoria colectivă populară de mult sunt dispărute.

În categoria aceasta trebuie să fie cazul lui Traian din legendele de mai sus. Numele lui Traian credem că e rechemat acum prin influența școalei și a cărții. Traian este pus aci în locul lui Iorgovan și Novac, care mai 'nainte, acumulasera attributele cu valul lui Traian.

Memoria colectivă în general este cu atât mai tenace, cu cât colectivitatea respectivă e mai mare.

O temă cu cât e mai veche, deci, cu atât își datorește păstrarea sa unei colectivități mai mari, mai compacte.

Vechimea până de pe la Egipteni, cu vr'o 3500 ani a. Chr. a temelor care se găsesc în basmele și legendele noastre, ne îndreptățește a crede că colectivitatea în care ele s'au păstrat, adică Poporul Român, a trebuit încă din vremuri îndepărtate să fie și să continue a fi o colectivitate mare, un masiv puternic, în stare a-și păstră atâta vreme unitatea sufletească și a-și asimilă pe deplin toate elementele adause în urmă, încorporându-le și făcându-le una cu el.

Așa se explică viața legendelor în folklor. Așa se explică și toate asemănările și confuziunile.

Studiul folklorului ne va duce la luminișuri neașteptate.

FRICA DE STRIGOI ȘI MORALA

În „*La Psychologie ethnique*” de Dr. Charles Letourneau se laudă puterea moralizatoare a clanului :

„În clanul primitiv, în acelaș timp școală și „atelier, a început omul să câștige tot ce-l deo-„sibește de animalitate. În decursul acestui lung „stadiu sociologic al vieții de clan mai ales, prea „îndepărtații noștri străbuni au ajuns suscep-„tibili de moralitate, adică de întipăriri mintale, „tenace și ereditare, din care provin încă cele „mai curate din sentimentele noastre altruiste, „cele mai nobile înclinări care împing pe cei mai „generoși dintre noi a subordonă adesea inte-„resul lor particular interesului general, care îi „înspiră corpului social”¹⁾. „Acest clan pri-„mitiv trebuie să-l considerăm ca o școală de

1) Dr. Ch. Letourneau op. cit. p. 525.

„dresaj în care antropopitecul a ajuns să se
 „facă om, adică o ființă deosebită în lume, o
 „specie cu totul artificială”. „Astăzi problema
 „atâta vreme socotită de nedeslegat, a genezei
 morale e deslegată”¹⁾.

După autor, geneza moralei e în *clan*.

Iată un număr din interesantele fapte citate
 de autor și din judicioasele sale aprecieri :

„Cel dintâiu tip social realizat de oameni a
 „fost în acelaș timp familial și comunitar — a
 „fost *clanul*, adică o mică aglomerație republi-
 „cană, cimentată printr’o solidaritate din cele
 „mai strânse. În sânul acestor mici grupe pri-
 „mitive au trebuit să se alcătuească începutu-
 „rile limbilor și ale miturilor ; acolo, mai vârtos
 „cei mai îndepărtați strămoși omenеști ai noștri
 „au fost dresați la sociabilitate, moralitate, chiar
 „și mai ales la altruism... Membrii acestor mici
 „clanuri primitive erau încă niște biete ființi
 „rău armate, fără nici un ajutor ; dar între
 „dânșii, *ajutorul mutual erà mai mult decât o*
 „*datorie, erà o necesitate. Interesele lor erau așà*
 „*de strâns legate, că fiecare din ei simția adânc*
 „*răul făcut de cătră un străin unui tovarăș ; căci*
 „*acest rău slăbià asociația. Se înțelege că aceste*
 „*condițiuni sunt cu totul favorabile a sădi în*
 „*mentalitatea primitivilor niște virtuți sociale*

1) Letourneau p. 524.

„care, cu timpul pot fi și trebuie să ajungă ereditare. Acolo unde adăpostul și hrana, primejdiile și plăcerile, credințele și vorbirea, etc., toate, cu un cuvânt, sunt în comun; unde, pe de altă parte, asociațiunea este atât consanguină cât și politică, toate capetele trebuie să gândească și toate inimile să simtă ca un singur cap, ca o singură inimă. Apoi durata acestor clanuri primitive a trebuit să fie peste măsură de mare fiindcă omenirea de astăzi ne arată încă lucruri la fel, și fiindcă numeroase rămășiți, tradițiuni, legende, etc., dovedesc că societățile noastre cele mai civilizate, toate și-au început viața socială sub această formă, și că clanurile lor au trăit până în zorile vremurilor istorice...” 1).

„In această foarte mică societate a clanului, în care ajutorul mutual este condițiunea chiar a existenței și în care omul e prea puțin inteligent, grija de interesul general, cum putea să se înțeleagă atunci, întrece totul și se impune cu asprime tuturor membrilor micului grup; solidaritatea e prea strânsă ca să lase loc mult capriciului individual...” 2).

„Regimul comunitar al clanului este cu totul propriu a modela astfel creșterea primitivilor, a

1) Op. cit. p. 77, 78.

2) Ibid. p. 80.

„săpă în el întipăririi, intuițiuni cari durează și
„ajung sugestiiuni permanente, mobile cărora
„omul se supune în urmă fără rezistență,
„pentrucă el n'are nici ideea de a le con-
„trolă” 1).

„In Australia, la australianul indigen mai ales,
„s'a putut întâlni și studiă exemple încă înde-
„stul de intacte de aceste mici societăți așa
„de interesante de cunoscut pentru sociologie.
„Putem deci să vedem oarecum la lucru acest
„clan, această celulă primitivă de aglomerațiuni
„omenești, aceste grupe mărunte în sânul că-
„rora omul a căpătat întâia dresare, a dobândit
„întâile cunoștințe și începutul moralității sale.
„Acî putem găsi chiar asupra faptului caracte-
„rul pasiv, mașinal al moralei clanului. Ceeace
„părerea micului grup social a găsit cu cale să
„prescrie, e în totdeauna obligator pentru toți
„fără vorbă și fără socoteală; iar cu încetul
„aceste prescripțiuni creează în conștiința mem-
„brilor clanului porniri imperioase, impulsive,
„porunci încarnate, cărora simt nevoia a se su-
„pune. Sub acest raport, prescripțiunea austra-
„liană relativă la consumarea casoarului austra-
„lian, este un exemplu tipic. In unele clanuri
„din Australia carnea acestui casoar este o mân-
„care oprită tinerilor, mai ales înainte de iniția-

1) Ibid. p. 81.

„rea virilă : capătă boale de piele și alte pedepse. Tânărul însă greșește și mănâncă, dar după ce pofta a fost satisfăcută, vine remușcarea și atunci el își mărturisește greșala și se supune pedepsei...”

„S'a văzut în coloniile australiene un indigen, care fiind împiedecat de albi de a-și răzbună moartea femeii — moartă în urma unei boale — răzburarea fiind obligatorie — se bolnăvi și el și nu-și veni în fire până ce nu scăpă odată și se duse de-și îndeplini datoria...”

„Pentru atentate, morala australiană admite talionul. Criminalul trebuie să se prezinte însuși înaintea celui ofensat să-și primească numărul reglementar de lovituri de lance ori suliță. Și pentru noi e curios că vinovatul îndată după ce a comis delictul începe a plânge și a se vâncără ca și cei de față, ceea ce nu e decât un fapt de morală automatică. Din acelaș motiv de morală s'a văzut australieni dând arme de apărare colonilor pe care vor să-i atace ; iar când două femei ale aceluiaș bărbat vor să se bată, bărbatul le dă băț la fiecare și le silește să se bată sub ochii lui.

„Această morală a făcut pe Australieni indulgenți și generoși față de tovarăși, de prieteni, înlăturând nu numai faptele ci și cuvintele care ar putea jigni și care n'ar putea fi răbdate.

„Aceste obligațiuni morale însă privesc nu
„mai pe membrii aceluiași clan ¹⁾.

„Căsătoria colectivă dela clan la clan, toate
femeile dintr'un clan fiind soțiile născute ale
„tuturor bărbaților din clanul celălalt, asigură
protecțiunea copiilor și deci vieța clanului.

„Nicăeri ca 'n Australia nu vom găsi forma
„veche a clanului; dar nu ne putem îndoii că
„niște astfel de clanuri au servit de bază tutu-
„ror societăților omenești, care chiar cele mai
„civilizate au păstrat și până acum urme din
„vârsta primitivă a clanului ²⁾.

„Acelaș lucru cu clanul peilor-roșii. Dar cla-
„nul protejă numai pe membrii cari erau vred-
„nici de aceasta; nu protejă de pildă, pe unul
care aveà obiceiul să caute ceartă. Țineau seamă,
„și de lașitatea crimei: socotiau vinovat pe cel
„ce ucideà o femeie ori un copil ³⁾.

„Intre Eschimoșii din Groenland nu se schimbă
„vorbe supărătoare și cu atât mai puțin lovi-
„turi. Școlarii eschimoși din Alaska sunt de o
„blândeță model... ⁴⁾.

„Din acestea ești îndreptățit a crede că sta-
„diul de clan a fost universal, că a avut o du-

1) Ibid. p. 80—85.

2) Op. cit. p. 87.

3) Ibid. p. 170.

4) Ibid. p. 175.

„rată foarte mare, că trecând prin el, cei întâiu
 „antropopiteci din care ne scoborîm s'au prefăcut
 „în oameni”... 1).

După cum vedem, autorul e convins și ne
 convingem și noi că începutul moralei omenești
 se datorește clanului.

Autorul însă nu ne arată care sunt pricinile
 potrivite cu mentalitatea clanului, pricinile cari
 au împins aceste celule sociale să impună mem-
 brilor lor anumite restricțiuni în purtare. Ceeace
 ne spune autorul (pag. 87) că : acei primitivi
 care încă nu erau oameni au făcut regule de
 morală ca să asigure *protecțiunea copiilor și vieța*
clanului, nu se potrivește cu mentalitatea lor.

Înțelegem că în clan trebuie, în adevăr, să
 fi ajuns lucrurile, precum ne spune autorul, *că*
ajutorul mutual să fie mai mult decât o datorie,
o necesitate; dar din ce pricină au ajuns acolo?

Autorul zice că fiecare membru al clanului
simția adânc răul făcut de către un străin unui
tovarăș, căci acest rău slăbiă asociația. Cum?
 Înțelegeau adică ei ce este asociația? Ce anume
 lucru îi făcuse a purta interes acestei asociații?
 Că toate capetele și inimile trebuiau să gândească
 și să bată la fel, din pricina vieții în comun, da ;
 dar care au fost pricinile care au făcut ca acea

1) Ibid. p. 178.

gândire comună să reglementeze anumite lucruri? De ce solidaritatea eră așa de strânsă?

Înțelegem mustrarea de conștiință a tânărului australian care a mâncat carne de Casoar-emou, căci se temeà de boala de piele; dar nu înțelegem de unde a putut rezultà datoria de a răzbună un omor.

Și dacã clanul este laboratorul din care a eșit morala, nu înțelegem mulțime de lucruri care se petreceau în acest laborator de morală.

Iată, de pildă, câteva urme, de prin viața de clan. Cităm faptele chiar dela acelaș autor, din *La Sociologie d'apres l'ethnographie, par le Dr. Charles Letourneau*:

— După moartea unui om, Tasmanienii din Australia se păziau de a-i pomeni numele, și toți membrii tribului care se numiau ca mortul, trebuiau să-și schimbe numele. Un obicei asemănător se află de altfel și la alte rase, cu deosebire în Polynesia ¹⁾ — De ce?

— Cafrii din Africa acopăr morții cu *cairn*-uri de piatră (pag. 219. În Africa ecuatorială de asemenea, acopăr mormintele cu pietre și fac movile peste ele. (Pag. 225.)

— În Madagascar se pun morții sub adevărate dolmene funerare alcătuite din cinci pietre late, patru în picioare și una culcată, apoi totul acoperit cu pietriș în formă de movilă (pag. 225).

1) Op. cit, p. 219.

Cam acelaș lucru în Insula Paștelor, în Noua-Zelandă (pag. 227) și în multe altele.

În Hircania se țineau câni înadins obișnuiți a mânca morții; în Bactriana de asemenea. Indușii aruncau morții în Gangē ca să-i mănânce peștii. Callatienii din India își mâncau singuri părinții morți. În Bombai și astăzi dau pe morți la pasările răpitoare (pag. 242).

Pentru ce toate acestea? Pentru ce căutau a se scăpa de morți ascunzându-i adânc în pământ și acoperindu-i cu pietre, ori dându-i să-i mănânce peștii ori câinii, ori arzându-i?

Și pentru ce orice moarte trebuia să fie răzbunată? (pag. 219).

Noi socotim că toate acestea se făceau de frică, se făceau de frica strigoilor.

Eră credința că sufletele morților, mai vârtos acelea care nu-și puteau găsi fericirea, se întorceau îndărăt în lume și făceau rău oamenilor vii. De aceea când muriă cinevă, toți erau cuprinși de o groază nemai pomenită. Se temeau de sufletul mortului. Zicem suflet, dar înțelegem pe acel *ceva* care se credeă că mai rămâne după moarte, pe care îl numiau *umbră*, *dublu*, etc.

Și pentrucă oamenii primitivi nu înțelegeau moartea firească, ci își închipuiau că totdeauna eră căsunată de cinevă, de aceea căutau să pedepsească pe acel cinevă, ca nu cumvă sufletul răposatului să se supere pe ei și să vină să le facă rău.

Apoi pentrucă sufletul, chiar și după răzbu-
nare, putea să devină un spirit rău, de aceea
căutau să ia toate măsurile de a-l împiedică să
se mai întoarcă la dânșii. Il îngropau bine să nu mai
poată eși, îl și legau sau momifiau, îl acoperiau
cu pământ, cu pietre, făceau movile deasupra
lui, îl dădeau să-l mănânce peștii, pasărilor, îl
ardeau, etc. și îl și îngrijeau să aibă acolo în mor-
mânt tot ce i-ar fi trebuit : mâncare, arme, etc.

Iată ce mai găsim tot la autorul nostru :

Pomenisem mai sus că la Tasmanieni, la moar-
tea unui om, toți omonimii trebuiau să-și schimbe
numele, și ne întrebăm de ce ?

Iată ce găsim :

În Noua-Zelandă, se crede că umbre de morți,
devenite *eatouas*, adică spirite inferioare, pu-
teau câte odată sub formă de șopârlă să se in-
troducă în corpul celor vii și să le roază mărun-
taele. Așa se explicau mulțime de boale mortale.
Preoții de asemenea aveau puterea să trimită
spiritele rele în corpul celor pe care voiau să-i
piarză ori să-i pedepsească ¹⁾.

Se înțelege că noi nu putem ști ce vor fi gândit
oamenii de pe atunci, constatăm însă că își în-
chipuiau și credeau că sufletul unui mort poate
să intre în corpul unui viu. De altfel avem și la
noi atâtea tradițiuni și legende cum e, de pildă

1) Op. cit. p. 260.

cea cu Arhanghelul Mihail, cea cu Vasilica și cu fata împăratului în care intrase un drac, de a lecuit-o bărbatul Vasilică-i sau Sf. Arhanghel.

Erà foarte firesc dară că oamenii să-și schimbe numele, ca nu cumvâ spiritul rău se le intre în corp crezând că intră la el acasă. *Vitienii* cred că omul are două suflete, ba, că și toate ființele au o umbră și un suflet care se duc în sălașul sufletelor, în *Balatou*. O secure pe care o frângi, o casă pe care o dărâmi, o nucă de cocos pe care o spargi, etc., se desfac și sufletul lor se duce în *Balatou*. Omul se poate desface chiar fiind în viață și câte odată în somn sufletul vitianului părăsește corpul și se duce de turbură pe alte persoane adormite...

Sufletul la Noua-Caledonieni poate să-și răz-bune pe vrăjmași și să facă bine prietenilor ¹⁾.

În Africa equatorială se crede că după moar-tea omului, umbra lui mai trăește un timp oare-care și stă pe locul pe unde e înmormântat ca-davrul. Această umbră e de obicei răufăcătoare și ca să scape de ea, oamenii își *schimbă locul* ²⁾.

În Polynezia și în multe locuri se crede că oamenii de rând mor cu totul, și numai sufle-tele șefilor, ale preoților trăesc (pag. 257), de aceea numai acestor privilegiați li se fac înmor-mântări deosebite. Numai a lor răutate de su-

1) Op. cit. p. 250.

2) Op. cit. p. 252, 253.

flet este de temut, căci de temut au fost și în viață. Și de mult ce s'au temut de ei, nici nu le vine oamenilor a crede că s'a putut în sfârșit să moară odată și acești puternici răi.

Noua-Zelandezii credeau că mâncând pe mort îi *distrugeau* și sufletul, ori cel puțin și-l însușiau dâșii, de unde canibalismul (pag. 257). Cum vedem, tot grija de a scăpa de sufletul mortului. Il mănâncă numai să scape de el.

La Noukahiva pentru ca sufletul să poată ajunge în sălașul dreptilor, trebuiă să fi fost înmormântat cu toate formele convenite. Ca să înconjure acest rău oamenii caută să aibă copii, ca să aibă cine să le facă îngropare. În caz de nevoie își iau copii prin adopțiune (pag. 257). Iată prin urmare cum de frică ajung oamenii să se îngrijească să-și mulțumească morții cu înmormântări făcute în anumit chip și cum ajung să se îngrijească a-și lăsa moștenitori fie și prin adopțiune.

Polynezienii sfărâmau, stricau și toate lucrurile cari le dădeau de pomană, ca astfel să se *desfacă și sufletele* obiectelor și să se ducă împreună cu sufletul răposatului (pag. 257).

La Nukahiva, spiritele devenite *eatouas* inferioare, umbrele oamenilor celebri în viață, prin forța lor musculară, preoții, se amuzau să turbure pe cei vii, noaptea eșind la drum și împingându-i să cază ori strangulându-i, căci ele pă-

strau după moarte ura și necazurile cari le avuseseră pe pământ. Noua-Zelandezii care de asemenea se *temeau tare de sufletele morților*, credeau că le vor împiedică de a veni la ei dacă li se vor sacrifica sclavi la înmormântare, ca astfel să-i împace, să le domolească cruzimea ¹⁾.

*

Dar fără să umblăm pe aiurea, pe la alte popoare, avem chiar la noi un izvor de documente sigure, de cea mai mare importanță atât pentru etnografie cât și pentru sociologie, avem folklorul nostru.

Iată cam ce găsim în folklorul nostru despre frica de morți; despre strigoi, adică despre morții care se mai întorc între cei vii:

Urmăm Revista „*Contimporanul*” anul III, (1883—1884).

„După ce mor, strigoi nu șed bine în mormânt ci ies și fac rele în lume. Strigoi se hrănesc cu sânge de om. Iată o poveste despre acest obicei. Un om se rătăcise noaptea și dăduse într'un țințirim. Stătea acolo, când, ce să vezi: se deschide un mormânt și iese ceva ca un om și încă avea și un ciubăr. Cum văzù pe om îl apucă să-i ducă ciubărul și începe a colindă prin sat și unde vedeă eșind scânteii pe sub streășină, una, două ori trei, intră și

1) Op. cit. p. 260.

aducea o ulcică de sânge, o turnă în ciubăr și mergea mai departe.

„Omul, deși deocamdată le dăduse toate pe una, mai prinse la curaj și întrebă pe strigoiu :

— Nu te supără, dar de ce intri d-ta în unele case și în altele nu ?

— Intru acolo unde nu spun seara povești și cunosc de pe scânteile ce es de sub streășină.

„După ce și-a luat sânge cât i-a trebuit s'a întors în ținterim și eră să mănânce pe om, dar n'a putut pentrucă au apucat a cântă cocoșii și și-a pierdut puterea”.

Urmează o poveste cu o fată de împărat care eră strigoaică, și mănca oameni; iar după poveste urmează :

„Din poveste vedem limpede credința că strigoi morți se scoală noaptea și mănâncă oameni și că-și pierd puterea la cântatul cocoșilor. Tot odată vedem și mijlocul întrebuințat pentru a-i omorî: un țaruș de stejar bătut prin inimă.

Strigoi tineri, flăcăi, dacă mor, au obiceiul că amăgesc fete, le înșeală să vină cu dânșii, mai ales pe ibovnicele lor. Urmează un basm.

Strigoi au, după credințele poporului, trup și nevoi ca și oamenii cei vii; deși *pot să sboare și să intre prin borte cât de mici*” (pag. 195—198).

Iată o poveste care arată ce putere au strigoi *asupra lucrurilor* :

„Strigoi s'au fost dus la o șezătoare și fetele

pricepând că sunt strigoi, au rupt-o de fugă. Strigoii s'au luat după dânsule. Una din ele a intrat în casă, a încuiat ușile și a înturnat toate lucrurile din casă cu susa 'n jos, numai opaițul l'a uitat neîntors. Strigoii ajungând la ușă a început să strige :

— Ei, ciaun, vino și deschide ușa !

— Nu pot că-s întors.

— Ei, oalelor, veniți voi și-mi deschideți.

— Nu putem că suntem întoarse.

Și tot așa până la opaiț, dar opaițul, când a voit să meargă, s'a stricat și n'a putut să ajungă nici el" (pag. 198).

Strigoii se mai cunosc și după aceea că au picioare ca de capră — ori de gâscă. Totodată au obiceiul de a se arăta adesea sub chip de călugări și a se preface în câini, în găini și alte dobitoace. Se leagă de oameni, dacă le răspunde cineva când îi întreabă ori îi strigă. De asemenea se zice că nu-i bine să chemi noaptea mâța sau câinele că poate aude vreun strigoi și o pățești. Când strănuți noaptea și-ți zice cineva *de bine* să nu mulțumești, că poate fi strigoiul și capătă putere de-ți suge sângele. Se zice de asemenea că strigoaicele iau mana vacilor și de aceea se pun brazde în stâlpii dela poartă în spre Sf. Gheorghe. Cine vede strigoii hătându-se, pățește rău : dacă le răspunde îi apucă la bătaie : de nu, rătăcește și dă în vreun

iaz ori groapă. Venirea strigoilor la locul de luptă se prevestește printr'un vuet ca de tunet (p. 264).

Se spune prin Iași că un strigoi, gospodar bun într'un sat, s'a spânzurat și la opt zile a început a eși și a se arăta la oameni. Venia și înjugă boii, înhămă caii, iar la cântatul cocoșilor piercă.

În Iași un om trecând într'o seară prin ograda bisericii Barboiu, vede că dintr'un mormânt ese un armăsar și începe a-l fugări. Omul a fugit în casa popei, și mai târziu a văzut, că armăsarul s'a dat de trei ori peste cap și s'a făcut cocoș, apoi la fugă după om, îl tot ciupea de pantaloni și-i zicea: Stăi, măi Ioane, să măi vorbim o leacă (pag. 320).

În județul Covurlui un om mergând la vin într'o hrubă, a sărit la dânsul un cocoș; i-a stins lumânarea și a început a-l ciupi. Mai mulți îi spuseră că în hrubă este strigoiu, un cocoș. După întâmplarea aceasta a fost bolnav mai multă vreme (pag. 351).

Din Borlești-Vărzari, Argeș:

Un flăcău nu se face strigoi până nu moare și după ce moare, se pune cu burta în jos în lemn (cosciug), se face roș și-i cresc ghiare la mâini și la picioare, se face tăcut și prinde necaz pe toate rudele lui, căutând să le omoare. Dacă voește cineva să facă vreun flăcău strigoiu, n'au decât să treacă peste mormântul lui fără să se întoarcă înapoi tot peste mormânt (p. 495).

Din Transilvania.

După moarte încă sunt primejdioși strigoii. Ei îndată ce mor, duc după dânșii și pe alții din sat. Holera, ciuma, anghina, se ivesc numai după ce moare un strigoi, etc. (pag. 500).

Și autorul *Psihologiei Etnice* încheie astfel: „Aceste concepțiuni copilărești care au izvorât spontan din imaginația rasei... ocupau și amuzau pe Polonezieni, adică îi turburau și-i împingeau la cruzime, dar nu exercitau nici o influență asupra dezvoltării lor naturale și intelectuale (pag. 261).

Nouă ni se par lucrurile altfel. Nouă nu ni se par lucruri de amuzat, jocuri cari le-au inventat oamenii spontan și le-au rămas apoi *pentru totdeauna!* Un om și cu atât mai mult un popor, și mai ales atâtea popoare, nu-și încarcă în spate pentru tot drumul vieții un bagaj așa de greu și așa de costisitor. Ca să le inventeze, n'a fost destulă numai imaginația și un capriciu momentan, căci nu e vorba numai că le-au inventat ci e vorba pentru ce le-a păstrat? A trebuit să fie o *pricină puternică*, atât ca să le inventeze cât și mai ales ca să le păstreze. Și această pricină puternică n'a putut să fie decât *frica, frică de morți, frică de strigoi.*

Și această frică trebuie să fi fost așa de mare, așa de puternică, așa de grozavă cum noi cei

de astăzi nu ne-o putem închipui nici pe a suta nici pe a mia parte.

Omul primitiv se temeă de șeful tribului ori al clanului când acest șef eră încă în carne și în oase, când îl puteă vedeă, îl puteă auzi și când prin urmare puteă fugi, puteă scăpă de el. Dar când acest șef crud și rău ajungeă să fie numai o umbră, nevăzută, nesimțită, cu mult mai rea și mai puternică decât cum eră când eră în viață, ce frică trebuie să fi simțit bietul om primitiv !!

Ce frică trebuie să aibă de ceva de care nu se puteă păzi nici într'un chip, de care nu știă pe unde vine, de unde o să ieasă !!...

Trebue să ne închipuim ce mare a fost această frică, dacă a intrat așa de adânc în oasele oamenilor că chiar astăzi, nu zic la noi, ci chiar în țări și la pōpoare civilizate, în mijlōcul minunilor științei, se păstrează încă credința în strigoi și în puterea morților.

Noi suntem împinși să judecăm faptele celor primitivi după sentimentele noastre de astăzi. Ne închipuim că cei primitivi se îngrijeau de morți și le dădeau de pomană mâncări, haine, le făceau puțuri de unde să aibă să bea apă, le doriau să le fie țărâna ușoară, și alte de acestea numai din iubire, numai de milă de ei !! Ne închipuim că îi momifiau, pentru ca sufletele să-și poată găsi corpul cât se poate de intact

la a doua înviere; căci noi ne închipuim că cei primitivi credeau ca noi într'un fel de a doua înviere.

Cei primitivi însă tremurau ca niște nenorociți de frica sufletelor morților, și grija lor erà să nu le înlesnească să-și găsească corpul, ci cum să facă să distrugă aceste suflete, cari de obicei se credeau a fi rele, sau puteau să devină rele. Ingroparea, arderea, distrugerea cadavrelor, mormintele cele adânci, cu ascunzători și cotoane ca ale Egiptenilor, movilele mari de pământ, pietrele de pe morminte, piramidele chiar, erau măsuri luate ca să sechestreze, să împiedice pe suflete de a-și mai lua corpul de acolo să vină cu dânsul la cei vii.

Și dacă la unele popoare nu se pune deosebită grijă pentru morți, pentru îngropare, la acele popoare nici nu există credința că sunt suflete răufăcătoare, adică nu există nici credință că există suflete.

Iar dacă se îngrijesc numai de morții din clanul lor, e că pe cei din clanuri străine nu-i cred că au suflet. Sufletul e numai al celor distinși, aleși! Cei străini nu sunt distinși.

Autorul *Psihologiei Etnice*, n'a dat nici o importanță fricei, s'a mulțunit să admită că oamenii le făceau toate acestea numai din milă pentru morți, altfel ar fi găsit negreșit mai multe exemple de frică, totuși exemple de acestea sunt

nenumerate. Iată ceva din : *Les Rites de Passage* ale d-lui *Arnold van Gennep*:

La Haida, se scoate cosciugul mortului din casă făcând o gaură în perete. Se face gaura în perete pentru ca sufletul să nu se mai poată întoarce în casă ¹⁾. Gaura se astupă repede și se face peretele la loc cum a fost.

Indivizii pentru care nu s'au îndeplinit riturile funerare, ca și copiii nebotezați ori fără nume, sau neinițiați, sunt destinați la o existență lamentabilă, fără să poată străbate vreodată în lumea morților, nici să intre în societatea de acolo. Aceștia sunt morții cei mai periculoși, ei ar vrea să vină în lumea celor vii, și din cauză că nu pot, de aceea se poartă față de dânșii ca niște străini vrăjmași. N'au mijloace de subsistență și de aceea caută să-și procure pe socoteala celor vii. În sfârșit acești morți fără loc nici foc, înceacă adese o arzătoare dorință de răzbunare. Astfel riturile funerare sunt în acelaș timp rituri folositoare : ajută pe cei vii să scape de niște *vrăjmași veșnici*.

Morții aceștia periculoși se recrută în chip diferit la diferite popoare. Pe lângă cei pomeniți mai sus, mai sunt și cei fără familii, sinucigașii, morții în călătorie, cei loviți de trăsnet, cei morți prin violare de *tabou*, etc. ²⁾.

1) A. V. Gennep. *Rites de passage* p. 224.

2) *Op. cit.* pag. 235.

Distrugerea cadavrelor cu arderea, putrezirea grăbită, etc., au de scop să desfacă compozanțele diverse, corp și suflet ¹⁾).

Astfel la întrebările noastre de mai sus : care au fost *pricinile* ce au împins pe membrii clanului să ajungă a fi solidari și să reglementeze anumite fapte ca răzbunarea morții, etc., răspunsul este : Pricinile toate se cuprind într'un singur cuvânt : Frica, și anume frica de morții cei răi, *frica de strigoi*.

Deci a fost clanul un laborator din care au eșit începuturile moralei, dar cauza care a împins clanul la această moralizare a fost *frica de strigoi*.

1) Op. cit pag 235.

ORIGINA POEZIEI IN FORMULELE DE MAGIE

Contra teoriei lui Ernest Grosse

Păreră noastră e că poezia își trage începuturile din formulele de magie.

Ca să dovedim acest lucru ne folosim deocamdată de materialul adunat de *Ernest Grosse*, în admirabila sa lucrare apărută în traducere franceză, în „Bibliotèque scientifique internationale”, sub titlul: *Les Debuts de l'Art*.

Lucrarea este foarte serioasă și meritorie, dar teoria asupra originii poeziei și chiar asupra originii artei nu se susține.

Ca să stabilească ce fel au putut fi cele dintâiu poezii, autorul caută să studieze poezia la popoarele în stare primitivă.

Innaintă de cercetarea acestor poezii, se întreabă mai întâiu dacă putem consideră ca *material sigur*, așa zisele poezii adunate dela diferitele popoare în stare primitivă, ca Australianii, Boschimanii, Esquimoșii, și dacă ajungem să

înlăturăm orice greșeală de notare a poeziilor primitive, suntem noi siguri că nu greșim când le traducem?

Și închee: „Ar fi nedrept ca cetitorul să ceară — dela această încercare — o descriere și o apreciere detaliată a poeziei primitive.

Te-ai fi așteptat ca autorul să ne prezinte un număr de poezii de pe la diferite popoare, să le studieze și să ni le compare cu ceeace numim noi astăzi poezie.

În loc însă de descripție și apreciere detaliată, în loc de un studiu asupra poeziei primitive, autorul ne dă o definiție. Autorul zice: Poezia este *exprimarea prin graiu a fenomenelor exterioare și interioare* sub o formă estetică și în *scop estetic* (p. 177). Și adaugă că această definiție cuprinde atât poezia subiectivă lirică, cât și pe cea obiectivă, epică și dramatică. Apoi mai adaugă că în ambele feluri de poezii, poetul caută să provoace sentimente și *nimic decât sentimente*, adică urmărește numai *scop estetic*. Și mai adaugă că prin definiție se deosebesc *poezia lirică* de exprimarea *nepoetică* a sentimentelor, și *poezia epică și dramatică* de descrierea didactică și emfatică; cu alte cuvinte adaugă că *nu orice exprimare de sentiment e poezie*.

Mai departe autorul umblă apoi să ne prezinte exemple de poezii dela popoarele primitive. Dar fiindcă bucățile ce ne pune înainte

nu prezintă de loc *forma estetică* de care se pomenește în definițiune, autorul s'apucă să ne dea la explicațiuni ca doar ar putea face ca forma *neestetică* să ajungă estetică și să se potrivească cu definițiunea. Lucrul nu e ușor de făcut. Dacă ai croit haina nepotrivită cu corpul, atunci ori trebuie să ajustezi haina ori să cio-pârtești corpul. Autorul și-a ales operația din urmă.

Iată exemplele date :

1. Cântece dela Botocudos din Brazilia :

- a) „Azi vânătoarea a fost bună, am vânat un animal;
„Avem ce mânca; carnea e bună, apa e bună“.
- b) „Femeile cele tinere nu fură nimic;
„Eu nu voi fura nimic!“
- c) „Șeful nostru n'are frică“.
- d) „Narrinyeri vin
„Narrinyeri vin
„Vor aduce canguru
„Ei merg repede,
„Narrinyeri vin“.

Și aceste „*simple fraze*“, după cum zice însuși, autorul vrea să ne dovedească că sunt poezii și că au formă estetică! Cum formă estetică?! Da, zice, au formă estetică pentru că primitivii: *le cântă*, întrebuițând *ritmul și repețirea*.

Cu acelaș drept cineva ar putea să susțină că sarea e saladă, pentru că n'ai decât să-i mai adaugi: verdeață, undelemn și oțet.

Autorul vreà să ne arate că începuturile poeziei sunt modeste; că sunt numai niște fraze simple și apoi cu încetul ajung să se îmbogățească, să se complice, etc.

Autorul se înșală. N'o să ne poată dovedi că numai din *sare simplă* se poate face saladă. Dacă n'are formă estetică, n'are! Poți să-i pui oricât cântec și ritm și repetiție. Va avea atunci cântec și ritm și repetiție, dar nu va avea formă estetică. Dacă se cere formă estetică trebuie s'o aibă însăși fraza ce cuprinde poezia.

Dar o condiție și mai anevoe de îndeplinit, care se găsește în definiția dată, e că exprimarea să fie făcută *numai în scop estetic* (p. 187, 188).

Intr'un loc autorul ne povestește că: „Grey, întorcându-se odată din Perth, mănă niște scoici *tabu*, fără să asculte de tovarășul său indigen Kaiber, care îl sfătuiă să nu mănânce și care în urmă își exprimă grija superstițioasă printr'un cântec pe care îl cântă până la o oră înaintată din noapte:

„Oh! de ce-a mâncat el scoicile,

„Acum magicienii vor face furtună și tunete

• „Oh! de ce-a mâncat el scoicile”.

Adică crede autorul nostru că nenorocitul acela de indigen, Kaiber, care a urlat noaptea până târziu de frica furtunei și a tunetului,

când îi tremură inima dintr'însul de frică, a urlat el în *scop estetic*?

„Nimic nu e mai accesibil omului decât propriile sale sentimente și de aceea poezia lirică este forma cea mai naturală a poeziei“. așa zice autorul (p. 178), și observăm că frica este în adevăr un sentiment, dar oare sub stăpânirea fricei omul se dă la poezie?

*François Lenormant*¹⁾ citează din „*Oriental illustrations of scriptures*” următoarele vorbe ale călătorului englez Roberts : „Poporul hindus are a face cu atâtea demoni, zei și semi-zei încât trăește într'o neconținută frică de puternicia lor... Noaptea, groaza hindusului se îndoește și numai la cea mai neînlăturată nevoie se hotărăște să iasă din locuința lui după apusul soarelui. Și când e nevoit să facă acest lucru, el nu se mișcă decât cu cea mai mare băgare de seamă și cu urechea în pază. *Repetă incantațiuni*, pune mâna pe amulete, mormăe *rugăciuni* în fiecare clipă”.

Iată ce face omul primitiv sub stăpânirea sentimentului de frică: *repetă incantațiuni*, *rugăciuni*, etc.

Și ceeace autorul nostru ia drept producțiuni estetice, drept poezii, sunt în adevăr *incanta-*

1) *La magie chez les Chaldeens*, etc. p.37.

șiuni, sunt *exorcizme*, sunt *rugăciuni*, sunt fel de fel de produse inspirate de practica magiei.

Astfel de produse sunt și toate bucățile pe care le citează autorul nostru. Să cercetăm vr'o câteva bucăți din acele cari pot fi înțelese și de noi. De pildă :

- 1) „Cangurul fugea iute,
 „Dar eu fugeam și mai iute.
 „Cangurul era gras,
 „Eu l-am mâncat.
 „Canguru ! Canguru !”

Autorul zice că prin acest cântec, vânătorul odihnindu-se seara lângă foc își amintește plăcerile vânătoarei.

Autorul face această încheiere probabil pentru că vorbele din cântec sunt la timp trecut.

Se poate foarte bine însă ca traducerea să nu fie exactă. Nu e ușor lucru să ghicești nuanța timpului unui verb dintr'o limbă care n'are de pildă, decât forma infinitivului.

Aci se poate foarte bine să fi fost *viitorul* sau cel puțin *prezentul*; dar în formulele magice : incantații, exorcisme, etc., în multe feluri de descânțece se întrebuițează trecutul, se prezintă acțiunea ca isprăvită, de pildă în descânțecele noastre :

„Sănicatu-m'am, 1)
 „Sculafu-m'am,
 „Mâncatu-m'am,
 „In ziua de Duminica mare
 „Dimineață
 „Masă mare făcut-am
 „Poftit-am
 „Pe toate sgăibuțele,
 „Pe toate bubuțele,
 „Iar pe bășica cea rea
 „N'am poftit-o”

(Descânțece de beșica cea rea) Ghedem, p. 358.

„A plecat (cutare)
 „Pe cale
 „Premare,
 „In raiul lui Iordan
 „La fântâna lui Bogdan”

(Descânțece de încleștat) Ghedem, p. 363.

„Făcut-a (cutare)
 „Masă mare
 „Peste mare
 „De-a trecut hotarele.
 „Acolo el a chemat
 „A chemat de-a ospătat
 „Bubele
 „Cu udmele”

(Descânțece de bube dulci) Ghedem, p. 365.

Astfel vânătorul nu se gândește la vânatul pe care *l'a mâncat*, căci acela nu-l mai intere-

1) Mi-am făcut semnul crucii.

sează, ci meneste, descântă ca să poată vână de aci înainte, mâine, un cangurù gras, pe care să-l mănânce.

Cântecul :

- 2) „Mazărea pe care-o mănâncă Albii
 „Aş vreà-o şi eu !
 „Aş vreà-o şi eu !

(p. 180)

autorul ne spune că acest cântec îl cântă un primitiv care vreà să mănânce din bucătăria europeană. Şi chiar se potriveşte, dar nu făcă poezie, ci un descântec ca să poată căpătà şi el mazăre de-a Albilor.

Despre această enumerare :

- 3) „Străpungeţi-i fruntea,
 „Străpungeţi-i pieptul,
 „Străpungeţi-i ficatul,
 „Străpungeţi-i inima,
 „Străpungeţi-i şalele,
 „Străpungeţi-i umărul,
 „Străpungeţi-i burta,
 „Străpungeţi-i coastele”.

(p. 180, 181).

Autorul zice că războinicii pregătindu-se de luptă îşi domolesc mânia printr'un cântec, gustând mai dinainte răzburarea ce-şi vor face în contra vrăjmaşului. Lucrul însă e altfel : Răs-

boinicii cu acest cântec menesc sau ursesc, descântă mai dinainte ca să poată birui pe vrăjmași.

Despre următoarele :

- 4) „Scut al lui Burru, măciucă și lance
 „Aduceți sabie de lemn a lui Bérrar.
 „Lată sabie de lemn a lui Waroll,
 „Cingătoare, franjuri, șorț al lui Boodan !
 „Săltați, săltați ! țintiți bine
 „Cu lancea de emu cu mănunchiu drept”.

(p. 181).

autorul zice că prin acest cântec primitivii se încurajează enumerându-și armele ; se vede însă destul de bine că e o formulă, un descântec care se spune pentru ca armele lor să iasă biruitoare.

Despre bucata :

- 5) „Alergați, deci, pentru totdeauna, sper,
 „La Sydney, la Sydney, pentru totdeauna

Adio !” (p. 181).

autorul zice că e o satiră îndreptată contra celor dintâiu agenți de poliție indigeni ; e însă în adevăr nu satiră, ci formulă magică de exorcism, blestem : îi blestemă să ajungă deportați la Sydney.

Asemănarea aceasta a satirei cu exorcismul, e datorită, după noi, faptului că *satira derivă din exorcism*.

Despre :

6) „O ce picior !

„O ce picior !

„Ah, băiatul cu șold de cangurù

(p. 181).

autorul zice că e cântec satiric, dar noi credem că trebuie să fie tot descântec, căci și satira trebuie să derive din descântec, și anume din exorcism.

Cuvintele :

7) „Întoarce-te, întoarce-te, oh,”

se cântă la plecarea unui amic, zice autorul. Noi credem că e un descântec de acele din care cu timpul a derivat formele simple de *urare*: *Călătorie bună, drum bun, să vii sănătos*, etc.

După versurile :

8) „Unde se duce corabia singuratică ?”

„Nici odată nu voi mai vedeà amicul”.

„Unde se duce corabia singuratică ?”

(p. 181).

Autorul zice :

„Când cel întâiu îndigen din Perth plecă în „Englitera, ceilalți cântau și repetau aceste trei

versuri (p. 181). Iar la plecarea unui indigen în țara de unde nu se mai întoarce nimeni, „cântau :

- 9) „Femei tinere :
 „Tânărul meu frate”
 Femei bătrâne :
 „Tânărul meu fiu”
 Tineri și bătrâni împreună :
 „Nici odată n’o să-l mai văd,
 „Nici odată n’o să-l mai văd”.

(p. 182).

După noi amândouă aceste bucăți (8 și 9) sunt descântece sau incantațiuni din care au derivat *bocetele*.

Chiar acestea, cum sunt aci, sunt bocete.

Deosebirea între bocet și descântec sau incantațiune câte odată e numai întrebuințarea timpului și a modului.

În bocet se zice :

Nici odată nu-l voi mai vedea,

sau :

Nici odată n’o să-l mai văd !

în descântec :

Nici odată să nu-l mai văd

sau :

. nu-l voi mai vedea

Astfel la noi, în „Bocete din Bucovina” :

„Din a tale sprâncenele
 „Cum vor crește viorele !
 „Din ai tăi dragi ochişori
 „Au să crească dalbe flori.

(Colecția Burada).

In *Descânțece d'a buba*:

Ești bubă albă
 Bubă neagră

Să fugi, să te duci.

(G. Dem. Teod. p. 358).

Formula magică primitivă, descântecul, din care a derivat bocetul, avea de scop să-l facă pe sufletul mortului să rămână acolo, în lumea morților, să nu se mai întoarcă la cei vii să le facă vr'un rău ca strigoi. Cu timpul ideile despre morți s'au schimbat și împreună cu ele și descânțecele au ajuns bocete care exprimă nu frică de mort ci părere de rău după el.

„Cea mai mare parte din versurile de acest fel, mai ales cânturile magice, ce se cântă la ceremoniile de conjurațiune și pentru a vindeca bolnavii, sunt de neînțeles pentru noi și probabil și pentru indigenii neinițiați”. Așa zice autorul, adică autorul vede foarte bine asemănarea acestor cânturi cu formulele magice, totuși nu în-

cetează a le crede deosebite de ele, a le crede poezii și nici de cum niște derivațiuni din formulele magice, ci creațiuni *pur estetice*. Și minunat de atâta simț estetic la primitivi, reproducând vorbele lui Boas, admiră înlesnirea cu care acești primitivi se inspiră.

„Mai fiecare esquimos, zice Boas, își are cântecul și aria sa. Aceste cântece tratează subiectele cele mai variate: *frumusețea verii*, gândurile și sentimentele poetului la diferite ocazii, de pildă, când *pândește o focă*, sau când e *sărat pe un tovarăș*: sau vorbind de un eveniment important, de o *călătorie lungă* (pag. 182—183)”.
 „182—183”.

Dar toate acestea arată că pretinsele poezii nu sunt de loc poezii, nu sunt de loc producțiuni cu *scop estetic*, ci din contră descântece cu *scop absolut practic*. Nu cântă *frumusețea verii* ci *descântă* ca să aibă o vară frumoasă.

Copiii noștri cântă următoarele versuri:

Fugi ploae călătoare
 Că te-ajunge sfântul soare.
 Și te-ajunge soarele
 Și-ți tae picioarele,
 C'un maiu
 C'un paiu
 Cu sabia lui Mihaiu.

Dar nu putem pretinde că aceste versuri alcătuiesc o poezie. Ele alcătuiesc un descântec.

Când pândește o focă pe care vrea s'o vâneze, primitivul nu-i face poezie ca să-i laude calitățile, ci un descântec care să-l ajute s'o găbjască.

Când e supărat pe un tovarăș, nu-i face poezie, ci un exorcism, un blestem, ca să scape de el.

Când e vorba de o călătorie lungă, face o *urare*, adică tot un descântec.

Și mai departe autorul zice :

„Forma poetică a cântecelor este strict regulată : ele sunt împărțite în versuri de diferite lungimi care alternă în mod regulat”.

Dar regularitatea aceasta arată tocmai că sunt de origină magică. Regularitatea aceasta arată că ei posed anumite forme sau calapoade de formule magice pe care la nevoie le încarcă, le umplu cu materialul de care au trebuință. Și ceeace autorul reproduce după Boas, că fiecare esquimos își are cântecul și aria sa, arată acelaș lucru, adică fiecare esquimos își are calapoadele sale magice.

10. La pag. 184 autorul ne dă o bucată despre care zice că e o descripțiune lirică a unui aspect al naturei, a norilor adunați împrejurul unui vârf de munte. Autorul zice că bucată aceasta e de o raritate mare, dacă ținem samă de gradul de civilizație a Esquimoșilor. Totuși după părerea noastră nu e descriere lirică ci pur și simplu un descântec pe care îl întrebui-

țează Esquimoșii când vor să aibă vreme bună, ori când vor să alunge o furtună.

Iată descrierea :

„Marele munte Koonak colo la Sud — îl văd.

„Marele munte Koonak colo la Sud — îl privesc.

„Lucirea strălucitoare la Sud colo — o admir.

„Dincolo de Koonak — se întinde ceeace cu-

„prinde spre Sud-Koonakul. — Privește cam la

„Sud — ei (norii) se ridică și se schimbă. Pri-

„vește, cum spre Sud — ei se înfrumusețează

„unul pe altul, în timp ce el (vârful) e acoperit

„dinspre mare — de nori rătăcitori, — acoperit

„spre mare de nori cu frumoase fețe”.

Și aci (pag. 185) autorul nostru insistă din nou că aceste compoziții nepoetice ale primitivilor sunt totuși poetice pentru că sunt întocmite în vorbire ritmată. Autorul nu ține seamă că ritmul vine tot dela formulele magice, de unde l-a luat și poezia.

Ne oprim un moment asupra magiei.

François Lenormant vorbind despre marea scriere magică regăsită de Henry Rawlinson și după care scribii lui Assurbanipal au tras mai multe copii, zice că forma conjurațiunilor contra spiritelor răufăcătoare e foarte monotonă. Incep printr'o *enumerare* a demonilor pe care trebuie să-i biruiască conjurațiunea; *califică* puterea lor și-i *descriu* efectele. Urmează apoi *dorința* de a-i vedea respinși, ori de a fi apărat

de ei. Această dorință, e prezentată sub forma afirmativă. În sfârșit formula se termină prin *invocațiunea misterioasă* care îi dă eficacitatea : *Spirit al cerului adu-ți aminte. Spirit al pământului adu-ți aminte.* Singură această formulă e necesară și nici odată nu lipsește; se adaugă însă câte odată invocațiuni asemenea și la alte spirite divine ¹⁾).

Iată un exemplu de conjurațiuni contra dife-riților demoni, boale și acțiuni rele, ca dedi-ochiul :

„Pesta și febra care desrădăcinează țara —
 „boala... care devastează țara, rele pentru corp,
 „vătămătoare pentru măruntae — demonul cel
 „rău, *Alal* cel rău, *Gigim* cel rău, — omul rău-
 „făcător, ochiul cel rău, gura cea rea, limba
 „cea rea... să ieasă din corpul lui, să ieasă din
 „măruntaele lui.

„Pe trupul meu nici odată nu vor pune stă-
 „pânire, — înaintea mea nici odată nu vor
 „face rău, nici odată nu vor merge pe urma
 „mea, — în casa mea nici odată nu vor intra, —
 „sub acoperământul meu nici odată nu vor pă-
 „trunde, — în casa mea de locuit nici odată nu
 „vor intra.

„Spirit al cerului adu-ți aminte ! Spirit al pă-
 „mântului adu-ți aminte” ²⁾).

1) *La Magie chez les Chaldeens*, p. 15.

2) *Lenormant*, op. cit. p. 18.

Ca tip de *formulă simplă* iată *conjurația* contra celor șapte demoni de sub pământ, numiți *maskim*, care erau socotiți în numărul spiritelor celor mai rele :

„Cei șapte, cei șapte, — în adâncul adâncului
 „cei șapte, — urâciunea cerului, cei șapte, —
 „care se ascund în adâncul adâncului și în mă-
 „runtaele pământului, — nici bărbați, nici fe-
 „mei, — ci robi îngenunchiați, — neavând soții,
 „nefăcând copii, necunoscând nici rânduiala nici
 „binele, — neascultând rugăciunea, — viermăno-
 „șie care se ascunde în munte, — vrăjmaș al
 „zeului *Ea* — pustiitori ai zeilor, — sprijinatorii
 „turburărilor, puternici prin silnicie, — făptașii
 „vrăjmășiei.

„Spirit al cerului adu-ți aminte¹⁾).

Nu e nevoie să arătăm în ce cazuri se întrebuițau formulele magice. E destul să spunem că se întrebuițau aproape în toate împrejurările vieții, chiar în cele mai ordinare; căci în toate cazurile oamenii își închipuiau că aveau nevoie ori să înlătore spiritele rele, care puteau să le strice, ori să cheme spiritele bune ca să le ajute.

Aceste incantațiuni se ridică la o adâncă antichitate... „Cunoștința lor completă nu puteau „s'o aibă decât preoții magicieni... dar *fiecare*

1) Lenormant, op. cit. p. 18.

„om trebuià să știe câteva pentru împrejurări” 1). Vechimea lor este așa de mare că au avut tot timpul când să li se uite scopul lor practic și să ajungă a fi luate numai ca producțiuni artistice.

Iată după Lenormant câteva formule magice care se pot confundă ca imnele, cu odele, cu psalmii, cu cele mai alese poezii lirice.

Iată una contra mușcăturii de șarpe, înscrisă într'un papyrus dela Louvre, care, închis într'un fel de cutie se purtă ca talisman.

„Ea 2) este Sat, aspida, șarpele răufăcător al
 „cărui venin este arzător. Cel ce vine să se bu-
 „cure de lumină să fie ascuns! Cel ce locuește
 „în Theba s'apropie de tine, lasă, rămâi în lo-
 „cuița ta! Eu sunt Isis, văduva sdrobită de
 „durere. Tu vrei să te ridici împotriva lui Osiris;
 „el e culcat în mijlocul apelor, unde mănâncă
 „peștii, de unde beau pasările, unde mrejele
 „își ridică pescuitul, în timp ce Osiris e culcat
 „în suferință.

„Tum, Domnul Heliopolii, inima ta este în-
 „destulată și triumfătoare. Cei din mormânturi
 „sunt în aclamațiuni; cei din cosciuge se dau
 „la veselie, când văd pe fiul lui Osiris răstur-
 „nând pe vrăjmașii tatălui său, primind co-
 „roana albă a tatălui său Osiris — și lovind pe

1) Ibid. p. 38.

2) Ea = zeitate.

„cei răi. Vino ! Ridică-te, Osiris-Sap, căci vrăj-
„mașii tăi sunt doborâți ¹⁾).

Iată o incantație contra crocodililor, dintr'un
manuscris din timpul dinastiei XIX. Ea sea-
măna foarte bine cu un *psalm*.

Acî omul se aseamăna cu diferiți zei, ca să
însăimânte pe crocodili.

„Nu fii împotriva mea ! Eu sunt Amon. Eu
„sunt Anhour, bunul păzitor. Eu sunt marele
„maestru al spadei. — Nu te ridică, eu sunt
„Mouth. Nu încercă să surprinzi, eu sunt Set.
„Nu întinde cele două brațe ale tale, asupra
„mea ! Eu sunt Sothio ! Nu mă atinge ! Eu
„sunt Sethu !

„Atunci cei ce sunt în apă nu es, cei eșiți
„nu intră în apă ; — și cei ce rămân a pluti pe
„apă — sunt ca niște cadavre pe valuri ; și gura
„lor se închide, — cum s'au închis cele șapte
„taine — c'o închizătură veșnică". — (Lenormant
op. cit. pag. 87).

Iată o *formulă* în care încantatorul se identi-
fică cu Horus cerând ajutor la Isis și Nephthys
contra pericolelor ce puteau să amenințe pe un
egiptean într'o casă de țară. *Lenormant*, (op.
cit. pag. 88).

„O tu pe care glasul paznicului te întoarce, —
„Horus a rostit cu glas încet invocația „Țară" ! —

1) *Lenormant*, op. cit. p. 86.

„Aceasta zisă, animalele care-l amenințau s'au dat înapoi.

„Isis buna mea mamă să rostească invocația, precum și Nephthys sora mea! Să stea ele în fafte mântuitoare, — la sudul meu, — la nordul meu, — la apusul meu, — la răsăritul meu! Pentru ca pecetluită să fie gura leilor și a hienelor, — capul tuturor animalelor cu coadă lungă, — care se hrănesc cu carne și beau sânge; — pentru a le ului; pentru a le lua auzul; — pentru a mă ține la întuneric; — pentru a nu mă pune în lumină; — pentru a nu mă face văzut, — la orice clipă din noapte!”

Egiptenii cred că formelele au atâta putere că ele se impun și zeilor celor mai puternici. Zeul chemat pe adevăratul său nume nu poate rezistă.

Iată o evocațiune care se adresează chiar lui Amon :

„Scoboară! Scoboară! Stânga cerului, stânga pământului!

„Acum se 'nalță rege, viață, sănătate, putere : — el a luat coroana întregii lumi. — Nu-ți astupă urechea.

„Șerpii cu mersul ponciș, — să-și închiză gurile. — Și orice târtoare să rămână amestecate cu pulbere. O Amon”.

Altă formulă din papyrusul Harris în care se vede importanța magică a numelui Zeilor :

„Vino la mine, vino la mine ! O tu care ești neschimbat pe milioane și milioane de ani, — O Noum, fiu unic, — zămislit eri, născut astăzi ! Cel ce cunoaște numele tău e cel ce are șaptezeci și șapte de ochi și șaptezeci și șapte de urechi.

Vino la mine ! Glasul meu să fie auzit cum a fost auzit noaptea glasul marei găște Nakak ¹⁾.

Eu sunt Bah cel mare ²⁾.

Numele zeului rămâne secret ca să nu abuzeze de el oricine. Se credeă la nevoie să se păstreze numele vechiu chiar când magicianul nu înțelegeă limba din care a venit acel nume — altfel nu aveă efect. De aceea cu timpul s'au adunat în formule fel de fel de nume nu numai străine ci chiar bizare, formate prin corupție de limbă și fantezie ³⁾

Iată un imn care cheamă pe soare în ajutor :

„O tu care faci să se risipească minciunile, care împrăștii influențele rele ale minunilor, ale augurilor, ale prezicerilor stricătoare, ale visurilor, ale arătărilor rele, — tu care zăpăcești urzirile rele, tu care duci la *perzare* oamenii și țările care se dau la farmeci și la rele. — Eu am închis înaintea ta în movila ridicată de grăunțe chipurile lor — (chipurile demonilor).

1) Gâsca zeului Seb, care a făcut oul pământului (Lenormant)

2) Personaj asimilat lui Hapi, zeul Nilului (Lenormant).

3) Op. cit. p. 94, 95.

Nu lăsa să se ridice cei ce fac vrăji și sunt împetriți. — Zeii cei mari care m'au creat să-mi ia mâna! — Tu care îmi vindeci fața, sprijine-mi mâna, sprijine-o, doamne, lumina luminii, Soare ¹⁾).

Un început de *imn*:

Soare, tu strălucești în adâncul cerurilor; tu deschizi zăvoarele care închid cerurile înalte; tu deschizi poarta cerului. — Soare, Soare, spre fața pământului întorci fața ta; Soare deasupra feței pământului tu întinzi ca un acoperământ nesfârșitul cerurilor ²⁾).

Un alt început compus pentru *vindecarea* unei oale :

„Domn mare din mijlocul cerurilor înalte vine
„strălucirea ta; erou viteaz Soare, din mijlocul
„cerurilor înalte vine, vine strălucirea ta, etc. etc.

Imn adresat apelor care curg pe pământ :

„Ape sublime, (apele Tigrului), ape ale Eu-
„fratului, care curg în locul lor, — ape care se
„adună în Ocean fiicele Oceanului care sunt
„șapte, — ape sublime, ape roditoare, ape stră-
„lucitoare, — în fața tatălui vostru Ea, în fața
„mamei voastre, Soția marelui pește să fie su-
„blimă, să fructifice, să strălucească, gura rău-
„făcătoare și stricătoare să n'aibă putere. Amin”.
p. 168).

1) Op. cit. p. 164, 165.

2) Idem p. 165, 166.

Imn care invoacă fluviul ca zeu special și personal.

„Zeu Fluviu, care împingi înainte ca muchea
„unei corăbii, respingi dinaintea lui peaza cea
„rea, asemănătoare unei fiare îngrozitoare

„Soarele la răsăritul lui să împrăștie întunerecele.

„In casă nici odată nu vor avea putere. — Peaza

„cea rea să se ducă în *deșert* și în locurile înalte.

„Peaza cea rea, spirit al cerului adu-ți aminte !

Spirit al pământului adu-ți aminte !

„Amin. Peaza cea rea care se întinde pe pământ,
„Zeule Fluviu, sfărâmă-o ¹⁾).

Nu știm dacă frumosul derivă din util, după cum crede Herbert Spencer, dar poezia privită ca o creațiune, ca un fapt concret, derivă cu siguranță din magie, care pe vremuri a fost pentru oameni tot ce putea fi mai util.

Imnele sau odele și psalmii care alcătuiesc poezia veche cultă, păstrează în totul tăetura formulălor magice. Aproape în întregime păstrează această tăetură și bucățile lirice pe care le întâlnim în cărțile cultului sub numire de molitve, rugăciuni, acatiste, etc. Aceste forme au servit de model poeziilor lirice culte moderne.

In producțiunile populare, românești, de pildă,

1) P. 168—169.

ceeace s'a păstrat în popor din formulele magice, le întâlnim sub diferite forme mai mult sau mai puțin schimbate. Astfel avem:

1. Puțin schimbate: *descântecel*.
2. Mai mult schimbate: *formulele dela jocurile de copii*.
3. *Bocetele* care sunt o derivare din partea descriptivă, sau din acea parte a formulelor magice care coprindeă enumerarea.

Din această parte descriptivă avem ca imitațiune cultă *poezia descriptivă modernă și pastelul*.

4. *Colindele și plugușorul*, derivare a părții narative din incantațiuni.

De aceeași natură cu plugușorul și colindul e și *epopeea*, cea numită naturală și ca imitațiune și cea cultă.

Intr'un studiu anterior am arătat că *plugușorul și colindele* sunt de natura descântecelor, adică derivate din formulele magice.

Altădată vom arăta mai pe larg derivarea acestor feluri de poezii din formulele magice. De asemenea vom arăta cum din practica magiei au derivat *găteala* (la parure) *vopsirea sau pictarea corpului, taluatul, ornamentarea, sculptura, desemnul, scrisul, pictura, dansul și muzica*.

Tot urmă din practica magiei sunt și ouăle roșii sau ouăle încondeiate.

PLUGUȘORUL DESCÂNTEC

Mai toți câți au scris la noi despre plugușor, au avut grijă să spună că e de origină romană; ba, unii nu s'au lăsat până ce n'au pus într'însul și pe *Bădica Traian* sau *Troian*; dar nimeni n'a întrebat de ce natură e plugușorul.

În: *Noțiuni despre Plugușor*¹⁾ G. Dem. Teodorescu ne dă o lămurire negativă:

„*Plugușorul nu face parte din poezia lirică*”. Iar mai departe zice: „*Ca simplu recitativ el se aseamănă cu practicile uzitate în țările latine spre a ură abundanță recoltă*”.

Să cercetăm plugușorul.

- Luăm bucata intitulată: *Plugul*, din colecția G. Dem. pag. 141.

Iată ce cuprinde, în rezumat:

1) *Poezii Populare Române*, pag. 138.

I. *Introducere.*

„Bună vremea la boeri ca D-stră. De câte ori am venit tot la masă v'am găsit... Ospătarea vă urmați și la noi să ascultați”.

II. *Povestire.*

„Plecat-a (cutare)...”

Observăm că cuvântul *cutare* aci trebuie să țină locul numelui *gazdei* adică a stăpânului casei unde urează cu plugușorul. În Moldova se zice de obicei :

A plecat *Jupânul gazda.*

Reluăm *povestirea*:

„Plecat-a (cutare) într'o sfântă joi, la plug cu douăzeci și patru de boi... la câmpul vărat... unde-i bine de-arat... Arară... cât cu ochii cuprindeă... grâu de vară semănă... pân se săturară. Apoi trase plugul de perete și boii la iarbă verde, pogonicii în sat la fete.

* * *

(Cutare) cu grija de casă... gândi una, gândi două... gândi la negru 'nfrânat cum e bun de 'ncălecat... chiamă șoimii... și plecă la vânătoare și 'n treacă mi se abate și pe la ăl grâu de vară...

Grâuulețul lui de vară... față de copt își făcea.

El de pe cal s'aplecă, două-trei fire smulgea și în palme le frecă... Grâul numai de secerat...

El văzându-mi-l așa... se duse 'n târg la Bârlad... cumpără nouă oca de făr și alte de oțel... Se duse la țiganul Stan, din sat dela Gologan... care... numai cât în vorbă se da secerile și găteă.

* * *

(Cutare) se duse acasă, chemă nepoți,... finiceii... neveste și fete cu ce D-zău mai dete.

Puse masă 'n ospățare, dar voinicul ăl mai mare nici din masă nu luă, ci la seceră 'mi plecă... Cu dreapta trăgea, cu stânga pologea: din polog snopi, din snopi clae făcea, din clae față de arie. Apoi se duse la Străgălia, că acolo eră hărăghelia. Cumpără nouăsprezece jugani... Cu picioarele treerau, cu genuchele 'ntorceau, cu urechile 'n saci turnau, baniți nu mai trebuiau. Umplu buți și boloboace, n'avu grâului ce face. Umplu care... și porni... la moară...

...Morarul priceput... așeză moara la făină...

Când fusese moara așezată
 Se uită să vadă
 De curge făină curată;
 Dar nu curge făină curată
 Ci dur și mărgăritari
 In curțile dumnea-voastre,
 Boeri mari.

* * *

(Cutare) luă 'ntr'o băsmăluță numai făină de tărâțe și-o duse la dalba-i jupâneasă... Ea... se duse din casă 'n casă și căută o sită deasă să facă un colac mare și frumos cum e fata lui Christos, să fie plugarilor de folos. Se mai duse din cămară în cămară și găsi și-o sită rară să facă un colac de secară să-l dea la fete 'n cămară. Că se bat de alaltă seară..."

III. Încheiere.

„Noi, boierilor, am mai ură, dar ne e c'om înseră... și nu suntem de ici-colea... și avem să trecem lunci și văi adânci... *Rămâneți, boieri, sănătoși. La anul să vă găsim mai voiși*”.

Introducerea, povestirea și încheierea sunt părțile cari alcătuiesc plugușorul. Partea principală este povestirea.

Introducerea lipsește de cele mai multe ori. Încheierea lipsește și ea câte odată, ori cel puțin e foarte redusă.

Ceeace nu lipsește de obicei într'un *plugușor adevărat popular*, cât de redus, oricât de simplu, este partea din povestire care zice :

Și nu curgeă făină
Și curgeă aur și mărăgăritari
In curțile dumneavoastră,
Boeri mari.

Această parte adeseori rămâne ca încheiere, când încheierea obișnuită lipsește, sau mai bine zis, plugușorul se încheie cu ea.

Am văzut apoi că încheierea de mai sus cuprinde un fel de felicitare de despărțire :

Rămâneți, boeri, sănătoși.

La anul să vă găsim mai voioși.

Câte odată, adică în unele plugușoare, această felicitare se prezintă ca o formulă de *incantație*, ca o **menire**. De pildă.

În varianta lui V. Alexandri :

Câte pae sus pe casă,

Atâța galbeni pe masă;

Câți cărbuni în cel coptor,

Atâța mândri gonitori;

Câte fire în manta

Atâtea vaci a-jătă ¹⁾

În varianta din Bucovina a lui Sim. Fl. Marian :

.....
La mulți ani cu sănătate

Să vă fie de bine

Ziua Sfântului Vasile,

Dumnea-Voastră 'n bucurie

D'acum și până 'n vecie... ²⁾

1) G. Dem., pag. 145.

1) G. Dem., p. 154.

In varianta T. T. Burada :

Rămâi, jupâne, sănătos...
 Câte pae pe casă
 Atâția lei pe masă ;
 Câte petre la fântână,
 Atâtea oale cu smântână ;
 Câte trestii grase,
 Atâtea vaci lăptoase ¹⁾

Iată mai jos câteva descânțece din diferite localități :

Descânțecele cuprind de obicei : I) o parte narativă, II) o parte alcătuită dintr'un exorcism sau blestem și III) o formulă de *incantațiune* sau **menire**.

Dăm aceste descânțece desfăcute în părțile din cari sunt alcătuite.

DESCÂNTECE DE DIOCHI.

1. *Din Romanați, com. Soreni.*

I

Păsărică albă, codalbă,
 Pică 'n ceri, pică 'n pământ,
 Pică 'n piatră nestrămată ;
 Piatra nu putea răbdă
 Și'n patru crăpă.

1) Ibid., 156.

II

Așă să crape ochii
Deochetorilor,
Gânditorilor
Strigoilor
Strigoaicilor

III

Să rămâe (cutare) curat
Luminat
Ca roua 'n câmp
Ca steaua 'n ceri¹⁾.

2. *Din Putna, com. Găgești.*

I

Pasăre albă cudalbă
Din ceri sbură
Pi chiatră crăpată se pusă.

II

Să crăpi ochii cui o diochet (pe cutari).
De-a hi (cutari) diochet di fumei,
Să-i crăpi țitili;
Di-a hi di fatâ mari
Șâ-i chici coadili.
Didiochi cu 'ntâlnitură,
Didiochi cu pocitură
Didiochi cu săgitătură

1) Graiul nostru I, 82, 83.

Didiochi cu trimăs
 Didiochi cu friguri
 Didiochi cu ciasu cel rău

III

Să rămâi (cutari) curat, luminat,
 Ca Dumnezeu ci l-a lăsat ¹⁾

3. *Din Covurlui, Galați.*

I

Chicat-a trii chicături din ceri
 Una di gin
 Una di ied
 Ș'una di diochi
 Cini-o mâncat iedu
 S'o săturat ;
 Cini-o băut ginu
 S'o îmbătat ;
 Diochiturile și pociturili
 Din inima lu (cutari)
 O crăpat,
 Din inimă,
 Di supt inimă,
 Din rânză,
 Di supt osânză,
 Din sfârcu nasului
 Din fața obrazului

1) Ibid., I, 279, 280.

II

(Cutari) sâ râmâi curat

Luminat

Ca maică-sa ci l-o născut,

Ca auru, ca argintu strecurat ¹⁾.

4. *Din Covurlui, com. Independența.*

I

M'am sculat marț dimineța

Bună, sănătoasă,

Grasă și frumoasă.

M'am uitat sâ văz soari răsărind

Și-am văzut Muma-pădurii viind,

Ca o iapâ nichezând,

Ca o scroafă găfâind.

Și, cum a vinit, cu gura m'a luat,

In pământ m'a trântit.

Frica 'n trup băgatu-mi-a.

Sângili suptu-mi-a

Oasăli sdroghitu-mi-a

Carnea mursăcatu-mi-a,

Mânăli legatu-mi-a

Chicioarili 'nchedicatu-mi-a,

Limba încurcatu-mi-a,

In stobor di cameși 'nfășuratu-m'a

Piști drum m'a aruncat,

M'a făcut din om neom.

A țipat și s'a văicărit

Nimeni nu l'a auzit

1) Ibid., 317.

Numai Maica Mariia, sfânta Maria,
 Jeos din ceri s'a scoborit
 Pi-o scarâ di argint
 Ş'a întreat : „ce ţi-i? ce ti vaiţi?
 — Cum n'oi ţipâ şi nu m'oi vâită
 Câ m'am sculat bun sănătos,
 Gras şâ frumos
 Să văz soari răsărind
 Ş'a văzât Muma-Pădurii viind
 Ca o iapă nichezând
 Ca o scroafă gâfâind
 În gurâ m'a luat
 Jeos câ m'a trântit.
 Frica 'n trup băgatu-mi-a
 . . . etc. etc.
 Limba încurcatu-mi-a.
 — Nu ţipâ, nu ti vâicârâ
 Curând la (cutare) ¹⁾
 Şi ea (descântătoarea) cu foc şi cu tămâe
 Şâ cu topor (o veni?)
 Qasâli s'or dizdroghi,
 Carnea s'o dismăcilări,
 Frica din trup ţi-o eşi
 Mânâli s'or dislegâ
 Chicioarele s'or dischedicâ
 Limba s'a discurchâ.
 Cu toporu-i tăiâ
 Cu tămâia-i tămâiâ
 Cu manâli-oi luâ
 Pişti mări negri-oi aruncâ,
 Toată boala lui
 Toată frica lui

1) Descântătoarea.

Toată lichitura lui
 Din inimă, di supt inimă,
 Din criiru capului,
 Din sfârcu nasului,
 Din fața obrazului
 Să rămâe curat, luminat
 Ca Dumnezeu ce l-a lăsat.

IV

Discânticu di la mini
 Șâ leacu di la Dumnezeu¹⁾.

4. *Din Tecuci, com. Cosmești.*

I

Pasăre albă, codalbă,
 Din cer s'a coborît,
 Din arichi o bătut
 Trii chicături de sânge o chiecat.

II

Să crape deochiu
 Cui o diochet pe (cutare)
 De-o hi diochet de față mare
 Chice-i cosița,
 Plângă de pe dânsa
 Di-o hi deochet de femee
 Să-i crape țâțele,
 Plângâi pruncu,

1) *Ibid.* 329—331.

Plângă de pe dânsa,
Deochi di hină
Deochi de vecină,
Deochi de fată mare.

III

Fugiți deochi dintre ochi
Să rămâe (cutare)
Curat, luminat,
Ca argintu strecurat,
Ca maică-sa ce l-a fapt,
Cum Dumnezeu pe pământ l-a lăsat ¹⁾.

6. *Din Fălciu, com. Vulcani.*

I

Di hi diochet fi fimei crapi-i țâțâli,
Curgâ-l laptili.
Di hi diochet di fată chici-i gâțâli ²⁾.
Di hi diochet di câmp, sâ sâ usuci.
Di hi diochet di codru
Să-i chici frunza.

II

Sâ rămâi (cutare?) curat,
Luminat
Ca argintu strecurat
Ca maică-sa ci l-o făcut,
Ca Dumnezeu din ceri ci l-o lăsat ³⁾.

1) Ibid. 394—395. 2) Ibid. 505. 3) Cozile.

7. Din Țara Oașului Boinești.

I

Să luă (cutare) pe cale, pe cărare
 Să-ș imble imbletele,
 Să-ș îngrijască grijetele.
 Șă să timpcină
 Cu deoci de cină,
 Cu deoci de vecină
 Cu deoci de mniază-noapte,
 Cu deoci de ceas de moarte.
 Să cântă, să vaetă,
 Nime 'n lume n'audzâ.

II

De-o hi deociat bărbat
 Curat, necurat,
 Boreasă curată, necurată;
 Fecior curat, necurat,
 Fată curată, necurată,
 Pruncă curată, necurată,
 De-o hi deociat oci oacheș,
 De-o hi deociat oci mnerâi
 Oci căpriei, oci târcați,
 Oci de muroi, oci de strigoi;
 Deoci de nouăzeci și nouă de feluri,
 Deoci prin mirături,
 Deoci prin rânzături,
 Crapele țigăle, meargă-le sângele
 Că eu nu le-am descântat.
 Dumnezeu leac le-o dat.
 Din gura mea, din limba mea,

Voi moși, băloși
 Nu vă mirați, nu vă ciudiți,
 Că (cutare) nu vi-i dătoare
 Nici cu masă, nici cu casă
 Nici cu pat, nici cu bărbat.
 Ce mereț în mare, c'acolo este
 O mreană mare, solz pe sâne n'are
 Carnea i-o mâncați, sângele îl beți.

III

(Cutare) să rămâe curat, luminat
 Ca maică-sa ce l-o zidit.
 (Cutare) să rămâe curat
 Ca maică-sa ce l-o făcut
 Să rămâe curat ca argintu măsurat,
 Ca laptele strecurat.
 Atâta să ție deocetura
 Câtâ-i amuia ¹⁾ sară ²⁾.

8. *Din Transilvania. Vidra-de-Sus, comit. Turda
 Arieș.*

I

Măergând George 'n cărarea lui
 Să tâlni cu nouă făr-măcătoare
 Cu nouă pocitoare, cu nouă geocitoare,
 Și-l făr-măcară, și-l pociră
 Și-l geociră și tăt nu să săturară.
 Cuzman Deamin liaçu lu George !
 Du-ce 'n pciatra Macelui !
 Da mărgând George 'n cărarea lui
 Să tâlni cu Sânta Mariea.

1) Acum. 2) Ibid. II, 70.

Mariea cu poaliele, mânecilie sufulcate
 Il întrăbă: Da, ce ți-i ție George?
 Mărgând în cărarea mea, m'am tâlnit
 Cu nouă fărâcătoare, nouă pocitoare.
 M'o fărâcăcat, m'o pocit, șâ m'o geociat,
 Și tăt nu s'o săturat.
 Du-ce 'n pciatra Macelui!

II

De-i bărbat crăpe-i boa.....,saie-i oci,
 Rupă-i-se băerile inimii,
Iară George răsae, trăcsae ca un aur nemăsurat,
Ca D-zo ce l-o dat,
Din pânçeșile mâne-sa.
 Cuzman Deamin liacu lu George!
 Du-ce 'n pciatra Macelui!

De-i muere, crepe-i țâțâle, pcice-i cosâțâle,
 Rupă-i-se baerile inimi, sae-i oci;
Iară George răsae trăcase ca un aur nemăsurat,
Ca Dumnezo ce l-o dat din pânçeșile mâne-sa.
 Cuzman Deamin liacu lu George!
 Du-ce 'n pciatra Macelui!

De-i ge fice mărunțele sau ge copcii marunței,
 Să le crepe călcăele, să le curgă sânșile;
 Sa-i-le oci, rupă-i-se baerile inimi;
Iară George răsae, trăcsae ca un aur nemăsurat,
Ca Dumnezo ce l-o dat din pânçeșile mâne-sa.
 Cuzman Deamin liacu lu George!
 Du-ce 'n pciatra Macelui!¹⁾

1) Ibid. II, 126—127.

9. *Din Bănat, Borloveni.*

I

A pliecat (cutare) în caile, în cărare,
Să 'ntâlni cu patru gigiochiuri în calie.

* * *

Dacă o fi giochiat ge om
Să fie ge răsul oamenilor ;
Dacă o fi ge muere, să-i crape țâțele,
Să fie ge răsul muerilor ;
Dacă o fi ge fată mare să-i pișe cosățâlie,
Să fie ge răsul fetșelor.
Șâ din vorbilie alia, Maica Maria s'o milostivit
Șâ cu poala l-o cuprins, și cu sufletu l-o suflat.
Șâ tăce gigiochiuri, șâ mănături, șâ pocituri
Li-au măturat
Șâ l-o lăsat curat ca steaua șerului
Șâ ca poala Sântă Maichi Marii¹⁾.

Din cele nouă descântece pe care le-am citat,
numai unul, unul din cele scurte — cel din
Fălciu — nu cuprinde povestire. Ba, se găsesc
chiar descântece alcătuite numai din povestiri.
Așa este descântecul din Covurlui, com. Inde-
pendența, descântece de cele mari.

1) Ibid. II, 143.

Și nici n'are nevoie descântecul de altă parte decât de povestire.

D-l Arnold van Gennep, făcând clasificarea riturilor zice: „*Sont rites sympathiques ceux qui se fondent sur la croyance à l'action du semblable sur le semblable, du contraire sur le contraire, du contenant sur le contenu et réciproquement, de la partie sur le tout et réciproquement, du simulacre sur l'objet ou l'être réel et réciproquement, de la parole sur l'acte*¹⁾).

Și în: Mithes, Cultes et Religions:

„*Souvent, par exemple, lorsqu'on a besoin de pluie, le sacrifice imite le phénomène même qu'on a désiré voir se produire*²⁾).

Pe astfel de credințe sunt bazate la noi, *paparudele, caloianul* și câte altele, care sunt *rituri simpatice magico-religioase*.

Se măsură un om, ori se măsură umbra unui om și trestia ori bățul cu care s'a măsurta se pune într'un zid. Poporul crede că omul trebuie să moară și sufletul lui să se facă stafie care să păzească zidul. Se face un chip de om de ceară sau de pământ și vrăjitoarea îl înțeapă cu cuțitul zicând: „*Nu înțep ceara sau lutul ci înțep pe cutare*” și cutare trebuie să sufere urmările reale ale înțepării.

1) Rites de Passage, 4-5.

2) Andrew Lang. pag. 207.

În descântecul de mai sus, din Covurlui, com. Independența, când se zice că :

„Descântătoarea cu toporul, cu tămâea, cu
 „mânele *o luă și-o aruncă* toată boala lui (cutare)
 „și frica lui și lichitura lui, din inimă, de sub
 „inimă, din creerii capului, din sfârcul nasului,
 „din fața obrazului, *să rămâe* (cutare) curat,
 „luminat, ca D-zău ce l-a lăsat...” poporul crede
 că zisele ori faptele acestea închipuite ori po-
 vestite de descântătoare au chiar putere reală
 de a alungă boala de care e vorba.

După cum am zis, descântecul n'are nevoie
 să cuprindă alte părți decât *povestirea* așa cum
 e cel din com. Independența, Covurlui.

Dacă însă descântecul alcătuit numai din *po-
 vestiri* e tipul, se întreabă atunci de unde provin
 ori cum se explică abaterile ?

Dar care sunt abaterile ?

Abaterile sunt că în cele mai multe descânțece
 pe lângă partea ce cuprinde povestirea mai sunt
 încă două părți din care una cuprinde un fel
 de *exorcism* sau *blestem* ca de pildă :

Așa să crape ochii

Deochetorilor

Gânditorilor

Strigoilor.....

Romanați, Soreni.

Sau :

Să crăpi ochii cui o deochet (pe cutari).
De-o li (cutari) diochet di fumei,
Să-i crăpi țitile...

Putna, Găgești.

Și alta, adică altă parte (III) care cuprinde
ca o formulă de *incantație*, ca o *menire*:

Să rămâne (cutare) curat
Luminat,
Ca roua 'n câmp,
Ca steaua 'n ceri...

Romanați, Soreni.

Să rămâe (cutari) curat, luminat
Ca D-zău ci l-a lăsat.

Putna, Găgești.

Altă abatere e că la unele descântece se găsește o parte suplimentară, un fel de adaos, ca :

*Descântecu dela mine
Și leacu dela Dumnezeu.*

Covurlui, Independența.

Lucrul îmi pare însă că se explică destul de lesne.

Descântecele fiind niște rituri simpatice magico-religioase, bazate pe credința în : „*l'action du semblable sur le semblable, du contraire sur*

le contraire... etc.” ele au fost la început alcătuite numai din *povestire* care erà bazată pe credința în *l'action du semblable...*, *etc.* Cu vremea însă începând a dispărea această credință din mintea poporului, a trebuit, ca o compensare, să se adauge alte părți precum este *exorcismul* sau *blestemul* și *menirea*. De aceea vedem că acuma mai toate descântecele cuprind aceste părți noi; iar altele au ajuns să le cuprindă numai pe acestea și să n'aibă chiar *povestire*, cum e cel din *Fălciu, com. Vutcani*, care începe cu partea II :

*Di hi diochet di fimei,
Crapî-i țâțâli
Curgâ-i laptili...*

Și, dacă merg lucrurile tot așa, socot că e de așteptat ca într'un viitor oarecare să ajungă toate descântecele să nu mai aibă *povestire*, ci să fie numai *exorcism*, *blestem*, *menire...*

Suplementul sau adaosul :

*Descântecul di la mine
Și leacu di la Dumnezeu*

n'are altă importanță decât că ne arată cum în evoluția descântecelor părți noi se adaugă pe lângă cele vechi.

Mai observăm că descântecele fiind niște rituri de folos individual, în fiecare se pomenește

un nume, care aci e înlocuit prin vorba *cutare* dar care în descântecul din Transilvania citat mai sus este *George*.

Acum ca să venim la încheere :

După cele arătate despre descântece, ce deosebire găsim între descântec și plugușor ?

Plugușorul ca și descânțelele îl găsim astăzi alcătuit din trei părți, din care cea principală este *povestirea* și are la bază tot credința : „à l'action du semblable sur le semblable, du contraire sur le contraire... etc.” iar partea fundamentală din povestire este tocmai aceea care am spus că nu lipsește de obicei din nici un plugușor *adevărat popular*. În plugușorul citat mai sus această parte este :

*Și nu curgea făină
Ce curgea aur și mărgăritari
In curțile dumnea-voastră,
Boeri mari.*

Plugușorul este ca și descântecul un rit simpativ, magico-religios sau cu alte cuvinte este tot un fel de descântec.

Deosebirea între descântec și plugușor este obiectul. Descântecul de deochi, de pildă, este un *rit de separațiune* și *agregare* care consistă în *alungarea stării de boală — a dedeochiului*, și în *restabilire în sănătate*. Plugușorul este tot un rit de *separațiune* care consta în expulzarea

ernei și de *agregare*, care constă de pildă, în readucerea verei. Iată ce zice A. van Gennep : „Les rites de passage proprements saisonniers ont leur parallèle exact dans les rites destinés à assurer la renaissance de la végétation après la marge constituée par le relentissement végétatif de l'hiver ; on assure la reprise de la vie sexuelle animale en vue d'une augmentations des troupeaux. Toutes ces cérémonies comprennent : 1. des rites de passage ; 2. des rites sympathiques directs ou indirects, positifs ou négatifs de fécondations, de multiplication et de croissance”¹⁾.

Ceeace am zis despre părțile alcătuitoare ale descântecelor se aplică și la plugușor.

Astfel plugușorul tip este acel alcătuit numai din povestire ; iar părțile celelalte : introducerea și felicitarea ori *menirea*, sunt părți cari s'au adaos cu vremea, ca o compensare, în măsura în care a dispărut din mintea poporului scopul cu *totul original* al acestor ceremonii.

Mai mult, observăm că plugușorul ca și descântecul, fiind rit de folos individual, întrebuintează numele și chiar titlul *unei persoane*. Descântecul, am văzut că zice cutare, de pildă, George ; iar plugușorul zice : *jupânul gazda*.

Plugușorul ca și descântecul e de folos in-

1) Rites de passage p. 256.

dividual și anume pentru gazda, la casa și la ușa ori la fereastra căruia se îndeplinește ritul.

Acum dacă legenda ori recitativul din plugușor, ori dacă înscenarea e mai veche, despre aceasta ca și despre legendă și partea magică din descântece nu se poate hotărî.

„En définitive, zice A. Van Gennep, la question de l'antériorité du mythe par rapport au rite, ou inversement, demeure insoluble, si même on "la peut poser" ¹⁾.

Vom reveni și asupra colindelor, vasilcăi, etc.

1) Mythes et Légendes d'Australie. Introduction C.

LĂUTARIII ȘI POEZIA POPULARĂ

CÂNTECELE BĂTRÂNEȘTI

Când e vorba de cântecele populare la noi, toată lumea se gândește la lăutari.

Lăutarii învață cântecele populare de pe unde pot, de pe unde le aud și le cântă pe unde li se cere.

Unii cred și alții chiar au scris că lăutarii sunt și autorii cântecelor populare.

Lăsând la o parte celelalte cântece populare ne oprim deocamdată la cele cunoscute sub nume de *cântece vechi* sau *cântece bătrânești*.

Când auzi că lăutarii sunt știutorii și păstrătorii acestor cântece, cel întâiu lucru ce-ți vine în minte e să te întrebi :

— Dar ce memorie au lăutarii aceștia? Cum se poate să țină minte atâtea versuri?!

Și întrebarea aceasta îți vine în minte pentru că aceste cântece sunt de obicei lungi de sute

de versuri. Așă, de pildă, deschizând colecția lui G. Dem. Teodorescu, găsești :

Oaia Năzdrăvană	de 212 versuri.		
Iovan Iorgovan	„ 365	„	
Șarpele	„ 425	„	
Soarele și luna	„ 450	„	
Balaurul	„ 600	„	etc., etc.

Se zice că la Arabi erau poeți cari recitau mii de versuri; dar nu ne așteptam ca și la noi să fie asemenea minuni. Cu toate acestea dacă un lăutar ar ști să recite numai aceste cinci cântece pomenite mai sus, ar trebui să știe pe din afară vr'o două mii de versuri.

Două mii de versuri pentru o minte nu e puțin lucru.

Veți zice însă : Lăutarii sunt specialiști, deci, două mii de versuri nu e mare lucru pentru un lăutar.

Așă ar fi dacă aceste două mii de versuri lăutarul le-ar cânta, adică recită în fiecare zi. Dar lucrul nu se petrece așă.

Cântecele populare zise *cântece de lume*, sunt la sate ca mōdele pe la orașe. Un cântec e la modă acuma, anul acesta sau iarna asta, apoi după dânsul vine altul, și după acela altul, și așă mai departe.

Și cântecul care e la modă acela se cântă : acela îl cântă și fetele și flăcăii și femeile și oa-

menii și babele și copiii : și câinii când latră și vacile când rag și pisicile când miaună tot cântecul acela îl cântă. Și când îl cântă toți trebuie să-l cânte și lăutarii.

După ce s'a trecut însă dela modă, atunci toată lumea îl cântă pe cel dela modă. Atunci lăutarii cântă și ei pe cel dela modă.

Dar cântecele cele vechi?

Acelea ca și modele vechi. Se mai găsește din când în când câte un amator care nu le-ă uitat, câte un bătrân care își aduce aminte, la câte un prilej, la o nuntă, la o cumetrie, la un chef.

Vreă să zică la nuntă, la cumetrie, la chef se poate întâmpla să se găsească cineva care să-și aducă aminte de un cântec vechiu și deci să-l ceară lăutarului să-l cânte.

Dar prilejurile acestea sunt rari. Cântecele vechi sunt marfă eșită din modă, iar lăutarii sunt debitanți nu de mărfuri vechi ci de mărfuri la modă.

Ce face deci lăutarul când i se cere un cântec vechiu? Cântă și el cât își aduce aminte dintr'însul ; iar încolo îl mai potrivește, îl mai cârpește cu bucăți luate de prin altele.

De obicei, între un amator de cântec vechiu și lăutar, se încinge câte un dialog ca acesta :

— Ian, zi, măi : Cicoarea. Știi Cicoarea ?

— Cum nu, mă rog, se poate ? !

Lăutarul nici n'a gândit să auză de Cicoare, dar nu vrea să arate că nu știe. Iși acordă deci vioara, face vreo câteva arpejuri, mai șoptește ceva tovarășilor ; spunându-le ce să cânte, adică spunându-le un cântec oarecare, apoi mai face vr'o câteva arpejuri ori *taximuri* — cum le zic ei — și în sfârșit începe :

— Foicică ismă creață,
Intr'o Joi de dimineață,
Tuturor e cu dulceață,
Numai unul are greață,
Voinicel bălaiu la față.

— Ian, ascultă, măi — zice clientul — ce spui de dulceață și de greață?!...

— Apoi n'ai zis să cânt Cicoarea?

— Apoi așa e Cicoarea?!

— Dar cum e?

— Cicoarea e așa :

Pe pârâu de rouă
Plimbă-mi-se plimbă...
Tânără mlădiță
Pe rouă desculță.

— A-ha, zice lăutarul, apoi ăsta nu e Cicoarea, ăsta e *Tudorel*.

— Aș, Tudorel! Ba e chiar Cicoarea.

— Ba, s'avem *pardon*. Cicoarea adevărată e așa :

Foicică ismă creață,
Intr'o Joi de dimineată...

— Nu, nu, nu :

Pe pârâu de rouă,
Plimbă-mi-se plimbă...

— Dar de unde, mă rog, Cicoarea pe pârâu de rouă !

Asta e Tudorel, zău, Tudorel. Tudorel e : Pe pârâu de rouă..

— Mă rog, eu voiu să-mi cânti : Pe pârâu de rouă.

— Ei, bine, dacă vrei, asta e altceva. Plăcere d-tale. Zicem atuncea cum vrei d-ta.

Acordă iar vioara, trage câteva taximuri, mai vorbește cu tovarășii și începe să le potrivească :

— Ș'apoi zice : „Pe pârâu de rouă
„Plimbă-mi-se plimbă
„Și iar se mai plimbă
„Și tot se mai plimbă”...

Mai trage câteva *taximuri* și începe iar cu foc de tot :

— Ș'apoi zice : „Foicică ismă creață
„Intr'o Joi de dimineată
„Tuturor e cu dulceată
„Numai unu' are greață,
„Voinicel bălăiu la față”

— Iar greață și dulceață?!

— Apoi ce să fac, mă rog, dacă așa e?...

Clientul protestează, dar lăutarul e debitant, e negustor, caută să nu-și piarză clientul, face cum poate, și cântă ce poate.

Cum ziceam, lăutarii n'au de unde să știe toate cântecele, pentrucă ei nu știu mai din nainte ce-o să cânte, cum nu știe un medic la ce boală o să fie chemat.

Lăutarii, cel mult, se îngrijesc să știe cântecele ori bucașile la modă, cât despre cele vechi nici habar n'au. Ei n'au repertor știut, nici nu fac repetiții ca să-l întrețină.

Dar dacă este așa, dacă prilejurile sunt așa de rari pentru cântecele vechi, dacă lăutarii nu mai fac repetiție ca să nu le uite, atunci cum se face că se mai găsește câte unul care să mai știe atâtea cântece vechi, cum a fost de pildă *Petrea Crețu Șolcanul*, lăutarul Brăilei, dela care avem atâtea cântece în colecțiunea lui G. Dem. Teodorescu?

Adevărul e că nu prea sunt mulți cari știu cântece vechi, dar vorba e cum de le știu acei cari sunt?

Convingerea mea este că de obicei lăutarii cari ne cântă cântece bătrânești, cântece vechi, cântece lungi, nu știu aceste cântece pe din afară, pe deorostul, ci, când li se cer, ei le *improvizează după teme cunoscute*.

Lăutarul știe tema, întâmplarea, povestea lui *Meșterul Manole*, de pildă, a lui *Ivan Iorgovan*, a lui *Corbea*, a lui *Dobrișan* sau *Oprișan*, a lui *Miul Cobiul*, *Fulga*, *Badiul*, *Gheorghelaș*, *Ghiță Cătănuță*, *Chira*, *Ilencuța Sandului*, etc.; și pe această temă improvizează, adică croește versuri.

Că sunt în stare lăutarii să improvizeze versuri nu rămâne îndoială, pentru că se știe că sunt chiar săteni neștiutori de carte cari la ocazie fac versuri. Am cunoscut mulți de aceștia și pot cită nume cari se pot controlă încă: *Ioan a Simionesei*, gospodar și fost consilier comunal în satul Lunganii-de-Sus, județul Iași și *Vasile a lui Vasile Rotaru* gospodar în aceeaș comună.

Lăutarii chiar prin profesiunea lor, recitând mereu la versuri făcute de alții, cu timpul, mai ales dacă au ceva talent, ajung să improvizeze și ei.

Și le vine chiar și îndemână să improvizeze, căci ce fac ei?

Lăurarul cântă și din gură și din diblă. Incepe din diblă, îi trage vr'o câteva *taximuri* în sus și 'n jos, arpejuri cari n'au a face nimic cu cântecul; dar în timpul cât le trage, el se gândește de-și croește în minte strofa sau versul de care are nevoie. Când are strofa gata în minte, atunci cântă și melodia, iar după melodie cântă în sfârșit și versurile, un vers, două

sau cel mult o strofă. După aceasta vine iar un *taxim* sau un rând de *taximuri*, după cum are nevoie să se gândească mai mult ori mai puțin — până să-și croească iar versurile, apoi iar melodia și iar versurile și așa mai departe.

Din pricina acestei improvizări silite sau grăbite, lăutarul, se 'nțelege, adeseori face versuri proaste, și ca *formă* și ca *fond*.

Se găsesc în aceste cântece versuri și strofe sau grupe de versuri cari sunt nu numai lipsite de artă, ci pline de neînțeleșuri, de prostii.

Poezia populară, cea care circulă din gură 'n gură, cu fond și cu formă cu tot, sau mai bine acele cari circulă sub o anumită formă stereotipă, au avantajul de a se ciuruî, adică au avantajul de a-și perfecționa forma și chiar fondul din ce în ce mai mult.

Poeziile populare se perfecționează astfel pentrucă, trecând prin ciururile atâtor minți, se curăță de tot ce nu e perfect, de tot ce nu e bun ori nu e înțeles.

Ce se întâmplă, de pildă, cu o poezie sau cu niște versuri cari se pun în circulație în popor, cari încep să treacă din gură în gură?

Versurile acestea nu pot fi decât :

Bune, rele sau mijlocii.

Dacă sunt *bune*, atunci dintre atâția câți le aud se găsește unul, un om căruia să-i placă și care să le țină minte. Acesta le va spune la

alții, între cari se va găsi iar cineva care să le prindă și să le țină minte și așa mai departe.

Dacă sunt *rele*, atunci nu interesează pe nimeni; trec ne băgate în seamă și se uită, se duc ca și cum nici n'ar fi fost. Poporul păstrează numai ce e bun, nu se încarcă de voie cu sarcini nefolositoare. Numai hârtia e suferitoare și primește pe ea tot ce voiesc poieții cărturari; dar hârtia e și răzbunătoare căci le păstrează toate prostiile ca să le vadă lumea.

Dacă *versurile* sunt mijlocii, adică dacă sunt bunișoare, dar au ceva neajunsuri, ceva greșeli, atunci se poate ca din câți le-au auzit, să se găsească unul care să le prindă în minte și când o aveă prilejul să le spună și el la alții, dar să poată să le spună *mai bine*, adică să le îndrepteze, să le facă bune. Dacă nu se găsește însă nici unul ca să le îndrepteze, atunci mor și ele, se pierd fără urmă ca și cele rele de tot.

Vrea să zică, în circulație trec numai acele versuri cari sunt bune. Prin urmare, dacă în *cântecele vechi* ori *bătrânești* găsim părți **rele**, aceasta însemnează că *forma lor nu circulă, nu se ciuruește, ci la fiecare dată, în gura fiecărui lăutar, fiecărui cântăreț, îmbracă formă nouă.*

O dovadă că la fiecare dată lăutarii improvizează forma acestor cântece, este faptul că ei nu sunt în stare să-ți spună a doua oară cântecul tot așa cum ți l-au spus întâiu. G. Dem.

Teodorescu ar fi făcut foarte bine să supună la astfel de probă pe acei dela cari a cules el, de pildă, pe Petre Crețul Șolcanul. De altfel această probă o poate face oricine: după ce a cules dela un lăutar un cântec de acestea, peste o zi să-i spună că l-a pierdut, că a pierdut hârtia pe care a fost scris și să-i ceară să i-l repete. Cu cât vor trece mai multe zile dela prima ediție — să zicem — cu atât diferența va fi și mai mare.

Altă dovadă e și faptul că în bucăți *diferite*, în cântece *diferite*, spuse de acelaș lăutar, se întâlnesc *aceleași vorbe*, *aceleași idei*, ori chiar *aceleași versuri*.

Aceste versuri, aproape stereotipe, arată că lăutarul obișnuit cum este cu versurile, are și el *unele versuri* pe cari le știe oarecum pe din afară, care sunt, ca la orice maestru, un fel de articole *făcute gata* și pe cari la nevoie le poate întrebuința unde voiește.

Astfel fiecare lăutar are versuri aproape stereotipe, *versuri gata de ale lui proprii*, pe cari le întâlnim în toate cântecele lui, și pe cari, se 'nțelege, nu le mai întâlnim la alții, — numai dacă nu vor fi împrumutate.

Nu mai e nevoie de spus că acelaș subiect e tratat cu versuri diferite de diferiți lăutari.

In rezumat :

Din cele spuse mai sus se vede că sunt trei

feluri de dovezi pe cari mă razim pentru a susține că *lăutarii nu știu pe dinafară versurile cântecelor lungi, ci le improvizează la fiecare dată după teme cunoscute.*

Acestea sunt :

1. Că lăutarul nu poate să-și repete întocmai cântecul lung, și diferența între o ediție și alta va fi cu atât mai mare cu cât între ambele ediții va fi trecut mai mult timp.

2. Că lăutarul în graba improvizării face versuri proaste, prin urmare prezența versurilor proaste în cântecele lungi, e semn de *improvizare*.

3. Versurile pe cari le-am numit stereotipe.

Dovada întâiu n'o putem face aci. Dovada a doua o lășăm s'o facă oricine, fiind prea lesnicioasă. Ne oprim deci la cea de a treia.

Iată, de pildă, versuri de-acestea în cântecele bătrânești culese de G. Dem. Teodorescu dela *Petre Crețu Șolcanul*, după colecțiunea lui G. Dem. Teodorescu. :

1. In **Miul Cobiul** :

*Stăpâne, stăpâne,
Drag stăpân al meu,
Dat de Dumnezeu,
Șaua nu m'apasă...*

Și Voinicul :

*Stăpâne, stăpâne,
 Drag stăpân al meu,
 Dat de Dumnezeu,
 Visul ce-ai visat...*

pag. 686.

2. In Badiul :

*Și-am să beau dobânzile
 Cu nea Badiul cârciumarul
 Cu nea Badiul măcelarul...*

pag. 546.

Și Marcul Viteazul :

*Marcul ziua-i cârciumar,
 Noaptea mi-este măcelar :
 Bea, mare, făr, de habar...*

pag. 663.

3. In Stanislav Viteazul :

*Dar în caic cine-mi sunt
 Tot cu moțurile 'n vânt?
 Sunt cinzeci de Dristureni
 Și șezeci de Gălățeni,
 Cu optezeci de Giurgiuveni...*

pag. 562.

Și Hincuța Sandului :

*In caic cine mi-și sunt
 Duși pe apă, duși pe vânt?
 Vr'o cinzeci de brăileni,
 Șezeci de Turci gălățeni,
 Cu optzeci țarigrădeni
 Și c'o sută giugriuveni...*

pag. 636.

4. In **Stanislav Viteazul :**

Iar mai mare cin' erà?
 Toți de cine-și ascultà?
 Ia, de *turcul mărunțel*,
 Mărunțel și bondocel,
 Feciorul lui Ciupăgel
 De țipă Giurgiul de el.

pag. 562.

Și **Ilincuța Sandului :**

Foae verde foi de treste
 Dar mai mare cine-mi este
Turculețul mărunțel
 Feciorul lui Ciupăgel
 Se teme Giurgiul de el.

pag. 636.

5. In **Stanislav Viteazul :**

Ceașul dacă vedeà
 Pe babă se necăjă...
Mâna 'n seleaf că puneà,
Paloș mare că scoteà,
 La babă se repezià
 Țățele că-i despică
 Și cu sare le săvâ...

pag. 505.

Și **Ilincuța Sandului :**

Darà *Turcul* n'o credeà
 Pe ea *mâna* că puneà
 Cot la cot că mi-o legà,
Paloș, märe, că scoteà
 Țițele că-i despică
 Și cu sare le săvâ...

pag. 638.

6. In **Tudorel :**

Tudorel ce mi-și făcea?
 Vreme multă nu perdeà
 Ci de tânăr se 'nsură,
 Dalbă mândră că-și luà

El pe-atât nu se lăsà:
 De frumoasă ce-mi erà
 Cârciumăriță c'o puneà.
 Și, mare, 'mi cârciumăreà,
 'N drumul Țarigradului
 La schela 'mpăratului,
 Uunde-mi trec oștirile,
 Uunde-mi merg poverile...
 Cine pe drum că-mi treceà...
 La cârciumă se oprià
 De beà, mare, și iar beà.

pag. 669.

Și Juganii :

Moș Drăgan... ziceà :
 De tânăr m'am însurat
 Mândră dalbă mi-am luat ;
 Dar p'atât nu mă lăsam
 Cârciumăriță mi-o puneam,
 Și unde cârciumăream?
 'N valea Țarigradului,
 Pe calea 'mpăratului
 Uunde trec oștirile,
 Uunde curg averile.
 Cine pe cale mergeà...
 La cârciumă se oprià,
 Vinișorul că mi-l beà...

pag. 692.

7. In **Badiul :**

Bădiuleasă, mult frumoasă
 Cu port de *cârciumăreasă*
 Cu statu de *jușâneasă*,
 Cu ochi mari de *puic'aleasă*...

pag. 539.

Și **Marcu Viteazul :**

Livda cu sprânceană trasă
 Și cu *chip de puic'aleasă*
 Livda mi-e *cârciumăreasă*.

pag. 663.

Și **Voinicul**

Tânăra și grasă,
Chip de puic'aleasă,
Chip de jușâneasă.

pag. 686.

8. In **Badiul :**

Ciașul dacă vedeă
 Cumpătul că nu-și perdeă,
Mâna 'n buzunar băgă,
Scul de mătasă scotea,
Vița 'n șase că 'mpletia
Sfoara 'n nouă că 'ndoiă
 Ca *arcanul o 'mmodă*...

pag. 540

Și **Stanislav Viteazul :**

Ceașul ce mai făcă?
Mâna 'n buzunar băgă,
Scul de mătasă scotea

In patru că-l răsuciă,
 In șase că-l împletiă,
 In nouă că-l îndoiă...

pag. 567.

Și Tudorel :

Soacră-sa.....
 Mâna 'n ladă că băgă,
 Un scul mare că scoteă
 Șase vițe l-împletiă
 Ca arcanul că-mi făceă...

pag. 674.

9. In Badiul :

Badiul... ziceă :
 Băduleasă soața mea...
 Ia, intră 'n odaeă mea,
 Umple cu galbeni poala
 Tot cu galbeni venetici
 De câte-o sută și cinci,
 Cu mahmudele turcești,
 Cu rubiele arăpești...

pag. 541.

Și In Stanislav Viteazu :

... Ceaușul iar îi da
 Tot la galbeni venetici
 De câte-o sută și cinci
 Tot galbeni și mahmudele
 Icosari și cu nisfiele
 Câte-o sută cincisprezece
 De-ți face inima rece.

pag. 567.

Și Kira :

Arapul... ziceà :
 Kiră, Kiralină...
 Și eu ți-oiu așterne
 Trei rânduri de perne...
 Coperișul rău
Galbeni venetici
 Care sunt mai mici
D'o sută și cinci,
D'o sută cincisprezece
 Stă inima rece !

pag. 644.

10. In Badiul :

Dacă vedeà și vedeà
 Badiul, mare, se opriă...

pag. 548.

Și Stanislav Viteazul :

Și de vedeà și vedeà
 Pe la ovrei se duceà
 De paloșe că 'ntrebă

pag. 570

De vedeà și iar vedeà
 Tot pe uliță mergeà.

pag. 571.

11. In Stanislav Viteazul :

Inte-mi vine d'un caic
Cu postav verde 'nvălit
Prin năuntru zugrăvit,
Prin afară șinuit.

pag. 562.

Și **Ilincuța Sandului :**

*Tare 'mi vine d'un caic
Cu postav verde 'nvălit,
Prin năuntru zugrăvit
Prin afară șinuit...*

pag. 636.

12. In **Gheorghelaș :**

*Fire-ai jurat Macovei,
Cin' te scoase 'n ochii mei?
Zile scurte d'ale tele
Ori păcate d'ale mele?*

pag. 627.

Și **Ghiță Cătănuță :**

*Cine, dracu, te-a adus
Cine 'n calea mea te-a pus?
Zile scurte d'ale tele
Ori păcate d'ale mele?*

pag. 627.

13. In **Oaea Năzdrăvană :**

*Să-mi pue la cap
Ce mi-a fost mai drag
Căvălaș de soc
Mult zice cu foc;
Căvălaș de os
Mult zice duios :
Căvălaș cu fire
Mult zice subțire
Vânt când o suflă
Fluer o cântă...*

pag. 436.

Și Miul Cobiul :

Cântec de voinic
 Din cobuz de soc
 Mult zice cu foc ;
 Din cobuz de os
 Mult zice duios ;
Din cobuz ca fire
Mult zice subfire...

pag. 473.

14. In Dobrișan :

O dalbă călugăriță...
 Sor' cu vodă Ștefăniță...
 Sus în scară d'ajungeà
Palma biciu că mi-și făceà
 Frumușel mi-o aduceà
 Pe gelat cu ea lovià...

pag. 476.

Și Badiul :

Băduleasa...
 Iar la el când ajungeà
Palma biciu că mi-o făceà
 Ca sfârcul mi-o aduceà
 Pe Neculcea-l nimerià...

pag. 544.

Și Marcul Viteavul :

Sluga 'n casă că intrà...
Palma biciu că mi-și făceà,
 Și cu dreapta aduceà...
 O palmă Marcului da.

pag. 666.

Și Tudorel :

Soacra...
 Bine vorba nu sfârșia,
 Palma biciu că și-o făcea,
 Peste ochi când o lovia...

pag. 672.

15. In Dobrișan :

Foicică trei Sulfine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui un cântec bine.

pag. 472.

Și Corbea :

Foicică mărăcine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui pe Corbea bine.

pag. 517.

Și Badiul :

Frunzuliță mărăcine,
 Mărăcine cu Gheorghine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui d'un cântec bine.

pag. 538.

Și Stanislav Viteazul :

Foicică mărăcine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui pe Badiul bine.

pag. 561.

Și Ghiță Cătănuță :

Foae verde mărăcine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui pe Ghiță bine.

pag. 626.

Și Nunul Mare :

Foicică mărăcine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui un cântec bine.

pag. 653.

Și Juganii :

Frunzuliță mărăcine,
 Mărăcine cu Gheorghine,
 Ascultați, boeri, la mine,
 Să vă spui d'un cântec bine.

pag. 688.

16. În Miul Cobiul :

Janoș d'auziă
 Iar se necăjiă
 Și mi-l *suduiă*.

pag. 474.

Și Badiul :

Ușa mare deschideă
 În pragul ei se opriă
 Și pe Turci că *suduiă*.

pag. 548.

Și Stanislav Viteazul :

Ovreiul dacă vedeă,
 Ovreiul se necăjiă,
 Pe Stanislav *suduiă*.

pag. 571.

Și Gheorghelaș :

Și pe dată ce-l vedeà,
 Numa 'n gând îl *suduià*.

pag. 597.

Și Ilincuța Sandului :

. Turcii.
 La obraz se 'nveseleà
 Și din gură *suduià*...

pag. 640.

Și Iencea Săbiencea :

Stanca greu se supără
 Și de mumă-l *suduià*...

p. 597.

Și Juganii :

Moș Drăgan se supără
 Și din gură-l *suduià*...

pag. 671.

17. In Iorgu Iorgovan :

Fecior de mocan,
 Mândru căpitan,
Joi de dimineață
Pe nor și pe ceață...

pag. 415.

Și Balaurul :

Foae d'alunică,
 Cine se 'ntunică
Joi de dimineață
Pe nor și pe ceață.

pag. 444.

Și Brumărelul :

*Foicică ismă creață,
Intr'o Joi de dimineată
Tuturov le-i cu dulceață
Numai unul are greață
Voinicel bălai la față.*

pag. 450.

Și Meșterul Manole :

*Mândra de Caplea
Ea mi se sculă
Joi de dimineată
Pe nor și pe ceață...
Foicică creață,*

pag. 464.

Și Miul Cobiul :

*Joi de dimineată
Pe nor și pe ceață...*

pag. 490.

Și Fulga :

*Intr'o Joi de dimineată
Mult e ceață negureață
Foaie verde ismă creață.
Nu mi-e ceață, negureață,
Ci mi-e numai d'o albeață...*

pag. 509.

Și Ilencuța Sandului :

*Foicică ismă creață,
Intr'o Joi de dimineată,
Tuturov le-i cu dulceață,
Dar Ilinchi-i cade greață.*

pag. 636.

Și Tudorel :

Foicică ismă creață
 Intr'o Joi de dimineață,
 Toată lumea-i cu dulceață,
 Lui Tudorel cade greață...

pag. 670.

Versurile aceaste stereotipe, sunt dovada netăgăduită că bucățile, cântecele în care se găsesc sunt improvizate.

Și dovada aceasta se întărește încă prin următorul fapt :

Am zis că un lăutar nu ne poate spune de două ori *la fel* acelaș cântec, întru cât privește forma, ci astăzi ni-l spune într'un fel, mâine în altfel și așa mai departe. Iar din aceste diferite ediții, cele mai apropiate vor fi mai asemănătoare cu cea de eri, adică va avea cu dânsa mai multe părți comune decât cu cea de acum o lună sau de acum un an. Acî nu e la mijloc decât o chestie de memorie sau mai bine zis de *automatism* : mișcările mai noi se reproduc mai lesne decât cele mai vechi.

Asta face că chiar bucăți diferite, cele care sunt mai apropiate în timp, să aibă mai multe părți comune decât cele mai îndepărtate. Și dovada despre aceasta am găsit-o fără să o caut :

În momentul când coordonam versurile stereotipe de mai sus, am băgat de seamă că bu-

cățile : *Badiul, Stanislav Viteazul și Ilincuța Sandului* au între ele mai multe versuri comune decât altele. Ca să găsesc explicarea lucrului am căutat numai decât data și locul când au fost culese de G. Dem. Teodorescu. Și ce-am găsit? Toate-trele aceste bucăți au fost culese de G. Dem. în București în 1884 în luna lui Maiu, cu singura deosebire că *Badiul și Stanislav Viteazul* au fost culese la 11 Maiu, iar *Ilincuța Sandului* la 7 Maiu. Adică am găsit că aceste bucăți aveau cele mai multe părți comune pentru că fuseseră cele mai apropiate în timp, cum am zis mai sus.

Se 'nțelege că părțile comune nu depind numai de timp, ci depind și de fond, de idei, căci altfel apropierea din timp ar trebui să le facă cu totul la fel.

Dovada cealaltă, că lăutarii în graba improvizării fac versuri proaste ca formă și ca fond, e foarte lesne de găsit, căci n'avem decât să citim acele bucăți și vom găsi atâtea versuri proaste. De pildă chiar cele de mai sus dela No. 17 cu *dulceață* și cu *greață*. De ce atâtea *greață* în toate părțile? Când ți-e lumea mai dragă numai te pomenești că eroului sau eroinei îi cade *greață*!

Pricina e, nu că eroului îi vine așa, ci lăutarul până să găsească cum s'o ia, cum s'o înceapă, spune și el cum îi vine la gură, bâjbâe.

Și bâjbâitura aceasta se vede mai bine chiar în versurile de mai sus, din *Fulga* pag. 509, care sunt zăpăcite de tot :

Intr'o Joi de dimineată
 Mult e ceață negureață
 Foaie verde ismă creață,
 Nu mi-e ceață negureață,
 Ci mi-e numai d'o albeață...

Negureață ! Albeață !...

Versurile ca să fie populare — după cum am zis — trebuie să fie versuri bune, cu înțeles și cu legătură, să se poată țineă minte, și trece dela om la om. Dar cum s'ar putea țineă minte așa fel de versuri încurcate, zăpăcite și fără înțeles ca cele de mai sus ?

În sfârșit exemple de versuri bune e mai greu de găsit, în poeziile acestea, dar versuri proaste slavă lui Dumnezeu ; de aceea las și eu să caute cine vrea.

Deci : Lăutarii cari ne cântă cântece bătrânești, cântece vechi, lungi, etc., nu știu aceste cântece pe din afară ci ei le *improvizează după teme cunoscute*. Sau altfel :

In popor *nu circulă forma, nu circulă versurile, ci numai tema, povestea, fabula*.

O zic aceasta numai despre cântecele lungi ca *Badiul, Fulga, Oprișan*, etc. Nu vorbesc de excepții, nici de cântecele propriu zise, cântece

scurte care circulă — pe cât pot — cu formă și cu fond deodată,

De aci se vede și care este rolul lăutarilor în transmiterea cântecelor de care am vorbit.

Vom mai da mai departe și altă dovadă.

LĂUTARI ȘI CÂNTECELE BĂTRÂNEȘTI

ALTĂ DOVADĂ

Intr'un articol precedent am arătat că lăutarii nu știu pe din afară versurile cântecelor lungi, ci la fiecare dată le improvizează după teme anumite.

Ca dovezi am adus :

1. Faptul că lăutarii — ori cei cari ne dictează aceste cântece, *nu pot să-ți repete cântecul întocmai* — ca formă, și cu cât trece mai mult timp între o ediție și alta, cu atât ni-l spun mai diferit. Dacă ei ar ști versurile pe din afară, atunci ni le-ar spune în totdeauna aceleași, întocmai.

2. *Versurile proaste din cântecele lungi.*

In acel articol am arătat că un cântec, circulând și trecând — făcut gata : formă și fond — din gură în gură, își perfecționează mereu forma, pentru că versurile proaste nu se pot susține

în circulație, adică poate circula numai ceea ce e bun, desăvârșit. Prin urmare, prezența versurilor proaste din cântecele lungi e dovadă că forma acestor cântece *nu e stereotipă*, adică n'a trecut din gură în gură pe la mai mulți indivizi, care să o fi ciselat, ci e proaspătă, în primă ediție, adică *nou improvizată*.

3. *Versurile stereotipe*, care ca niște ticuri personale ale aceluiaș om, se găsesc în diferite cântece spuse, ori mai bine, improvizate de acelaș lăutar sau cântăreț.

În acel articol am arătat deci că, în popor, din cântecele lungi, *nu circulă forma*, nu circulă versurile, ci numai tema, povestea, fabula.

De oarece însă, fiecare cântăreț, fiecare improvizator, dă cântecului o formă proprie, urmează că toate cântecele diferiților cântăreți ori improvizatori, trebuie să aibă forme proprii.

Dacă este așa, atunci cântecele lungi, bătrânești, dacă n'au forma populară, stereotipă, atunci trebuie să aibă forme proprii, diferite, după diferiți autori.

Dar tocmai aceasta și este : cântecele bătrânești au toate forme diferite, și diferența sau deosebirea formelor este așa de mare, că e chiar totală.

Întrebarea este : dacă aceste cântece sunt populare, fond și formă — de ce nu găsim exem-

plare stereotipe sau cu forme la fel? De ce nu găsim variante? Ce s'au făcut variantele?

Cu acest prilej să vedem ce sunt variantele.

De obicei se 'nțelege prin *variantă* un exemplar care diferă, care se abate întru câtva dela tipul obișnuit, dela tipul normal, etc.

În *Tatăl nostru* avem variantele : 1) ne izbăvește de cel rău, și 2) ne izbăvește de cel viclean; în *Christos a înviat* avem variantele : 1) celor din *mormânturi* viață dăruindu-le, și 2) celor din *morminte*... Când nu se știe care e tipul *normal* sau *principal*, sau care e *originalul*, atunci toate sunt variante, iar când se știe, atunci variantele sunt abaterile dela acest tip : de pildă : elefant alb, bivoli alb, câine scurt de coadă.

În literatură, variantele pot fi de două feluri : *de fond* și *de formă*. Din „*Miorița*” de pildă, putem să avem exemplare cari să varieze după fond, și altele cari să varieze după formă, având același fond.

E de observat că la *fond* asemenea se poate și formă asemenea și formă diferită, pentru că aceeași idee se poate spune în mai multe forme ; iar la fond diferit nu se poate decât formă diferită.

Dar cântecele noastre bătrânești, chiar în părțile în care se aseamănă în privirea fondului, au tot formă deosebită, prin urmare, autorii lor

sunt diferiți, adică autorii formelor ori dacă sunt tot aceeași, atunci sunt *dăți diferite*, în fiecare dată punând altă formă.

Formele sunt improvizate, numai fondul este popular.

Ca să lămurim mai bine acest lucru, luăm variantele cântecului *Corbea*.

1. *Varianta G. Dem., după Petrea Crețul Șolcanu, 9 August 1883.*

Fondul. Corbea Haiducul, zace de 9 ani în temniță la Opriș, pus de Vodă Ștefăniță, pentru un paloș ferecat de nu știu cine furat, și pentru un roșu, bidiviu.

Mama Corbii, din partea Moldovei, vine s'a-ducă lui Corbea de mâncare vr'o trei-patru oușoare.

Corbea o trimite la Vodă să se roage să-l erte.

Vodă spune că vrea să însoare pe Corbea cu jupâneasa Carpena.

Baba, foarte mulțumită, spune lui Corbea.

Corbea, spune babei, că însurătoarea aceasta, însemnează tragere în țeapă. O trimite deci în Moldova la groapa cu șapte nuci, unde e grajdul lui, să-i aducă de-acolo calul, ca să-l vadă Vodă, să-i placă și să-l cheme să-l încalece.

Baba aduce calul. Lui Vodă îi place și Vodă cheamă pe Corbea.

Corbea încalecă, face înconjurul curții, ia pe mă-sa pe cal, sare zidul și pleacă. Se duce la

temniță, tae pe vătaful ocnei, apoi se întoarce la Curte unde tae pe boeri și în sfârșit trece în țara ungurească să haiducească acolo.

2. *Varianta G. Dem., după Șerban Mușat, 23 Decembrie 1884.*

Fondul. De vr'o trei ori câte șapte ani și jumătate, zace în temniță Corbea Haiducul. Mama lui din Moldova, în ziua de Joi-mari, vine cu trei ouă roșii. Corbea zice să dea ouăle, unul portarului, altul temnicerului și altul lui Vătaf Gheorghiuță, că doar s'or îmblânzi s'o lase să-i vorbească. Corbea spune babei să meargă la Târgul-de-afară, să tocmească zece lopătari, să-i ducă la Oborul-epelor, să sape șapte stânjeni jumătate, să dea de grajdul lui Corbea, să scoată pe roșul, să-l hrănească cu jăratec, să-i netezească părul și să plece cu el la Vodă, doar i-o plăceă și-o vrea să dea drumul lui Corbea în schimbul calului.

Vodă zice că o să 'nsoare pe Corbea cu jupâneasa Carpina. Baba de bucurie dă calul. Corbea înțelege că e vorba de tras în țeapă.

Ștefăniță Vodă pune arnăuții să încalece, dar calul îi trânteste de rămâne morți. Baba care eră la poarta curții spune lui Vodă că numai Corbea poate să încalece calul. Vodă trimite după Corbea, dă poruncă de-l bărbierește și-l îmbracă frumos.

Corbea încalecă, face nouă roți prin curte,

apucă pe ma-sa de brâu, o ia călare, trece zidul, o duce de o lasă acasă, iar la miezul nopții se întoarce la curte și pune în țeapă un copil mic al lui Vodă.

3. *Varianta G. Dem., după Ioniță Nic. Pantelimoneanu, parte după Nae Roman zis Papă-Lână 1885.*

Fondul Corbea Haiducul zace în temniță de 27 de ani pentru că a purtat :

Gugiumanul de domnie
 Sabie de 'mpărăție,
 Cuca împăratului
 Și caftanul domnului.

In Vinerea ouălor, dinaintea Paștelor, mama Corbii a plecat cu trei-patru oușoare :

Unul alb, trei roșioare
 Să le aibă de mâncare.
 S'a dus la temniță și a dat ouăle
 Unul portarului
 Altul temnicerului.

Portarul o lasă înnăuntru și temnicerul îi arată unde e Corbea.

Corbea roagă pe bătrâna să se ducă la Vodă. Vodă zice că o să-l însoare cu Carpina. Baba spune lui Corbea. El trimite să-i aducă roșul lui dintr'un grajd ascuns sub pământ, să-l ducă la Vodă să-i spună că e de dăruit ca să scoată

pe Corbea din temniță. Baba duce calul. Vodă pune să-l încalece. Calul trânteste pe toți. Baba spune că numai Corbea poate să-l încalece. Vodă cheamă pe Corbea, pune de-l bărbierește și îl îmbracă frumos.

Corbea încalecă, ia pe mă-sa și sare zidul, apoi se întoarce la curte, pune în țeapă copilul lui Vodă, apoi se duce acasă, se însoară și se lasă de haiducie.

Astfel e fondul din cele trei variante, asemănător în trăsăturile mari și deosebit în detalii.

De altfel se vede cum varianta mai din urmă derivă din cea precedentă.

Dacă forma acestor variante ar fi populară, ar trebui să fie în multe părți întocmai, la fel, adică să fie la fel acolo unde e și fondul la fel; dar este însă cu totul deosebită.

Iată câte ceva dela începutul fiecărei din aceste trei variante :

CORBEA

Sris la Lacul Sărat în ziua de 6 August 1889 după lăntarul
Petrea Crețul Șolcanu.

Frunză verde peliniță
Zace'mi, zace în temniță,
pus de Vodă Ștefăniță,
Zace'mi Corbea Viteazul
Zace'mi Corbea Haiducul.

In temniță la Opriș,
unde'mi zace Corbea închis,
șade 'n apă
până 'n sapă
și 'n noroi
până 'n țurloi
Cu lacăte pe la ușe
Cu mâini d'albe în cătușe,
iar la gât pecetluit
cu cinci litri de argint
Cum n'am văzut de câns sunt.

Frunzuliță trei foi late,
de ce în temniță 'mi șade?
Pentru'n paloș ferecat,
numa 'n aur îmbrăcat,
de nu știu cine furat,
pentr'un roșu bidiviu,
cal nebun, roșu, sglobiu
ce-a fost prins de prin pustiu.
Și'n temniță de când șade?
De nouă ani jumătate
ș'alte trei zile de vară:
numele-i merge prin țară.

Frunză verde de cicoară
tot mai zace în temnicioară
nouă ani și jumătate
și alți nouă îmi mai șade;
de trei ori tot câte nouă
îmi făcù douăzeci și șapte
de când în te,niță șade.

Azi e sfânta Sâmbătă,
mâne mi-e Duminecă,

chiar Dumineca cea mare,
 zi de sfântă sărbătoare
 Es din sfânta mânăstire
 dela sfânta leturghie
 toți boerii la plimbare
 Și Vodă la vânătoare.

Frunzuliță lemn uscat,
 eacă, măre, s'a întâmplat
 că chiar măiculița Corbii,
 fugită 'n țara Moldovei,

babă
 slabă
 și 'nfocată
 dar la minte
 înțeleaptă,
 la cuvinte
 propiată

și 'n zarafir îmbrăcată,
 vr'o trei-patru oușoare
 duce Corbii la 'nchisoare
 și 'n temniță de mâncare.

luă târgul
 tot d'a lungul
 și uliți d'a curmezișul.

pe unele
 se îndreptă,
 p'altele
 se rătăciă,

pân' la temniță ajungeă,
 Iar, dacă mi-și ajungeă.

baba
 slabă
 și 'nfocată
 dar la minte

înțeleaptă,
 la cuvinte
 propiată,
 cu zarafir îmbrăcată,
 la fereastră s'așeză
 și din gură tot strigă :
 — Corbeo, maică, aici ești?
 Corbeo, maică, mai trăești?
 Spune'mi, maică, de ești viu,
 Spune maichii, ca să știu ;

Că de-i fi, măicuță, mort
 Să dau la popa d'un ort,
 cu popă să te citească
 de pomeni să-ți îngrijesc !

Corbea dacă'o auziă
 glasul că-i înțelegeă
 și din gură-i răspundeă :
 — maică, măiculița mea,
 maică, parcă tot sunt viu,
 dar numai sufletu-mi țiu,
 In temniță m'am uscat,
 că'n ea de când am intrat
 din chica ce mi-a crescut
 mi-am făcut
 de așternut,
 cu barba m'am învelit,
 cu mustăți m'am șetrăgărit.
 Aicea, când am intrat,
 ce-am văzut când m'am uitat?
 Bâjbâiau
 șerpoaicele
 și erau
 ca àcele,

broaștele
 ca nucile,
 năpârci ca undrelele.
 Acum sunt șerpoaicele,
 maică, sunt ca grinzile,
 Broaștele
 ca ploștile
 și năpârci ca buțile.
 De când, maică, am intrat,
 pic de vin n'am mai gustat,
 somn nu mai m'a apucat.
 Pe toate că le-am răbdat
 și pe toate le-aș răbdă,
 de n'ar fi una mai rea,
 c'o drăcoaică
 de șerpoaică,
 bat-o Maica-Precista
 s'a 'ncuibat în barba mea.
 Ea, maică, că mi-a ouat
 ouăle și le-a lăsat
 în fundul șalvarului
 fundul buzunarului;
 în sânul meu c'a clocit
 și puii și-a colăcit;
 în sânul meu că-i și crește
 și de coaste mă ciupește.
 Unde, maică, se sgârcește
 inimioara mi-o răcește
 unde, maică, se întinde
 inimioara mi-o cuprinde!

 Mă-sa, dacă-l auziă,
 mă-sa, măre, ce-mi făceă?
 Nici o clipă nu pierdeă,
 ci de grabă că-mi plecă,

la cârciume se duceà,
mâna pe-o cofă puneà,
cincisprece oca vin turnă,
iute 'napoi se 'ntorceà,
și'n mână Corbii c'o da.

Corbea, dacă mi-o vedeà
tocmai din adânc oftà.
Ochii la cer îndreptà,
la Dumnezeu se gândià,
la Dumnezeu se uità.
Dumnezeu că se 'ndură
Dumnezeu l-învrednicià
și putere că-i dădeà.
El, dacă se odihnià,
cu ochi negri se uità
cofa cu mâna luà,
într'o parte se lăsà
 cam într'o rână
 se da,
 cofa la gură
 puneà,
și din cofă când sorbeà,
tocma'n fund că-i răsuflă.
Și, când cofa aruncà,
peste cap cofa când da,
paisprece hoți doborà
și pe loc îi omorà.

CORBEA

Variantă scrisă la 23 Decembrie 1884, după Șerban
Mușatu, din București.

Foică, foae fragă
colo 'n temnița
cea largă

Zace'mi, vere, zace-mi, dragă,
Zace-mi Corbea haiducul,
Corbea nevinovatul,
de trei ani și jumătate,
tot de trei ori câte șapte.
In temniță mi-e băgat,
cu mâini în butuci legat.
La picioare zăvorît
și cu lanțul pus de gât;
zace 'n apă
până 'n sapă
și 'n noroi
până 'n țurloi.

Foică de cicoare
în zi sfântă de Joi-mare
iacă biata muna Corbii
tocmai din țara Moldovii
se 'mbracă
de sărbătoare
și plecă
pe drumul mare
cu trei ouă roșioare
Să le ducă de mâncare
la băiat, în depărtare.

Pe drum mare de-mi plecà,
 pân' la temniță-ajungeà,
 pân' la temnița de piatră,
 în pământ adânc săpată
 cu zăvoare pe la uși,
 cu țâțânile 'n cătuși
 cu'n lacăt cât banița
 de'mi închide portița.

Pân' la temniță-ajungeà,
 Spre fereastră se 'ndreptă
 și cu zidul se lipeà,
 și din gură că ziceà :
 — Corbeo maică de ești viu
 Spune'mi, spune'mi, ca să știu
 de-i fi mort să te jelesc
 cu popă să te citesc
 soroace să-ți împlinesc.

CORBEA

Varintă scrisă la 2 și 6 Ianuarie, 1885, după Ioniță
 Nicolae Pantelimonescu și Nae Roman, zis Păpă-lână,
 ambii din București.

Foicică, foae fragă,
 Zace'mi, vere, zace'mi, dragă,
 colo 'n temnița de piatră,
 în pământ adânc săpată,
 cu mușchiul pe ea de-o șchioapă
 zace'mi Corbea haiducul,
 zace'mi Corbea viteazul,
 zace'n apă
 până 'n sapă

și 'n noroi
 până 'n țurloi
 Zace'mi Corbea vinovat
 c'a poftit și c'a purtat
 gugiumanul de domnie
 sabie de 'mpărăție
 și caftanul domnului.
 Nimenea că n'a aflat
 de ce-i Corbea vinovat,
 dar e'n temniță băgat,
 pe nedrept, ori pe dreptate
 de nouă ani jumătate :
 de trei ori tot câte nouă
 îmi fac douăzeci și șapte
 de când în temniță șade.

In Vinerea ouălor
 din naintea Paștelor,
 muma Corbii c'a aflat
 unde 'n temnița-i băgat.
 Până 'n ziuă s'a sculat
 fața tristă
 și-a spălat,
 cruce dreaptă
 s'a 'nchinat

Și pe drum a apucat
 cu trei patru oușoare
 unul alb, trei roșioare,
 să le aibă de mâncare
 pentru zi de sărbătore.
 La temniță de-ajungea
 lângă poartă se opriă,
 cu portarul se întâlneă
 și din gură mi-l rugă
 „d'ai făcut vr'odată bine

fă-ți pomană și cu mine :
 lasă-mă să-mi văd copilul
 pe Corbea nevinovatul,
 că mi-e chip necunoscut
 de când nu l-am mai văzut.

Portarul se 'nduplecă,
 temnicerul nu preă vreă ;
 dar baba ce mi-și făceă ?
 Oușoare că scoteă
 și 'ncepeă
 de le 'mpărțeă :
 da unul
 portarului
 ș'altul
 temnicerului

Portarul că mi-o lăsă
 înăuntru de intră,
 temniceru-i arătă
 unde Corbea închis eră.

După cum vedem, regula e generală : Fondul e popular, iar forma este a povestitorului.

Acelaș lucru vedem și la variantele *Mioriții*.

1) *Miorița lui Alexandri* e culeasă dela un improvizator, care a improvizat-o pe o temă populară. Alexandri însă găsind-o că mai are nevoie de oarecare îndreptări, a făcut el îndreptările.

2) *Oaia năzdrăvană* a lui G. Dem. pag. 435, auzită dela Petre Crețul Șolcanul în două rânduri. Nu putem ști ce i-a dictat în rândul I

și ce în al II; dar din ceea ce este se înțelege că Petre Crețul a cunoscut *Miorița lui Alecsandri* pe care a căutat să o reproducă, și a reprodu-so după cum știă el.

3) *Miorița* — *variantă ardelenescă* este o imitație mediocră făcută de un cărturăraș.

Din toate trele cea mai populară, adică cea mai aproape de fondul popular este a lui Alecsandri, forma însă nu e chiar populară nici la una.

BOIERI ȘI CIOCOI

ȘI

PLUGUȘOR, COLINDE, CÂNTECE HAIDUCEȘTI

Cuvintele *boier* și *ciocoiu* sunt astăzi sinonime, reprezentând amândouă acelaș lucru ca și *preot* și *popă*, *comersant* și *negustor*, *arhiereu* și *vlădică*; cu deosebire numai că *boier* e mai de cinste decât *ciocoi*, precum *preot* mai de cinste decât *popă*, *comersant* decât *negustor*, *arhiereu* decât *vlădică*.

În loc de *boier* și *ciocoiu* se întrebuințează și *arendaș*, *proprietar*, și câte odată și mai ales de mult cuvântul *bogat*.

Iată din *Graiul Nostru*:

— Pă vremea aia îmi spuneà tata că *arândașu* scoteà pă țaran la muncă ca pă vite... Dacă lipsià vr'unu din sat, cân venia îl ducea la curtea *boerului*.

Teleorman-Poroschia ¹⁾.

1) I pag. 141.

— Dă la Cuza a venit comându ăsta și *ciocoi* s'a făcut mai răi de cum a fost și-a ajuns vremea să dăm două părți *ciocoiului* și una nouă.

Teleorman-Poroschia 1).

— Giagârtu era *boer mare*, care întrecea pe toți în *boerii*... Când a luat-o *boeru* era înainte de libertate... El era om mai tare ca toți *boerii*... *Boer* Giagârtu aveà milă mare *dă noi*... Cât a auzit *boeru* *dă pățania* mea a chemat pă popa Marin și i-a zis: du-te tu popo, la Lisandria și cumpără-i rățică (rețină) că moare rumânu... Pă dată a venit și *boeru*...

Teleorman-Poroschia 2).

— In urma lui Știrbei-Vodă a venit Cuza, care erà prieten bun cu Desiu din Brânceni și s'a vorbit amândoi ce să facă, ce să dreagă, să facem oștirea noastră ca să mergem la *ciocoi* să dăm pământ la țărani și s'a făcut bolintiri.....

... Dacă a trecut șapte zile pă Desiu l-a închis *boerii* și Cuza a mers înainte cu domnia.

Teleorman-Poroschia 3).

— Pă vremea aia era oamenii supuși *arân-dașului*... ei, negustori bulgari s'au unit să nu între *ciocoi* între ei...

Teleorman-Atârnați 3).

1) Ibid. 143. 2) I 143, 144. 3) Ibid. 145.

— Nu se poate în altă parte *cicoi* ca la noi. Bulgarii n'au *ciocoi*. El pleacă, al dracului dă gras, d'acolo și vine la noi și muncește. Da noi, dă primăvara până iarna, la *ciocoi* : fă-i zile, fă-i arătură.

Vlașca-Chiriac ¹⁾.

— Asta-i moartea noastră *arindașii*.

Vlașca-Comana ²⁾.

— Erau *boeri* de neam care nu plăteau bir, ereau sudiți austrieni, ăștia plăteau un galben pe la conțu nemțesc. Și *boerii* aveau robi țigani. Și Cuza i-a pus la bir pe toți, și pe *boeri* și pe rumâni și pe țigani... Așa a făcut Cuza atunci, dar n'a putut trăi mult din pricina *boerilor* căci le-a luat moșiile.

Prahova-Isvoară ³⁾.

— Nu știu cine era domn p'atunci ; mi-e teamă că era un Caragea ; ăla a vândut robi pă țigani la *boeri*...

Prahova-Cerașu ⁴⁾.

— O venit anu trecut o cocoană dă la București cu premaru și cu siglitaru di-o strâns țoale d'ale noastre, cică să le ducă la dispoziție (ex-

1) 147. 2) I, 162. 3) Ibid. 178. 4) 176.

poziție) să le vază *boerii*, adică cum ni-i portu nostru p'acilea.

Ilfov-Văleni-Burioși ¹⁾.

— Cu *boierii* trăim greu dă tot, ne dă câte doo pogoane dă loc, în parte: unul al meu și unu al *boerului*... Și dijma este în parte cu *arindașu*.

Ilfov-Berceni ²⁾.

— Pă cer se schimbă ceru dă se face un drum, să numește că e drumu robilor. Ala-i drumu nostru, c'am rămas noi robi la *boeri*.

Ilfov-Berceni ³⁾.

— Eu îs plugar, azi eu mă duc la *boeri* și mă 'nvoesc — dijma una și una; după cum ni-om putea 'nvoi.

Ilfov-Berceni-Dobeni.

— Greu, tată, greu dă tot era pă vremea Turcilor!... Plătiam dajdie cincii sfanți la sfert pă an. Plătiam șazăci dă lei claca la ghionoile dă arândași, șoghi-i-ar coțofenile...

— Drept om a fost (Cuza) și tare mândru erea 'n hainele lui dă domn, cu apoleturi... Și n'a trecut mult și spurcații dă *ciocoi* l-a mâncat fript, mânca-i-ar răznirița să-i mânânce.

Ialomița-Vaidomir ⁴⁾

1) 187. 2) 189. 3) 190. 4) 196.

— Că vezi dumneata, *ciocoi* atunci era dă mai multe feluri : unii *boeri* dă neam, alții postelnici și unii mazili. Dă childă, vorghesc eu cu dumneata, dacă vrei să iei *boeria*, o plătai cu bani și nu mai plăteai ghir și nu făceai nici miliție. Și trebuia să stai naintea *boerilor* smirna și stârciai căciula sup supțioară dă crăpa. Dă cân cu libertatea a căzut *boeriile*.

Ialomița-Maltezi ¹⁾.

— Clăcuam la *prochietar* două zile pă hiește care săptămână... Dam dijmă din zece una, adică nouă la om ș-a d'a zecea la *ciocoi*...

Ialomița-Maltezi ²⁾.

— *Boeri* era p'atuncea unu ghinărar Mavru... Iordochiță Zapciu care aveà nevastă pă fata lu *boer* Ispas...

Buzău-Mizil ³⁾.

— La noi a fos *boeri* dă neam mazili...

Buzău-Vintileanca ⁴⁾.

— Ce pătea gheții Rumâni 'nainte d'a hi el domnitor (Cuza). *Ciocoi* erea mai mari... gheții oameni făceau toată noaptea dă caraule la casa

1) 201—202. 2) 202—203. 3) 218. 4) 219.

ciocoiului... Numai ce ne pomenim într'o zi c'a dipișat Cuzea 'n toată 'mpărăția să se dezroghiască oamenii dă la *ciocoi*. Ehe, ci chef pã capu nostru !... Și spunea ce-o să-i sune ghiata schinarea *boerului* d'acu 'ncolo.

Buzău-Largu ¹⁾.

— Popa Iordache în vorghirile lui cu tata ne spunea că la vremea d'apoi o să iasă *boeri* alghi cu ciocu dă hier care-o să ciocănească lumea ca ghionile copacii. Tata l-a întrebat ce sunt *boeri* alghi?

El spunea c'o să se rãdice din săraci boeri și ăia o să hie rãi.

Buzău-Oilești ²⁾.

— *Boerii* cei mari nu i-am apucat eu.

Covurlui-Galați ³⁾.

— Vinia *boeriu* și-ți lepăda banii acasă...

Covurlui-Smulș ⁴⁾.

— Da grâu nu sãmănãm că nu-i pãmânt și n'avem sãmânță, numai la *boer* e.

Tecuciu-Liești ⁵⁾.

1) 226—227. 2) 242. 3) 320. 4) 336. 5) 386.

— Apăi hinc'a vinit *boeri* aicea mulți, a venit greci...

Tecuciu-Liești ¹⁾.

Acu cât luom locuri de la *boeri* d'eștia, ni le dă 'n muncă.

Tecuciu-Matca ²⁾.

— Cuza o'ntrebat pi *boeri*: cam cât pământ ar trebui pentru țărani?...

Tecuciu-Gohor ³⁾.

— Nu suntem dați la *boer*, nici clăcași nu suntem...

Tutova-Bălăbănești ⁴⁾.

— Atunci ne scutia *boeru* gitili pe moșie... chiar și *boerii* unbla cu antiree.

Tutova-Popești (Tulești) ⁵⁾.

— Insuram un fecior, îndată-i da pământ boeriu... Cuza o dat la toți, da *boerii* o făcut aceia. Ș'aista domn ar hi făcut ceva, da n'o putut de rău *boerilor*, i-o fos frică să nu meargă pe urma Cuzii, că pe el l-o nenorocit. Cred că *boerii* i-o făcut ce i-o făcut, de-o murit el așa degrabă.

Bacău-Letea ⁶⁾.

1) 387. 2) 391. 3) 399. 4) 410. 5) 422. 6) 429.

— Slujăsc la un *boer* să ții copchiii.

Roman-Moreni 1).

— Era *boer* bun, bun o fos conu Alisăndrii...
O fos *boer* cinstit, di treabă.

Roman-Bărticești 2).

— Lemnele, pământurile le-o luat jidovii, *boerii*
și noi ședem... vai di capu nostru.

Vaslui-Deleni 3).

— Dacă ai o gită ceva, un s'o ții? Li ținem
la *boer* și plătim di vaca cu lapte douăzeci di lei.

Vastui-Moara-Grecilor 4).

În locurile citate mai sus se vede că aceeași
oameni sunt numiți când boeri, când ciocoi, cu
deosebire numai că cuvântul *boer* se întrebui-
țează și când se vorbește de bine și când si
vorbește de rău; iar ciocoiu numai când se
vorbește de rău.

În poezia populară veche : *plugușor* și *colinde*
găsim numai cuvântul *boer*, luat numai în în-
țelesul cel bun. Așa după G. Dem. Teodorescu.

Bună vremea la fereastră,
La boeri șa dumnea-voastră.

pag. 141.

1) 476. 2) 479. 3) 486. 4) 491.

Dar nu curgeà fâinã curatã,
 Ci aur și mãrgãritare,
 In curțile dumnea-voastre *boeri mari*
 pag. 143.

Noi, *boeri*, am mai urã
 Dar ne e c'om înserã.....
 Ș'avem sã trecem.....
 Munți înalți și 'ntunecoși
 Rãmãneți, *boeri*, sãnãtoși
 pag. 143.

In plugul:

Bunã vremea în casã
Boeri, dumnea-voastrã
 pag. 18.

Bunã vremea intr'astã casã
 La *boeri* ca dumnea-voastrã
 pag. 19.

Vã sculați, ascultați, *boeri*,
 Florile dalbe.
 pag. 21.

La mulți ani cu bine
 Și cu sãnãtate,
Boeri dumnea-voastrã,
 pag. 26.

In mulți ani cu sãnãtate
 La *boeri* ca dumnea-voastrã
 pag. 27.

Sãnãtate în casã
Boeri dumnea-voastrã.
 pag. 28.

Bună vremea 'n casă
Boeri dumnea-voastră.
 pag. 28.

Bună vremea 'n ceste case
 La *boeri* ca dumnea-voastră.
 pag. 32.

Bună seara 'n ceste case
 La *boeri* ca dumnea-voastră.
 pag. 33.

Bună vremea 'n aste case
 La *boeri* ca dumnea-voastră.
 pag. 39.

Iar acest *boer* din casă
 Din casa lui cea frumoasă.
 pag. 40.

Sănătate 'n ceste case
 La *boeri* ca dumnea-voastră.
 pag. 55.

Sănătăți în casă
Boeri, dumnea-voastră.
 pag. 76.

În poezia populară nouă, în *cântecele haiducești* găsim cuvântul *ciocoiu* luat în înțelesul cel rău. Tot în aceste cântece găsim și cuvântul *bogat* luat în înțeles rău.

După G. Dem. Teodorescu :

În doina Haiducului:

Pus-am cruce satului
 Și coadă băltacului

Că am gândul dracului
 Asupra *bogatului*
 Bată-te crucea *bogat* . . .

Să trag brazda dracului
 Din marginea satului
 La ușa *bogatului*

pag. 289.

In *Birul greu*:

Unde merg și orice fac
 Eu de *ciocoiu* nu mai scap.

pag. 290.

In *Iancul Jianul*:

Foicică usturoiu,
 Usturoiu în patru foi
 Bată-te crucea *ciocoiu*
 De te-oiu prinde în sat la noi,
 Să-ți dau măciuci să te moi.
 Unde văz *ciocoiu* pe drum.

Să iau pușca să-l împușc,
 Să-l lovesc unde mi-l doare:
 La netezul părului
 Unde-i păs *ciocoiului*

Frunzuliță lemn uscat,
 Aoleo, *ciocoiu* bălțat,
 Sunt trei ani de când te cat . . .

pag. 292—291.

In *Haiducul*:

Trecui Oltul jumătate,
Ciocoi mă 'ntreabă de carte

Eu le-arăt flinta la spate
 Să citească de se poate.
 Eu le spui că este goală
 Dar *ciocoi* fug să moară
 Eu le spui că este sacă
 Dar *ciocoi* fug de crapă.
 Flinta în spate nu mi-e plină
 Dar *ciocoi* fug de mine.

pag. 293.

In *Ciociul*:

Foae verde usturoiu
 Ole-leo, spurcat *ciociu* . . .

pag. 295.

In *Ciociul*:

Ole-leo spurcat *ciociu*
 Uite 'n sat la noi te-aștept,
 Mă lovesc cu pumnu în pept,
 Ca pe un lup să te jupoi

.
 Dela baltă până la munte
 Să picnim *ciociu* în frunte.

pag. 296.

In *Ciobanul*

Foae verde usturoiu
 Decât slugă la *ciociu*
 Mai bine cioban la oi.

pag. 298.

Felul acesta de a se întrebuița *boer* în poezia veche : *plugușor*, *colinde* și *ciociu* în cântecile

haiducești sau în așa numitele doine *haiducești* ori *voinicești* îl găsim în toate colecțiunile.

Să se vadă astfel pag. 17, 94, 188, 287, 325, 415, 496, 507, 509, 511, 548, 549, 551 din *Graiul Nostru* și pag. 246, 250, 251, 255, 258, 259, 260, 261, 285, 286, 289, 291, 292 din *Doinele lui V. Alexandri* ediția din 1867.

Întrebarea este însă: pentru ce poezia populară face această deosebire în întrebuintărea cuvintelor *boer* și *ciocoiu*?

Răspunsul firesc, se înțelege, e următorul: Când vorbești omului de bine îi zici pe nume și-i spui vorbe frumoase; când ești supărat și-i vorbești cu necaz îi arunci vorbe rele, supărătoare.

Dar vine atunci întrebarea:

Pentru ce astăzi poporul amestecă *boer* cu *ciocoiu*, vorba bună cu cea de ocară? Ori ce se înțelege prin *ciocoiu*? Ce vreă să zică *cicoiu*? De unde vine vorba *ciocoiu*?

Dicționarele noastre eșite la lumină până acum nu ne lămuresc întru nimic. Glosarul lui Laurian și Massim zice că: *ciocoiu* este un masculin din *cioacă*, format ca și *vulpoi*, *broscoi*, *muscoiu*, etc. din *vulpe*, *broască*, *muscă* și ajunge că *ciocoiu* vreă să zică *cioroiu* iar *ciocoiu gulerat*, care se întâlnește de pildă, în *Alexandri*. Doina XXIII, însemnează *cioroiu bălțat* dela *cioară bălțată*.

Dar ce înțeles ar aveă *ciocoiu bălțat* în doina

lui Alexandri, când această doină glăsuiește astfel :

- Măi mojice, tu ești beat.
- Latră, ciocoiu gulerat
- Că eu astăzi n'am mâncat.

Dacă s'ar înțelege :

Latră, cioroiu bălțat

s'ar înțelege că îl facem țigan, căci *cioară bălțată și cioroiu bălțat* se zice numai țiganilor.

Poporul numește *gulerat* și *gulerati* mai ales pe polițiști, pe acei cari sunt în slujba ocârmuirii, pe acei ce au *sgardă*, mai ales *guler roșu*. *Gulerat* însemnează *însărgărdați*, *însărgărduți* cu *sgardă*.

Gulerat se apropie într-o câtvă de francezul *mouchard* — *espion de la police*.

Un astfel de înțeles are : *ciocoiu gulerat* din doina lui Alexandri. *Ciocoiu gulerat* însemnează agent al ocârmuirii vitrigi care caută să facă rău oamenilor — țăranilor.

D-l A. Philippide ne dă pe *ciocoiu* ca o *formațiune onomatopeică* sau din *ciocoiu*¹⁾, dar nici aceasta nu ne liminează.

Răposatul *Nicolae M. Philimon* n'a fost filolog, dar a fost un om care știă românește.

1) Istoria limbei române p. 87, 182.

În romanul său *Ciociii vechi și noi* ne-a pus sub ochi icoanele stărilor prin care treceă ciociiul dela început până la culmea cinstei la care se ridică; iar în prologul acestei scrieri ne dă caracteristica ciociiului. Spicuim câte ceva din această pagină pe care cu toții am citit-o și putem s'o mai citim:

„Ciociiul este totdeauna și în orice țară un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal până la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită...”

„Pepiniera în care cresc acești inamici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești, este totdeauna casa bogatului parvenit. Aci vine ciociiul umilit și cere a servi pe boerul pentru o bucată de pâine, o cameră de dormit și un vestmânt ca să se apere de asprimea frigului...”

„Ciociiul își începe uneori cariera „dela postul de rânduș, iar alteori dela *lacheu* ce se pune în coada trăsurii boerului; devine cu încetul sufragiu, apoi vătaf de curte, iar mai pe urmă se face și el boer. Și cu toate că unii și alții îi zic în deriziune *boer făcut*, copiii lui însă devin boeri și fii de boeri...”

Descrierea aceasta a lui Philimon ne arată transformarea omului, transformarea reală a omului de rând în boer. Dar întrebarea e de unde-i vine acestui om numele de ciociiu?

Doamne! Nu e nimenea Dumnezeu să le știe

toate fără a le cercetă și încă fără a le cugetă pe deplin, totuși când cercetarea este anevoioasă când trebuie să țină mult, nu e un păcat de a spune mai din nainte ceea ce ți se pare, rămânând ca în urmă să se îndrepte de va fi vr'o greșeală. Adeseori o părere spusă chiar greșită poate să fie de folos pentru cercetările următoare ca să le îndrumeze. A-ți spune părerea este o îndrăzneală pe care adeseori o plătești scump, totuși presupunerile, ipotezele îndrăzneților împing la cercetări și la discuții din care ese lumina. Din tăcerea învățaților cuminți nu ese nimic.

Părerea mea până la cercetări speciale, este că cuvântul *ciocoiu* este englezescul : *Jochey* care pronunțat cum îl pronunță englezii : *Giòchi*, poporul nostru l-a înregistrat, l-a auzit și l-a produs, adică l-a potrivit : *ciocoiu*. Zic l-a potrivit, pentru că așa zice poporul că le potrivește și chiar le potrivește. Și le potrivește *dintr'odată, cu toptanul*, nu cu deamănuntul, după fonetică. Așa potrivește poporul toate cuvintele străine pe cari le primește în limbă și face din : *tranwai-traivan*, din *trotuar-trotal*, din *hosentrager-cosondraci* din *iahrmarkt-iarmaroc*, poate și din *bächlein-Bahlui*, etc.

Dacă aceasta este origina cuvântului *ciocoiu*, atunce *ciocoiu* însemnează *slugoiu*, *parvenit* de cea mai proastă specie.

Și dacă acest *parvenit* este, cum îl arată N.

Philimon, om fără scrupule, fără milă, răpitor și nedrept, se 'nțelege că poporul, mai ales acel care suferă de la el, nu va putea decât să-l urască și să nu uite că nu e decât un *slugoiu*. Și dacă, după cum ține minte poporul și cum am văzut în *Graiul Nostru* boerii cei vechi și buni, adevărații boeri au fost înlocuiți cu parveniți de aceștia, cu *ciocoi*, e firesc ca poporul să-i facă și pe *boeri* tot o apă cu *ciocoi* pentru că nu putea să mai știe care mai e boer adevărat. E foarte firesc deci, ca în cântecele haiducești iznove în contra asupritorilor să se întrebuițeze cuvântul *ciocoiu* nu boer.

Se pare că aceste cântece n'au întrebuițat chiar de la început cuvântul *ciocoiu*. Se pare că sunt mai vechi decât acest cuvânt, și pe la început neavând un cuvânt așa de potrivit, întrebuițau termenul mai general, cuvântul *bogat*, *bogatul*. Din acest timp cred că a rămas încă în unele din aceste cântece cuvântul *bogat*, precum am văzut mai sus.

În colecția G. Dem. găsim o bucată intitulată: *Bogatul și săracul*. Această bucată e interesantă pentru că în ea se văd figurând deodată cuvintele: *boer*, *ciocoiu* și *bogat* și, mai mult, se vede că *bogatul* e *ciocoiul*, iar *boerul* e altul cineva, deosebit de *ciocoiu*, este boerul cel puternic care e mai mare și care poate pedepsi pe *ciocoiu*.

Iată cum zice :

Dar săracul nu tăceà,

 Cărăruia c'apucà,
 La domnie se duceà,
 La boeri că se plângeà,
 Și boerii l-ascultà,
 Cercetare că făceà,
 Pe ciocoiu îl pedepsià,
 La falangă că-l puneà.

pag. 296—297.

Cuvântul *ciocoiu*, față de cuvântul boer, este nou și chiar nou de tot ; căci nu știu dacă trece mult dincolo de începutul secolului al XIX. El e intrat în limbă ca și celelalte nume de slugi mai de lux, care ne-au venit din apus ; unele ca traduceri cum e : *camardinier* din *kammerdiener*, *fandeașambra* din *femme de chambre* și în traducere : *fată 'n casă*, *madamă*, etc. *Ciocoiu* e potrivire din *jockey*.

Nu e ușor de hotărît când cuvântul *ciocoi* a intrat în literatură, adică în felul acesta de poezie numit cântece haiducești, cari sunt un fel de *balade satirice*. Nu e ușor de hotărît acest lucru, pentru că cea mai veche este colecția lui Alexandri — și Alexandri cu întocmirile lui merge așa de departe că multe din *doinile* lui, în care se găsește cuvântul *ciocoi*, sunt aproape în întregime originale.

Eu personal sunt sigur de un lucru, și anume că înainte de 1864 erau două cântece în cari se află cuvântul *ciocoi*. Eram copil când am auzit aceste cântece în satul *Onești*, jud. *Botoșani*.

Din unul mi-aduc aminte versurile :

Decât slugă la ciocoi,
Ciobane Mihai
Mai bine cioban la oi,
Ciobane Mihai

Din altul :

La moară la Dorohoi
Merge-un car cu patri boi
Încărcat cu păpușoi

— Măi țărane tu ești *bat*.
— Latri, ciocoi gulerat,
Că eu azi nici n'am mâncat...

Cevă din versurile acestea se găsesc și în Doinele lui Alexandri.

Se vede însă că cuvântul *ciocoiu* eră întrebuințat în cântece, înainte de aparițiunea colecțiunii lui Alexandri.

Colecțiunea doinelor lui Alexandri, însă, cred că a contribuit destul de mult la popularizarea cuvântului *ciocoiu*, mai ales că mai toate cântecele haiducești cari cuprind acest cuvânt și pe care le întâlnim și în colecțiunea G. Dem.

și în alte colecțiuni mai din urmă se aseamănă cu doinele lui Alexandri.

Răspândirea acestui cuvânt se datorește negreșit și faptului că se simțea nevoia de un așa cuvânt, și faptului că cuvântul acesta prin forma sa *onomatopeică* corespundeă acestei nevoi.

Plugușorul și colindele în cari găsim cuvântul *boer* sunt niște urme de *rituri magico-religioase* de cari vom vorbi altă dată, totuși ne vom opri și aci un moment asupra plugușorului și colindelor, pentru altă pricină.

În plugușor întâlnim deseori părți ca următoarele :

Noi, boeri, am mai ură,
Dar ne e c'om înseră
Și nu suntem de ici-colea
Ci suntem dela Pitești...

sau : Tot am mai sta
D'am mai ură,
Dar ne-i frică C'om înseră
Ș'avem să trecem lunci
Și văi adânci,
Munți înalți și 'ntunecoși,
Rămâneți, boeri-sănătoși...

G. Dem. p. 143.

Organismul, corpul omenesc, pe lângă organele cari funcționează și sunt în deplină dezvoltare, are și unele organe rudimentare sau atrofiate, dar care au funcționat oarecând în vremuri.

Poezia populară e și ea un organism și are și ea organe sau părți atrofiate sau rudimentare, părți cari nu mai funcționează acum dar cari au funcționat odată și au avut un rol.

Formula de mai sus, care se întâlnește astăzi în plugușor și care n'are nici un înțeles, trebuie să fie un fel de organ atrofiat care a funcționat odată.

Astăzi când urătorul zice că *să teme c'o inserà*, noi nu-l credem și nici el nu crede, pentru că e noapte chiar în momentul când urează. Și când zice că *stă departe și*

Au de trecut stânci
Și văi adânci
Și munți...

iarăși nu-l credem pentru că știm că e chiar vecinul nostru, ori cel puțin șade în sat cu noi — căci numai rareori și când satele sunt apropiate, trec urătorii din sat în sat.

Trebuie să fi fost însă o vreme când acest lucru erà adevărat.

Și dacă este așa, atunci trebuie să admitem :

1) Că a fost o vreme când sătenii mergeau cu plugușorul la boer, adică mergeau de urau, felicitau pe boer. Zic urau pentru că zice :

Am mai urà, am mai urà...

și 2) Că urătorii aceștia trebuie să fi venit chiar de departe, căci nu cred că puteau să glumească cu omul mare, cu boerul pe care îl urau. Și lucrul acesta se lămurește adeseori când se face descrierea locuințelor :

Și de cât să inserăm
Pe la curțile dumnea-voastră
Cele nalte
Sprâncenate
Și cu lanțuri ferecate,
Mai bine la boerdeșele noastre
Cele mărunțele...

Și apoi 3) de oarece colindele se adresează și ele la *boeri*, de oarece, cum am văzut, multe închee cam așa :

La mulți ani cu bine
Și cu sănătate
Boeri, dumnea-voastră.

G. Dem. p. 26.

sau : La mulți ani cu sănătate,
La *boeri* ca dumnea-voastră.

G. Dem. p. 27.

este de crezut că și cu colindatul tot la boieri mergeau sătenii.

4) Cu plugușorul umblau spre sară de oarece

zic : *că se tem c'or înseră*; iar cu colinda umblau seara de oarece se zice :

Bună sara 'n astă casă

G. Dem. p. 32.

se pare însă că colindătorii intrau în casă, iar urătorii cu plugușorul stăteau afară.

5) Intr'o vreme — prin începuturi — se mergea cu uratul și cu colinda numai pe la boeri, iar cu vremea au început să se ducă și pe la alți oameni și chiar pe la săteni. Plugușorul însă nu și-a schimbat deloc caracterul agricol, ci a rămas povestind tot lucruri de agricultură, iar colindele pe lângă faptele religioase privitoare mai ales la nașterea lui Christ, au adus și unele fapte comune privitoare la profesiunea oamenilor : preot, vânător, pescar, etc. Cu vremea apoi au ajuns de s'au acomodat chiar cu profesiunile. Cu toate acestea ca un semn că mai întâiu și colindele se adresautot la boeri, este faptul că chiar astăzi multe colinde care se adresează la profesioniști închee tot cu vorba *boeri dumneavoastră*, de pildă :

In Colind de oștean

Sănătate 'n ceste case

La boeri ca dumnea-voastră.

G. Dem. p. 54—55.

In *Colind de flăcău* :

Sănătate 'n casă,
Boeri dumnea-voastră.

G. Dem. p. 76.

In *Colind de fată mare*

La mulți ani cu sănătate,
La boeri ca dumnea-voastră.

G. Dem. p. 83.

Acestea rezultă din felul cum se leagă lucrurile. Și trebuie să ținem seamă de această legătură.

FRUNZA VERDE

IN POEZIA POPULARĂ

La noi frunză verde e absolut popular. Românul din veacuri în frunză verde trăește și frunză verde cântă.

Dar de unde o fi, de unde s'a luat acest frunză verde în cântecele noastre?

Avem frunză de atâtea lucruri și atâtea feluri de frunză verde, că e cam greu să-i dai de capăt. Se 'nțelege că sunt și cântece fără frunză verde.

De obicei mai toate cântecele încep cu frunză verde, sau foaie verde; adică frunză verde se întrebuițează la începutul cântecelor.

De pildă, cu *frunză verde*:

Frunză verde trei lalele,
Mă 'nsurai luai muere,

Mă bucurai la avere,
Vai de păcatele mele.

p. 272¹⁾.

Foicică de dudău,
Bine mai trăiam și eu
Când eram tânăr flăcău.

p. 271—272.

Foicică foae fragă,
De cine dorul se leagă
Nu-i paie lucru de șagă.

pag. 276.

Fără frunză verde:

Puse oala să se lea,
Nelăuta mea
Și-și uită de tot de ea,
Nelăuta mea,
O pustie de purcea,
O răstoarnă cât coala
De crescù iarbă sub ea.

p. 272.

Aoleu, ce fuse asta
Mi-au mâncat lupii nevasta
Trecui balta
Luai alta

p. 272.

1) Toate citatele arată pagina din colecția G. Dem Teodorescu.

Ici e țărână ici e glod
 Ici e bărbățelul mort.
 Ici e tocmai unde joc
 Dragostea mea cea cu foc.

p. 274.

Taci inimă taci,
 Că tot tu le faci...

p. 278.

De-aș mai trage câte-am tras
 Eu de tine nu mă las.

p. 308.

Și e cu atât mai greu de aflat de unde vine acest frunză verde cu cât nu găsim numai frunză verde de ce se poate, ci găsim frunză verde și de ce nu se poate.

Știm și noi ce este frunză verde *de susai*, frunză verde de *bujor*, frunză verde de *mohor*, de *pe-liniță*, de *iarbă grasă*, de *mărar*, de *calomfir* și de toți pomii și de toate buruenile; dar nu știm ce este frunză verde de mărgean, ori de țipirig, ori de cine știe ce metaluri sau săruri. Și cu toate acestea sunt și cântece cu frunză verde de acestea.

Și cu toate acestea se pare că tocmai aceste *frunză verde de ce nu se poate* o să ne ajute să găsim de unde vine *frunză verde de ce se poate*, ori cel puțin să găsim măcar o explicație.

Să vedem deocamdată cam în câte chipuri se întrebuințează frunză verde.

1) De obicei se întrebuințează *cu prepozițiunea de* cu sau fără epitetul *verde*, și întrebuințându-se termenul: *frunză*, *foae* ori diminuti-vele *frunzuliță*, *foicică*, etc.

— Foicică de susai
Dar de când mă măritai
Grija casei că luai.

p. 271.

— Foaie de pelin
Voinicel străin.

p. 282.

— Frunză verde de anin,
Cine-i ca mine străin.

p. 283.

— Frunzuliță de pe baltă
Nu mă mai blestemă tată...

p. 289.

2) Se întrebuințează *cu genitiv* în loc de prepozițiunea *de*,

— Foicica macului
Jălui-m'aș și n'am cui

p. 279.

— Frunzulița fagului
 La casa făgadului
 La cârciuma satului

p. 296.

3) *Fără prepozițiunea de.* Suprimarea acestui *de* poate să se fi făcut cu timpul pentru a evita *doi de* succesivi ca în *foae verde de busuioc*, pe cât poate și pentru că se putea subînțelege. Tot așa de lesne se poate să se fi suprimat și din amândouă aceste pricini. Suprimarea însă cu înțetul a intrat în obicei, rămânând la voia poetului s'o întrebuințeze ori ba.

— Foaie albă colilie
 Zi mă-ti să te dea mie.

p. 270.

— Foaie busuioc,
 Mai sculați boeri la joc.

p. 271.

— Frunză verde sălcioară
 La casa cu trestioară
 Trage Năiță să moară.

p. 288.

— Frunză verde măr crețesc.
 Stau în drum și mă gândesc.

p. 290.

— Frunzuliță ruguleț
Căpitane de județ

p. 299.

4) *Cu repetire și epitet.* Se repetă, de pildă cuvântul *foaie* pe lângă diminutivul *foicică*, sau *frunză* pe lângă *frunzuliță*; iar în loc de verde se întrebuițează un alt epitet ca : *lată*, *fragă*, *albastră*.

— Foicică foae lată
Cât fusei la mama fată
Postii săptămâna toată

p. 271.

— Foicică foae fragă
De cine dorul se leagă
Nu-i paie lucru de șagă.

p. 276.

— Foicică foae lată,
Așă-mi vine câte odată.

p. 284.

— Foicică foae 'nvoaltă
Bată-l Dumnezeu să-l bată.

p. 291.

— Foicică foi de ceapă
Zis-am tati : tată, tată.

p. 290.

— Foicică foae albastră
 — Ce mi-e drag pe lumea asta
 Numai calul și nevasta

P. 294.

5) *Cu dublă repetire și epitet*: se repetă partea a doua cu epitetul pentru ca să se poată adăoga un nou epitet: din foicică foae lată, se repetă partea II: *foae lată* pentru ca să se adauge epitetul *de pe baltă*.

Foicică, foae lată,
 Foae lată, de pe baltă,
 Biine mai trăiam, surată,
 Când eram la mama fată.

P. 271.

6) *Cu plural*. E de observat însă că cu plural n'are înțeles: se înțelege foae verde de stejar, dar nu prea se înțelege ori nu prea are rost foae verde de *trei stejari*. S'ar înțelege foae verde de trei stejari, dacă ai voi să înțelegi toată frunza adunată dela trei stejari, dar de obicei se înțelege un singular ori dacă voiți o abstracțiune: foae de stejar, fără să căutăm a ști dela câți stejari e, dela mai mulți ori dela unul.

Această nepotrivire sau neînțeles ne-a făcut chiar să și observăm acest fel de întrebuintare.

— Frunză verde trei lălele,
 Mănsurai luai muere,

Mă bucurai la avere,
Vai de păcatele mele.

p. 272.

— Foicică trei bujori
Mă suii pe munți cu flori.

p. 284.

7) *Cu puțin imposibil. Puțin imposibil* ca să nu zic de tot imposibil. Părul are frunză, este frunză de păr, dar pomul uscat nu mai are frunză sau câtă vreme are frunză nu mai e uscat. În tot cazul observăm că e ceva care dacă nu e chiar imposibil, totuș nu e ceva obișnuit.

— Foaie verde lemn uscat,
De oftat ce-am oftat tot
Soarele s'a 'ntunecat.

p. 277.

— Frunză verde păr uscat
Mă gândesc la Calafat.

p. 298.

— Foicică lemn uscat
Decât slugă la argat...

p. 298.

8) *Cu ceva imposibil și fără prepoziția de.* Lintea de pildă, are foi dar bobul de linte n'are: Foicică bob de linte, nu foicică de bob de

linte; foicică foi de mac, nu foicică *de* foi de mac.

— Foicică bob de linte,
Copiliță făr' de minte
Zi mă-ti să te mărite.

p. 270.

— Frunză verde foi de nuc
N'am o cale să mă duc.

p. 281.

— Foicică foi de mac
Nu mai știu ce să mă fac.

p. 311.

9) *Imposibil de tot*. Imposibil de tot fiindcă se zice frunză verde de niște lucruri care nu e cu puțință să aibă frunză. Așa de pildă *solzul de pește* n'are frunză; *granatele* sunt *granate*, pietre prețioase; *matostatul* este un fel de piatră prețioasă care se numește *jasp*, adică este un fel de *jasp*; *pospaiu*, sau cum îi zice în Moldova, *ometiță*, este un fel de praf de făină care se așează prin 'năuntru prin moară.

— Foicică trei granate,
Osândite-ar și te-ar bate
Pernioara de-astă-noapte
Care ți-o puneam la spate.

p. 279.

— Foică solz de pește
Iubește, dragă, iubește...

p. 302.

— Foaie verde matostat
Unde-ți văd gâtul spălat
Și mărgeanul revărsat,
M'aș băgă la tine argat.

p. 310.

— Foaie verde de pospăiu
Mărițico bărbat n'ai,
Dar gurița cui o dai?

p. 316.

10) *Cu adăogire*. În loc de a se spune de ce e frunza sau foaia verde, se pomenește, ca adaos de o plantă sau de o floare: *și-o lălea, și-o crăiță*, etc.

— Frunză verde și-o lălea
Când eram în floarea mea
Sburam ca o turturea.

p. 280

— Foaie verde și-o crăiță,
Ibovnică lui Năiță
S'a făcut călugăriță.

p. 288.

— Frunză verde și-o alună
Sună, sună și răsună.

p. 325.

— Foicică, și-un burete
Vine Barbu dela fete.

p. 327.

Câte odată se spune și de ce e *frunză* sau
foae verde și apoi urmează adăugirea, de pildă :

Foae verde maghiran
Și-o cracă de leuștean.

p. 303.

11) *Cu plural și repețire.*

Foicică trei gutâi
Trei gutâi, trei alămâi,
Iancule de unde vii?

p. 291.

12) *Repețire și adăugire.*

Verde, verde și-o răsură,
Spune, spune barbă sură,
Căișorii cum se fură.

p. 299.

Fir de iarbă, firicel,
Greu de bietul voinicel.

p. 330.

13) *Floare sau fir în loc de foae.*

*Flo*ricică usturoiu
Usturoiu în patru foi.

p. 293.

Firicel de iarbă neagră
Taica, maica tot mă 'ntreabă.

p. 306.

14) *Ca apostrofă*. Poetul nu mai zice nici frunză
nici foae, nici floare, ci pronunță numai numele
floarei, plantei, etc. ca și cum s'ar adresà la ea.

Rosmarine, Siminoace,
Fă-mă, Doamne, ce mă-i face.

p. 320.

15) *Adăugire de ceva ce n'are frunză*.

Frunzuliță și-o pară
Dragă mi-este vară-ta :
Ia, să-mi faci vorba cu ea.

p. 320.

16) *Pluralul cu imposibil*.

Foicică trei coceni,
Nițule dela Munteni.

p. 338.

17) *Adăugiri fără și*.

Foae verde cruciuliță,
Dragostea de cpoiliță
Ca zeama de chisăliță.

p. 338.

De obicei *frunză verde* sau *foae verde* se întrebuințează la începutul poeziilor sau cântecelor,

dar se întrebuintează și înăuntrul aceleiași bu-
căți de două și de mai multe ori. Iată de pildă
în aceeași bucată :

Foicică de mohor

Bate murgul din picior

.....

.....

Foicică trei granate

Am să-i pun șeaua pe spate.

p. 280.

Până aci am văzut că bucățile care se încep
fără frunză verde au un înțeles, pe când înțe-
lesul celor cu frunză verde nu se vede. In :

Foicică de mohor,

Bate murgul din picior

Ce are aface mohorul și cu bătea din picior
a murgului? Ori în?

Foicică trei granate,

Am să-i pun șeaua pe spate.

Ce are aface șeaua și cu granatele?
Cu toate acestea tot se găsesc și unele bucăți
cu înțeles, de pildă :

La casa cu trestioară

Zace un voinic să moară.

p. 329.

În aceste versuri se pomenește de trestioară, ca să determine mai de aproape casa în care zace voinicul.

Versurile dela pagina 307 :

Frunză verde de cicoare,
La Filaret la izvoare,
Mult e umbră și răcoare
Și apă răcoritoare,

pot să aibă următorul înțeles :

Foea de cicoare e verde, deci e primăvară și cald : haide dar la Filaret la izvoare, căci acolo e umbră și răcoare și apă răcoritoare.

Versurile dela pag. 307 :

Foicică de năut
Desfă, puică, ce-ai făcut
Și-mi dă drumul să mă duc,
C'am ajuns ca un năuc,

pot de asemenea să aibă înțelesul acesta :

*Iată năutul a înverzit
Am ajuns deci în primăvară,
E prin urmare atâta vreme de astă toamnă
De când mi-ai făcut fermeci,
De am ajuns ca un năuc;
Deci, desfă, puică, ce-ai făcut
Și-mi dă drumul să mă duc.*

Iar versurile :

Dat-a frunza fagului,
Pus-am cruce satului
Și coadă baltacului,

p. 289.

arată foarte limpede că îndată ce-a răsărit *frunza fagului* voinicul a părăsit satul, a pus coadă baltacului și s'a dat la haiducie.

Când a început a se întrebuița întâiu *frunză verde* în poezia populară, în cântece, negreșit că s'a întrebuițat cu înțeleș, și anume cu înțeleșul de a preciza timpul, cam în felul cum am văzut în exemplele de mai sus cu *foicică de năut*, cu *frunză verde de cicoare*, și cu *frunza fagului*.

Frunzele și florile au fost în poezia populară un mijloc de a determina sezoanele, întrebuițând, după nevoie, când nume de frunză, când nume de floare.

Această întrebuițare făcută la început din nevoea de a determina timpul, a putut cu încetul să ajungă un fel de *modă*, mai vârtos că înlesniă alcătuirea versurilor dela început.

Cum o fi ajuns pe vremuri un fel de modă această întrebuițare de frunză verde la începutul versului, nu putem s'o știm, dar conjeturi putem face.

Moda aceasta nu putea să rezulte decât dintr'un fel de industrializare a poeziei populare,

a cântecelor. Iar această industrializare nu e cu neputință să corespundă cu înmulțirea, cel puțin, dacă nu chiar cu întruchiparea meseriei de lăutar ¹⁾.

Lăutarii ori n'au fost în totdeauna, ori dacă au fost atunci a fost și un timp când lăutarii s'au înmulțit mai mult, aceasta probabil după așezarea mai statornică a țerii, după descălări și după ce s'au arătat *căpetenii*, oameni cu *dare de mână*, care reprezentau oarecum aci pe *cavalerii* din apus, și care, poate la noi, au fost *boerii*.

Nu știm dacă nu cumva acest timp corespunde și cu intrarea țiganilor în tagma lăutarilor, alcătuind chiar pe alocurea această tagmă.

Se putea ca moda întrebuițării lui frunză verde să se nască și fără lăutari, numai prin circulațiunea din gură în gură a cântecelor populare; dar, în orice caz, ar fi cerut cu mult mai mult timp decât dacă ar fi fost sprijinită de o anumită breaslă — breasla lăutarilor.

Lăutarul, ca om de meserie, e dacă nu mai puțin conștiincios, cel puțin mai îndrăzneț. Specialistul n'are timp de pierdut, n'are când sta mult să aleagă, el pune mâna și tae. Un lăutar nu este ca un om ce cântă pur și simplu un

1) Lăutarii par a fi o imitație a cântăreților ori poezilor vogabonzi din occident, din secl. XI—XV.

cântec, el este un debitant, un producător, care caută să producă pentru ca să desfacă, de aceea dacă-i vine mai îndemână cu frunză verde, el îi zice înainte, nu se uită de se potrivește ori ba.

Odată introdus obiceiul de a întrebuința frunză verde, e foarte lesne de a explică toate felurile întrebuințării, până și cele fără înțeles ori imposibile, ca frunză verde matostat, ori frunză verde țipirig, ori piatră acră.

Cel dintâiu lucru însă care a grăbit moda a trebuit să fie *pierderea înțelesului*.

Cu deasa întrebuințare a lui *frunză verde*, cu timpul s'a pierdut din vedere scopul pentru care se întrebuința, s'a uitat că se întrebuințează pentru a preciza timpul.

Uitarea aceasta a scopului s'a făcut însă, căci el a căzut în lupta cu un alt scop nou. Acest scop nou eră acum *versul* și mai ales *rîma*. Acum se zicea frunză verde de bujor, nu pentru ca să spună ceva de pe vremea bujorilor, ci pentru că aveă nevoie de *bujor* ca să rimeze cu *fecior*, *dor*, etc. :

Frunză verde de *bujor*

Plânge-mă, maică, cu *dor*

Că și eu ți-am fost *fecior*.

Fără să ne încercăm a preciza întreaga evoluție, cred că s'ar putea stabili șirul schimbărilor dela frunză verde cel mai vechiu — de

pildă frunză verde *de mohor*, — până la frunză verde de oțel și tot felul de frunză verde imposibile, din ziua de azi.

Poate că cea dintâiu formă de întrebuintzare a fost cea cu genitivul, ca :

Dat-a frunza fagului,
Pus-am cruce satului...

p. 289.

iar după dânsa a venit cea cu *de*, ca :

Frunză verde de cicoare
La Filaret la izvoare.

p. 307.

Indată însă ce s'a început a se elimina *de*, s'a făcut cu aceasta mai mult loc libertății de a croi versurile începătoare. Dela formele *fără de*, trecerea se face cu mare înlesnire la cele *cu adăogire*.

Ce mare deosebire este între :

Foaie albă colilie

sau :

Foaie verde busuioc.

și între :

Frunză verde *și-o* lalea.

sau :

Foaie verde *și-o* crăiță?

De aci, dacă versul poate cuprinde ceva adaos deosebit de frunză verde, atunci poate să fie și ceva care n'are frunză verde, deci ceva imposibil ca :

Foaie verde lemn uscat

sau :

Frunză verde păr uscat

Astfel dela *adăugire* se ajunge la *ceva imposibil*; iar dela *ceva imposibil* la *chiar imposibil*, dela :

Foicică lemn uscat

la :

Foaie verde solz de pește,
Foaie verde de pospaiu
etc., etc.

Astfel toate chipurile în cari se întrebuițează astăzi frunză verde în poezia populară, sunt datorite abilității lăutarilor, cari în graba improvizării, pentru a încheia mai repede versurile, se folosesc de frunză verde precum se folosesc matematicii de artificiile de calcul.

Cam aceasta ar fi povestea lui *Frunză verde*.

- SFARȘIT -

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
In loc de prefață	I
Dedicație	II
<u>Miorița și Călușarii urme dela Daci</u>	3
Dobrogea în folklorul nostru	55
Elementele egiptene în basmele românești	63
Selecțiunea naturală în folklor	89
Frica de strigoi și morala	123
Origina poeziei în formulele de Magie. (Contra teoriei
lui Ernest Grosse)	145
Plugușorul descântec	169
Lăutarii și poezia populară (Cântecele bătrânești)	193
Lăutarii și poezia populară — altă dovadă	221
Boeri și Ciocoi și plugușor, colinde, cântece haiducești	239
Frunză verde în poezia populară	263

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
Centrală
Universitară
București

VERIFICAT
2007